

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

SONATA URBAITIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĖSTINĖS STUDIJOS

**NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJA: SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ
PATIRTYS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Prof. dr. Jolanta Pivorienė

Marijampolė, 2026

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJA: BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMA IR SOCIALINIO DARBO VAIDMUO	7
1.1. Nuteistųjų resocializacijos samprata	7
1.2. Bausmių vykdymo sistema Lietuvoje.....	10
1.3. Socialinis darbas su nuteistaisiais, vykdamas resocializacijos procesą.....	15
2. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS VYKDANT RESOCIALIZACIJĄ, TYRIMO METODOLOGIJA	20
2.1. Tyrimo metodas, duomenų rinkimo ir analizės metodai	20
3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJOJE: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ.....	25
3.1. Nuteistųjų resocializacijos samprata ir proceso eiga socialinių darbuotojų požiūriu.....	25
3.2. Socialinių darbuotojų vaidmenys ir funkcijos resocializacijos procese	28
3.3. Socialinio darbo metodų taikymas dirbant su nuteistaisiais.....	33
3.4. Darbo su nuteistaisiais specifika ir profesinės veiklos ypatumai	35
3.5. Neigiami veiksniai, darantys įtaką nuteistųjų resocializacijai	40
3.6. Žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas kaip resocializacijos efektyvumą ribojantis veiksnys	47
3.7. Sėkmės veiksniai nuteistųjų resocializacijos procese.....	54
3.8. Socialinių darbuotojų patiriami profesiniai iššūkiai	58
DISKUSIJA	66
REFLEKSIJA	68
IŠVADOS.....	70
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪRA	72
SANTRAUKA	78
SUMMARY	79
PRIEDAI	80
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	92

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Resocializacijos proceso lygmenys	8
2 pav. Bausmių vykdymo sistemos sudėtis	11
3 pav. Bausmių vykdymo sistemos pokyčiai	12
4 pav. Magistrinio tyrimo loginė schema	20
5 pav. Kategorijų schema	25

IVADAS

Temos aktualumas. Kiekviena valstybė siekianti efektyvaus viešojo sektoriaus valdymo, demokratizavimo, naujovių įdiegimo, kokybiško institucijų veiklos įgyvendinimo ir viešųjų paslaugų teikimo vykdo reikšmingas viešojo valdymo reformas, kurios lemia viešojo sektoriaus pokyčių valdymą (Kiurienė, 2019). Lietuvos Respublikos (Toliau – LR) vyriausybė siekdama optimizuoto bausmių vykdymo sistemos valdymo ir nuteistųjų resocializacijos efektyvumo didinimo, priėmė naują bausmių vykdymo sistemos pertvarką, kuri įsigaliojo nuo 2023 m. sausio 1 d. Įsigaliojus reformai susijungė visos Kalėjimo departamentui pavaldžios įstaigos į vieną bendrą Lietuvos kalėjimų tarnybą, taip pat buvo pertvarkyti bausmių vykdymą reglamentuojantys teisės aktai. Pertvarkytame Bausmių vykdymo kodekse (2022) ir Suėmimo vykdymo įstatyme (2023) yra reikšmingai akcentuojami nuteistųjų užimtumo ir resocializacijos klausimai. Manoma, kad šios permainos padės pakelti kalėjimų veiklos standartus, užtikrinti efektyvią, atvirą, skaidrią, lyderiaujančią su naujomis priemonėmis veiklą, kuri pagerins nuteistųjų resocializaciją ir sumažins pakartotinus sugrįžimus į bausmės atlikimo vietas (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2022). Remiantis Sakalausko, Jarutienės, Kalpoko ir Vaičiūnienės (2020) surinktais duomenimis, Lietuva 2019 metais, iš visų Europos sąjungos šalių, pirmavo turėdama patį didžiausią kalinčių asmenų skaičių. Remiantis duomenimis, 100 000 gyventojų atiteko 232 kalintieji asmenys, tai viršija Europos sąjungos vidurkį net 2,5 karto.

Nuteistųjų resocializacija yra adaptacijos ir integracijos į visuomenę procesas, reabilitacijos priemonių visuma, skirta atstatyti bausmės atlikimo metu susilpnėjusius ar prarastus nuteistųjų socialinius įgūdžius (Maltseva ir kt., 2021). Resocializacijos praktika siekiama sumažinti nusikalstamų veikų recidyvą, reabilituojant nuteistuosius (Almeida ir kt., 2022). Pagal Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso 51 str. 1 d. Nuteistųjų resocializaciją organizuoja ir įgyvendina laisvės atėmimo vietų įstaiga, ji taip pat įtraukia į šią veiklą kitas įstaigas ir organizacijas, ir patikimus savanorius (Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas, 2022). Analizuojant Lietuvos kalėjimų tarnybos puslapį, resocializaciją įkalinimo įstaigose koordinuoja Lietuvos kalėjimų tarnyba ir jos padalinių Resocializacijos skyriai. Kiekviename Lietuvos kalėjime yra Resocializacijos skyrius kurio pagrindinis uždavinys - vykdyti įstaigoje resocializacijos procesą (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023).

Temos naujumas ir ištirtumas. Mokslinėje literatūroje yra plačiai nagrinėjami organizacijų pokyčiai ir jų probleminės valdymo sritys. Užsienio autoriai tokie kaip: Baykal (2019), Hameed ir kt. (2019), Graaf ir kt. (2019), Liu ir Zhang (2019), Verdecchia (2020) savo moksliniuose straipsniuose rašo apie viešojo sektoriaus pokyčių valdymo specifikas, sėkmės ir nesėkmės veiksnius. Nagrinėjant Lietuvių mokslinę literatūrą pastebima, kad autoriai: Kiurienė (2019), Liukinevičienė ir Kuodytė (2021), Grikšienė (2021), reikšmingai akcentuoja pokyčių valdymo

svarbą viešajame sektoriuje. Baykal (2019), Bortnikas (2019), Klishevich ir Sulitskyi (2021) savo moksliniuose darbuose pabrėžia, kad sėkmingas pokyčių įgyvendinimas glaudžiai priklauso nuo organizacijos vadovų ir darbuotojų įsitraukimo į pokyčių procesą. Pasak Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023) Lietuvos strateginiuose dokumentuose nagrinėjamos problemos ir galimybės, susijusios su nuteistųjų resocializacija Lietuvos kalėjimuose. Dažnai resocializacija tampa antraeilė kalėjimo tikslų srityje, atskleidžiant atotrūkį tarp numatytų tikslų ir realių galimybių. Tai pabrėžia poreikį plėsti resocializacijos galimybes ne tik kalėjimuose, bet ir kitose pagalbos institucijose. Maguire & Raynor (2017) mano, jog resocializacijai įgyvendinti svarbūs elementai yra resocializacijos programos, asmenų vykdančių programas motyvacija ir kalėjimo darbuotojų nuomonė apie nuteistųjų resocializacijos galimybes.

Socialinis darbas su nuteistaisiais yra išskirtinė socialinio darbo sritis, orientuota į asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, resocializaciją ir reintegraciją į visuomenę (Gerybaitė, 2022; Uscila, 2020). Resocializacijos skyriaus socialiniai darbuotojai - remiantis patvirtintu Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus kalėjimo resocializacijos skyriaus socialinio darbuotojo pareigybės aprašymu (2023 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. V-146) užtikrina nuteistųjų socialinę integraciją ir resocializaciją, siekdami teikti emocinę ir socialinę pagalbą, stiprinti nuteistųjų motyvaciją dalyvauti patvirtintose elgesio keitimo programose (LR valstybinių institucijų kontaktų ir naudingos informacijos portalas, 2023).

Tyrimo problema. Moksliniuose tyrimuose dažniausiai analizuojamos problemos ir galimybės, susijusios su nuteistųjų resocializacija. Akcentuojama, kad dažnas bendravimas su nuteistaisiais gali turėti įtakos jų požiūriui į resocializaciją, bei motyvacijai vykdyti resocializacijos planą. Tačiau Lietuvoje pasigendama duomenų, atskleidžiančių socialinio darbuotojo patirtis, vykdant nuteistųjų resocializaciją, strateginių resocializacijos pokyčių kontekste. Analizuojamos temos naujumas sietinas su tuo, kad socialinis darbas su nuteistaisiais analizuojamas resocializacijos kontekste.

Probleminis klausimas. Kokios socialinių darbuotojų patirtys vykdant resocializaciją įkalinimo įstaigoje?

Darbo tikslas. Išanalizuoti nuteistųjų resocializacijos teorinius ir praktinius aspektus, atskleidžiant socialinių darbuotojų patirtis ir iššūkius.

Tyrimo objektas. Socialinis darbas su nuteistaisiais, vykdant resocializaciją.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinius nuteistųjų resocializacijos aspektus;
2. Apžvelgti socialinio darbo specifiką su nuteistaisiais;
3. Atskleisti socialinių darbuotojų patirtis vykdant resocializaciją.

Tyrimo metodai:

1. Teorinių šaltinių analizė.
2. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – interviu.
3. Tyrimo duomenų apdorojimo metodas – kokybinė turinio (content) analizė.

1. NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJA: BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMA IR SOCIALINIO DARBO VAIDMUO

Šiame skyriuje, remiantis mokslinių šaltinių ir dokumentų analize, pateikiama nuteistųjų resocializacijos samprata, apibūdinama bausmių vykdymo sistema Lietuvoje, bei apžvelgiamas socialinis darbas su nuteistaisiais.

1.1. Nuteistųjų resocializacijos samprata

Procesas, kurio metu asmuo įgyja naujų socialinių įgūdžių, gebėjimų ir žinių reikalingų sėkmingai integracijai visuomenėje, gali būti apibrėžiamas kaip resocializacija. Šis terminas kilęs ir glaudžiai susijęs su socializacija, per kurią asmuo nuo pat gimimo įsisąmonina konkrečios grupės, kuriai jis priklauso normas ir vertybes (Sakalauskas ir kt., 2020). Remiantis (Mirsoatova, 2021) socializacija yra asmens vystymasis visą gyvenimą sąveikaujant su aplinka, įsisavinant ir atgaminant socialines normas ir kultūrines vertybes, taip pat individo saviugdą ir savirealizaciją visuomenėje, kuriai jis priklauso. Šis procesas gali vykti spontaniškai sąveikaujant su socialine aplinka ir tikslingai per pedagogiškai organizuotą ugdymą. Socializacija yra abipusis procesas, kuriame individas įsisavina socialinę patirtį, išitraukiant į socialinę aplinką ir socialinių ryšių sistemą. Taip pat tai yra procesas, kuriame individas aktyviai dalyvauja socialinių ryšių sistemos reprodukcijoje per tam tikrą veiklą ir aktyvų dalyvavimą socialinėje aplinkoje. Socializacijos esmė yra ta, kad ji formuoja asmenį kaip visuomenės, kuriai jis priklauso narį (Mirsoatova, 2021). Per socialinę aplinką asmeniui yra perduodamas mokymasis elgesio, mąstymo, vertybių, jausmų, žinių ir motyvacijos srityje, kuris vyksta bandant, vengiant, stebint, imituojant ir lyginant. Šio socializacijos proceso tikslas yra įgyti intelektualinę kompetenciją ir pasitikėjimą savimi, išsiugdyti norą siekti, formuoti sąžinę, parodyti gebėjimą ir norą produktyviai spręsti konfliktus ir būti solidariems (Sakalauskas ir kt. 2020).

Resocializaciją patiria asmenys patiriantys socialinę atskirtį, socialiai neprisitaikę prie visuomenės, patekę į bausmės atlikimo vietą arba tik pradedantys linkti į socialinio neprisitaikymo kelią. Į visuomenę reintegruojami asmenys paprastai būna socialiai neprisitaikę ir jų elgesys neatitinka vyraujančių socialinių principų ir normų. Šiuo procesu siekiama pakeisti socialinius santykius ir kognityvines struktūras, kuriomis žmonės vadovaujasi savo gyvenime. Resocializacija gali apimti tiek nepilnamečius, tiek suaugusius asmenis (Kostrzewska, 2018).

Kostrzewska (2018) resocializacijos apibrėžimas apima elgesio modifikavimą, socialinės priklausomybės pokyčius, emocinį augimą, kultūrinį tobulėjimą, teisingų socialinių nuostatų formavimą, prisitaikymą prie gyvenimo situacijų, grįžimą prie aukštesnių vertybių, asmens reintegraciją bei saviugdą. Šis požiūris suteikia ne tik tvirtą teorinį pagrindą resocializacijos suvokimui, bet ir atveria platų lauką analizei, kaip resocializacija veikia įvairiais lygmenimis ir kokias asmenines transformacijas patiria nuteistasis. Tai padeda labiau suprasti resocializacijos

kompleksiškumą, bei skatina kritiškai vertinti esamas resocializacijos praktikas, bei ieškoti efektyvesnių būdų, siekiant padėti nuteistiesiems sėkmingai integruotis į visuomenę. Resocializacija suvokiama kaip procesas vykstantis įvairiais lygmenimis (žr. 1 pav.)

1 pav. Resocializacijos proceso lygmenys
(sudaryta autorės, remiantis Kostrzewska, 2018)

Dauguma asmenų atliekančių bausmę susiduria su rimtomis socialinėmis problemomis, kurios gali apimti šeimos ir bendruomenės stigmatizavimą ir atskyrimą, taip pat neigiamą poveikį jų gebėjimui susirasti darbą ar gyvenamąją vietą, grįžti į formalųjį mokymąsi arba kurti asmeninį ir socialinį kapitalą. Nesulaukus pagalbos sprendžiant šias nuteistųjų problemas, yra rizika asmenims patekti į užburtą nesėkmingos socialinės integracijos, pakartotinio nusikaltimo, įtikinimo ir socialinės atskirties ratą (Chin ir Dandurand, 2018). Resocializacija siekiama atkurti nuteistųjų savigarbą ir orumą, suteikiant profesinę naudą bei užkertant kelią pakartotiniam nusikalstamumui (de Almeida ir kt. 2022). Reikėtų pažymėti, kad resocializacija šiuo metu yra ne bausmių sistema, o tam tikra ugdomoji, pedagoginė ir dažnai psichologinė veikla, kuri vyksta įkalinimo įstaigoje ir už jos ribų (Kostrzewska, 2018). Nuteistųjų resocializacija turėtų suteikti teigiamų pokyčių asmens gyvenime, susijusių su savarankiško, socialinio ir normatyvinio elgesio formavimu, kuris leis jiems sklandžiai integruotis į visuomenę. Kad sėkmingai įgyvendinti šį procesą reikalingi veiksmingi valstybinio reguliavimo mechanizmai ir atitinkamų funkcijų, metodų ir priemonių naudojimas

(Kalatur ir kt., 2020). Lietuvoje už nuteistųjų resocializaciją kalėjimuose yra atsakingas Lietuvos kalėjimų tarnybos resocializacijos koordinavimo skyrius, kuris kontroliuoja visų Lietuvos kalėjimų resocializacijos skyrių veiklą. Šis skyrius atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant nuteistųjų resocializacijos programas, jis atsakingas už veiklos koordinavimą, planavimą, stebėseną ir analizavimą Lietuvos kalėjimuose, siekiant užtikrinti, kad nuteistiesiems būtų suteikiamos visos resocializacijos galimybės (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023). Išnagrinėjus resocializacijos skyriaus nuostatas (2023) matoma, kad resocializacijos skyrius turi šiuos uždavinius susijusius su suimtaisiais ir nuteistaisiais:

- Atsižvelgiant į kiekvieną asmenį individualiai, teikti socialinę, psichologinę, terapinę ir kitą reikiamą pagalbą;
- Siekiant sėkmingos asmens reabilitacijos, organizuoti pozityvų, socialinius įgūdžius lavinantį užimtumą, vykdyti aprobuotas tarnybos elgesio pataisos programas, teikti paraiškas užimtumo, švietimo ir mokymosi paramai gauti iš įvairių nacionalinių ir Europos sąjungos fondų;
- Teikti paskatinimo priemones;
- Motyvuoti, siekti asmens pokyčių per socialinę reabilitaciją, kad savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais, siekiant sumažinti jų nusikalstamo elgesio riziką;
- Bendradarbiauti su įvairiomis institucijomis, dėl reabilitacijos klausimų;
- Neturintiems asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų organizuoti jų išdavimą;
- Sudaryti tinkamas sąlygas, formuoti asmenų visuomeniškai svarbius įgūdžius;
- Organizuoti teisinę pagalbą, siekiant ginti pažeistas ar ginčijamas asmenų teises ir įstatymų saugomus interesus (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2023).

Andrews ir kt. (2011) išsamiai aptarė vieną iš pagrindinių resocializacijos modelių, kuris yra taikomas, siekiant valdyti nusikalstamo elgesio riziką. Risk-Need-Responsivity (toliau – RNR) modelis buvo sukurtas ir formaliai diegiamas nuo 1990 metų. Jį pradėta naudoti Kanadoje, o vėliau ir visame pasaulyje. Šis modelis yra grindžiamas trimis principais:

1. Rizikos principas (angl. *Risk*) nurodo, kad reikalinga identifikuoti nusikalstamą elgesį ir sutelkti didesnę dėmesį į didesnę riziką pakartotiniam nusikalstamumui turinčius pažeidėjus;
2. Poreikio principas (angl. *Need*) pabrėžia kriminogeninių poreikių identifikavimą bei jų valdymą bausmės atlikimo metu;
3. Jautrumo (reaktyvumo) principas (angl. *Responsivity*) apibūdina kaip turėtų būti organizuojama reabilitacija. Šiuo principu įkalinimo įstaigose yra vykdomos socialinės reabilitacijos programos, kognityvinio elgesio terapijos, intervencinių grupių organizavimas, identifikuojama nuteistojo motyvacija, sugebėjimai ir stipriosios pusės.

Nuo 2009 m. remiantis Švedijos patirtimi, Lietuvoje pradėta taikyti motyvuojančio interviu programa, kurios tikslas yra skatinti nuteistuosius keisti savo elgesį, bei atsisakyti priklausomybių.

Remiantis Kalėjimų departamento duomenimis (2021) motyvacinis interviu yra gana dažnas metodas, siekiant elgesio pokyčių. Šis metodas yra veiksmingas kuriant bendradarbiavimą, sutelkiant asmenį ieškant problemos sprendimo būdų, stiprinant vidinį pasitikėjimą savimi, bei siekiant elgesio korekcijos (Kalėjimų departamento duomenys, 2021).

Maruna ir Wardas (2007) savo moksliniame straipsnyje „Reabilitacija: už rizikos vertinimo paradigmos ribų“ aptarė teisės pažeidėjo reabilitacijos galimybes, siekiant išsiaiškinti svarbias problemas, su kuriomis susiduria įkalinimo įstaigų darbuotojai. GLM yra naudojamas praktikoje, siekiant išsiaiškinti nuteistųjų problemas ir rinktis reikalingas jų sprendimo strategijas, bei taip pat remiasi keturiais principais:

1. Išskirti svarų pagrindą pradedant ir organizuojant teisės pažeidėjo elgsenos korekciją;
2. Išskirti dinامينius rizikos veiksnius, kurie iškreipia teisės pažeidėjo mąstymą, elgesį bei nuostatas;
3. Identifikuoti asmens turimus įgūdžius ir gebėjimus, kurie galėtų pagelbėti gydymo metu;
4. Įvertinti teisės pažeidėjo ir darbuotojo kontaktą, tarpusavio santykį.

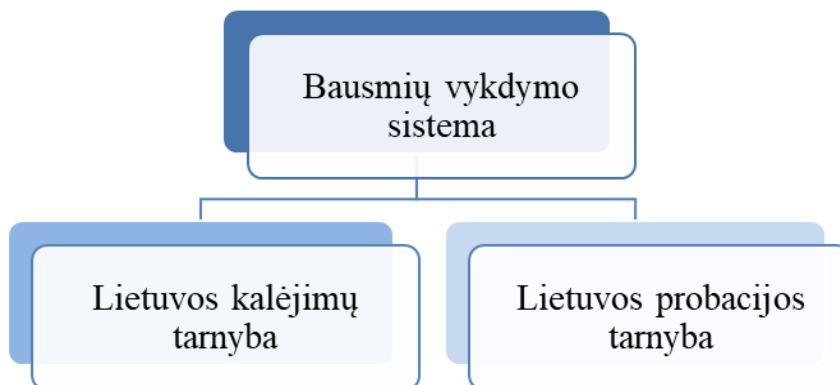
Būtina suvokti, kad asmens įkalinimas laisvės atėmimo vietose yra ne tik teismo nuosprendžiu paskirtos bausmės atlikimas, tačiau ir vieta, kur šie asmenys yra mokomi pasirengimo grįžti ir tapti visuomenės dalimi bei rinktis tik teisėtus problemų sprendimo būdus. Vertinant Lietuvos resocializacijos vykdymą, šis žengia tik pirmuosius žingsnius, siekdamas kokybiškesnio darbo su nuteistuoju (Sakalauskas, 2017).

Apibendrinant skyrių, galima teigti, jog resocializacija yra skirta padėti nuteistiesiems, patyrusiems socialinę atskirtį ir turintiems nusikalstamą praeitį, sėkmingai integruotis į visuomenę. Ji apima ne tik elgesio keitimą, bet ir socialinių įgūdžių ugdymą, emocinį palaikymą bei vertybių formavimą ar atkūrimą. Efektyvi resocializacija reikalauja integruoto požiūrio, kuris apima tiek individualią pagalbą nuteistiesiems, tiek socialinius pokyčius.

1.2. Bausmių vykdymo sistema Lietuvoje

Lietuvos valstybė, prisijungusi prie Jungtinių Tautų Organizacijos (Toliau – JTO) ir Europos Sąjungos (Toliau – ES), prisiėmė atsakomybę laikytis bendrų nustatytų reikalavimų, tarp jų ir bausmių vykdymas. Visos valstybės įstojusios į Europos Sąjungą, nuo 2006 m. buvo įpareigosios vadovautis Europos Tarybos Ministrų Komiteto patvirtintomis Europos kalėjimų taisyklėmis. Taisyklėse nurodoma, kad darbuotojai dirbantys laisvės atėmimo vietose privalo išmanyti kalėjimų sistemos paskirtį ir tikslą, o administracijos nariai turi rūpintis tikslų įgyvendinimu. Standartinėse elgesio su nuteistaisiais JTO taisyklėse pabrėžiama, kad pagrindinis įkalinimo tikslas yra užtikrinti visuomenės saugumą bei užkirsti kelią pakartotiniam nusikalstamumui. Šių tikslų galima pasiekti taikant nuteistiesiems resocializacijos procesą, palaipsniui siekiant jų reintegracijos į visuomenę. (Aleksnevičienė ir kt., 2021).

Bausmių vykdymo sistema kaip apibrėžia Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo sistemos įstatymas (TAR, 2022, Nr. 2022-15553) yra bausmės (išskyrus baudos bausmę ir bausmes juridiniams asmenims), baudžiamojo poveikio priemonės, auklėjamojo poveikio priemonės, probaciją ir suėmimą vykdančios įstaigos. Bausmės vykdymo sistemą sudaro dvi įstaigos: Lietuvos kalėjimų tarnyba ir Lietuvos probacijos tarnyba (žr. 2 pav.).

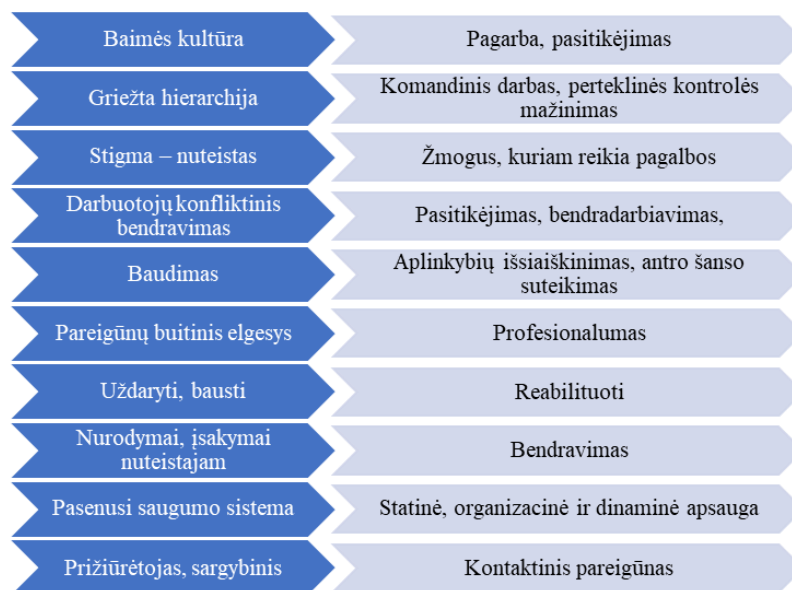

2 pav. Bausmių vykdymo sistemos sudėtis
(sudaryta autorės, remiantis LR Kalėjimų tarnyba, 2023)

Šios įstaigos siekdamos sėkmingos nuteistųjų integracijos į visuomenę, nuosekliai tarpusavyje bendradarbiauja, kartu planuoja, vertina ir įgyvendina nuteistųjų resocializaciją. Taip pat dalinasi aprobuotomis metodikomis ir programomis, padeda gauti reikiamą informaciją apie nuteistuosius bei suteikia pagalbą rengiant nuteistuosius lygtiniam paleidimui iš laisvės atėmimo vietų. Nors ir šios Bausmių vykdymo sistemos įstaigos tarpusavį bendradarbiauja ir siekia bendrų tikslų, Lietuvos probacijos tarnybos uždaviniai orientuojasi į prabuojamųjų pasikartojančių nusikalstamų veikų mažinimą ir resocializaciją. Ši tarnyba kontroliuoja laisvės apribotų asmenų elgesį, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonės, atlieka tyrimus susijusius su asmenų kriminogeniniais veiksniais, socialine aplinka ir kitais reikšmingais teismo procesui veiksniais. Tuo tarpu Lietuvos kalėjimų tarnybos uždaviniai taip pat yra nukreipti į nusikalstamų veikų mažinimo recidyvą, prevencines priemones, resocializaciją ir socialinį darbą su nuteistaisiais ir suimtaisiais. Ši tarnyba organizuoja suimtųjų ir nuteistųjų užimtumą, konvojavimą ir užtikrina laisvės atėmimo vietose saugią aplinką (LR bausmių vykdymo sistemos įstatymas, 2022).

Nors ir bausmių vykdymo sistema turi reglamentuojančius teisinius dokumentus, aiškią struktūrą, iškeltus tikslus, apibrėžtus uždavinius bei tam tikrus darbo principus, vis dėl to yra dažnai kalbama apie būtinus sistemos pokyčius (Uscila, 2020, Vaičiūnienė ir Viršilas, 2017). Lietuvos bausmių vykdymo sistema atskleidžia, kad asmenų atliekančių laisvės atėmimo bausmę resocializacija pasižymi deklaratyviu ir conceptualiu įgyvendinimu, todėl matomų bei apčiuopiamų rezultatų nepasiekama. Verta paminėti, kad per pastaruosius dešimtis metų bausmių vykdymo sistemoje buvo įdiegtos veiksmingos aprobuotos elgesio keitimo programos („Tik tu ir aš“ ,

„Equip“ , „Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas“ ir kt.) ir kitos socialinės reabilitacijos priemonės, kurios skatina nuteistųjų resocializaciją. Tačiau laisvės atėmimo vietos nuteistiesiems riboja galimybę dalyvauti darbinėje veikloje ir pilnaverčiai dirbti, nuteistųjų tarpe vyrauja didelis psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, kriminalinės subkultūros. Nemaža dalis asmenų atliekančių bausmę susiduria su psichikos sveikatos problemomis, suicidinėmis mintimis, sveikatos sutrikimais, bendravimo stoka. Vis dar fiksuojamas nuteistųjų pasipriešinimas sistemos pareigūnams, skelbiami bado streikai, riaušės ir kt. (Michailovič, 2020, Uscila, 2020, Sakalauskas ir kt., 2020, Vaičiūnienė ir Viršilas, 2018). Ižganaitienė ir kt., (2023) išskiria svarbius pokyčius (žr. 3 pav.), kuriuos reikia keisti Bausmių vykdymo sistemoje tam, kad sumažinti pakartotinį nusikalstamumą, sustiprinti saugumą bei sukurti moderniai veikiančią sistemą.

3 pav. Bausmių vykdymo sistemos pokyčiai
(Sudaryta autorės, remiantis Ižganaitiene ir kt., 2023)

Siekiant įgyvendinti 3 pav. siūlomus bausmių vykdymo sistemos pokyčius Ižganaitienė ir kt., (2023) siūlo keisti nacionalinio masto strateginius pokyčius, politinius sprendimus, vadovavimo stilių (pagarba, pasitikėjimas) įtraukti darbuotojus į vykdomus sistemos procesus, skatinti atvirą komunikaciją, bendradarbiavimą, sudaryti pokyčių komandą, suteikti pakankamą finansavimą, motyvaciją ir mokymosi galimybes darbuotojams. Taip pat svarbu paminėti, kad yra siūloma Bausmių vykdymo sistemos darbuotojams paaiškinti darbo prasmę, pastebėti ir stiprinti įgyvendintus net mažiausius pokyčius (Ižganaitienė ir kt., 2023).

Lietuvos mokslininkai, tokie kaip Viršilas, Sakalauskas, Vaičiūnienė ir kt. (2017), aiškiai nurodė, kad Lietuvos bausmių vykdymo sistema buvo kritiškai vertinama dėl jos kritinės disfunkcijos ir ilgalaikio sąstingio. Taip pat tarptautiniai ekspertai ir atitinkamos organizacijos aiškiai pareiškė savo poziciją dėl Lietuvos bausmių vykdymo sistemos. Jie ragino Lietuvą imtis tam tikrų priemonių, kurios užtikrins žmogaus teisių standartus laisvės atlikimo vietose. Tai rodo, kad

tarptautinė bendruomenė ir žmogaus teisių gynėjai yra susirūpinę dėl sistemos trūkumų ir pažeidimų, bei skatina vykdyti reformas siekiant pagerinti bausmių vykdymo sąlygas ir gerbti žmogaus teises. Siekiant pagerinti situaciją laisvės atėmimo vietose yra teikiamos, Lietuvos seimo kontrolierių ir Europos komiteto rekomendacijos, prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, kuriam daro įtaką bausmių sistemos trūkumai (Uscila, 2023).

Pakartotinai remiantis Uscila (2022), galima teigti, kad pavieniai sprendimo būdai, kurių tikslas buvo kelti darbuotojų kvalifikaciją, įdiegti naujas resocializacijos priemonės ir atnaujinti senąją kalėjimų infrastruktūrą, nedavė reikšmingo poveikio. Taip pat laisvės atlikimo vietose nuteistųjų resocializacija ir priežiūros sritis yra nevienoda, kiekviena įstaiga turi savo vidaus tvarkos taisykles ir jomis vadovaujasi, o Kalėjimų departamentas neturi veiksmingų priemonių vienodiems veiklos standartams užtikrinti. Todėl 2021 m. LR teisingumo ministerija nusprendė kardinaliai pertvarkyti bausmių vykdymo sistemą ir įgyvendinti reikšmingus strateginius pokyčius. Svarbu paminėti, kad Lietuvos bausmių vykdymo sistema nėra turėjusi iškeltų ilgalaikių strateginių tikslų, uždavinių ar priemonių apimančių visų bausmių vykdymo sistemos sričių, kurie bent dešimtį metų leistų plėtoti efektyvią Lietuvos kalėjimų tarnybos sistemą (Uscila, 2023).

Aleknevičienė, Kalinauskaitė ir Matačiūtė (2021) pažymi, kad Lietuvoje nebuvo įdiegta reikšmingų pokyčių daugiau nei du dešimtmečius. Lietuvos bausmių vykdymo sistema menkai skatino nuteistuosius siekti asmeninių pokyčių, atsisakant kriminalinių įpročių, kadangi nuteistųjų resocializacijos procesas buvo fragmentuotas ir dažnai buvo taikomos moksliskai nepatvirtintos resocializacijos priemonės, kurios taikomos tik formaliai. Darbuotojai dirbantys laisvės atėmimo vietose savo darbo krūvį išnaudojo nuteistųjų apsaugai ir priežiūrai, o ne nuteistųjų resocializacijai (Aleknevičienė ir kt., 2021).

Lietuvos Respublikos vyriausybė siekdama optimizuoto bausmių vykdymo sistemos valdymo ir nuteistųjų resocializacijos efektyvumo didinimo, priėmė naują bausmių vykdymo sistemos pertvarką, kuri įsigaliojo nuo 2023 m. sausio 1 d. Įsigaliojus reformai susijungė visos Kalėjimo departamentui pavaldžios įstaigos į vieną bendrą Lietuvos kalėjimų tarnybą, taip pat buvo pertvarkyti bausmių vykdymą reglamentuojantys teisės aktai. Pertvarkytame Bausmių vykdymo kodekse ir Suėmimo vykdymo įstatyme yra reikšmingai akcentuojami nuteistųjų užimtumo ir resocializacijos klausimai. Manoma, kad šios permainos padės pakelti kalėjimų veiklos standartus, užtikrinti efektyvią, atvirą, skaidrią, lyderiaujančią su naujomis priemonėmis veiklą, kuri pagerins nuteistųjų resocializaciją ir sumažins pakartotinus sugrįžimus į bausmės atlikimo vietas (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2022). Aleknevičienė, Kalinauskaitė, Matačiūtė (2021) teigimu, Kalėjimų departamentas yra svarbus dalyvis įkalinimo sistemoje, jo veiklai trūksta bendradarbiavimo su kitomis valstybės institucijomis ir organizacijomis. Tai gali riboti diskusijas dėl įkalinimo tikslų bei principų, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius bei kultūrinius kontekstus.

Strateginis planavimas prasidėjo nuo bausmių vykdymo sistemos tikslų, vizijos ir vertybių nustatymo. Pagal tai sukurtas planas, kaip organizacija turėtų veikti ateityje. Tai leis bausmių vykdymo sistemai tobulėti ir prisitaikyti prie besikeičiančių poreikių iki 2030 metų (Uscila, 2023).

Uscila (2023), pateikia tris pagrindines strateginių pokyčių kryptis. Pirmoji kryptis – žmogiškieji ištekliai ir jų valdymas: suderinto darbo krūvio užtikrinimas, specialistų tobulėjimo skatinimas, skaidrios atlygio politikos užtikrinimas, bei karjeros galimybių skatinimas, laisvės atėmimo vietų darbuotojų prestižo didinimas. Antroji kryptis – atskirų veiklos sričių valdymas. Daug dėmesio turėtų būti skiriama šių koncepcijų įgyvendinimui: resocializacijos reformai, dinaminio saugumo bausmių vykdymo sistemai, įkalintų asmenų sveikatos priežiūros modelio keitimui, nuteistųjų užimtumo ir įdarbinimo modelio kūrimui. Trečioji kryptis – bausmių vykdymo sistemos infrastruktūros plėtojimas ir valdymas. Akcentuojamas naujų įkalinimo įstaigų statymas ir esamų modernizavimas. Tačiau išvelgiamos ir problemos susijusios su infrastruktūros modernizavimu: gyventojų pasipriešinimas statant naujas įkalinimo įstaigas kaimynystėje, senų įkalinimo įstaigų nepritaikomumas modernizacijai ir kt.

Lietuvos bausmių vykdymo sistema siekia pritaikyti Skandinavijos bei kitų Šiaurės šalių penitencinės sistemos standartus. Juose numatyta vienam nuteistajam tenkantis 10-12 kvadratinų metrų kameros plotas, kameroje privalomai įrengti sanitariniai mazgai (tualetas ir dušas), ribotos prieigos interneto ryšys bei tiesioginės komunikacijos su kalėjimų budėtojais įrenginiai. Skandinavijos šalių standartų įgyvendinimas Lietuvoje yra įmanomas, tačiau šiems standartams pasiekti būtinas naujos kartos įkalinimo įstaigų kūrimas. Šiuo laikotarpiu bandoma įgyvendinti, minimalų 4 kvadratinų metrų plotą vienam nuteistajam daugiavietėse kameroje, o vienvietėse – mažiausiai 6 kvadratinų metrų plotą vienam nuteistajam. Į nurodytus kamerų plotus nėra įskaičiuotas sanitarinių mazgų plotas (Uscila, 2023).

Siekiant modernizuoti bausmių vykdymo sistemą, esminis dėmesys skiriamas žmogiškųjų išteklių valdymui, įtraukiant į darbą skirtingų sričių resocializacijos specialistus. Tačiau iki 2030 m. išsikelti tikslai susiduria su esminėmis finansavimo problemomis. Sistemos modernizavimo darbai reikalauja 7,8 mln. Eur investicijų, kurios reikalingos procesų tobulinimui ir naujų paslaugų diegimui. Tačiau ši suma nebuvo skirta. Dėl šios priežasties sisteminiai pokyčiai vykdomi mažesnėmis apimtimis, pasitelkiant finansinę paramą gautą iš Norvegijos, kuri leidžia įgyvendinti paprastesnius, mažesnio finansavimo reikalaujančius projektus, tokius kaip pusiaukelės namų plėtra ir dalinis personalo kvalifikacijos kėlimas (LR Teisingumo ministerija, 2023).

Norvegijos pavyzdys pasižymi vienais mažiausių pakartotinio nusikalstamumo rodiklių pasaulyje, kadangi yra laikoma, kad laisvės atėmimas yra kaip bausmė. Todėl gyvenimo sąlygos kalėjimuose turi būti panašesnės į gyvenimo sąlygas laisvėje (Uscila, 2023).

Apibendrinant galima teigti, jog bausmių vykdymo sistema Lietuvoje siekia atitikti tarptautinius standartus, kurie galėtų užtikrinti nuteistųjų garbę ir orumą atitinkančias gyvenimo sąlygas, bei užkirsti kelią pakartotiniam nusikalstamumui. Siekiant įgyvendinti bausmių vykdymo sistemos pokyčius, Lietuvos Respublikos vyriausybė priėmė naują bausmių vykdymo sistemos pertvarką, kurios metu buvo pertvarkyti bausmių vykdymą reglamentuojantys teisės aktai, bei akcentuojami nuteistųjų užimtumo ir resocializacijos klausimai.

1.3. Socialinis darbas su nuteistaisiais, vykdant resocializacijos procesą

Nuteistųjų resocializacija yra ilgas ir sudėtingas procesas, kurio metu siekiama padėti asmenims, atlikusiems nusikalstamas veikas, grįžti į visuomenę ir tapti pilnaverčiais jos nariais. Ji apima ne tik socialinės pagalbos teikimą, bet ir psichologinį bei emocinį palaikymą, kuris yra būtinas norint sumažinti pakartotinio nusikalstamumo riziką (Gerybaitė, 2022; Uscila, 2020). Ši veikla siekia ne tik padėti nuteistiesiems keisti savo elgesį, bet ir mažinti recidyvizmo riziką, taip prisidedant prie visuomenės saugumo didinimo (Sakalauskas ir kt., 2020).

Socialinio darbo su nuteistaisiais samprata apima profesionalią pagalbą, skirtą asmenų socialinių įgūdžių ugdymui, psichologinės gerovės stiprinimui, bei pasirengimui gyventi po įkalinimo (Gerybaitė, 2022). Ši veikla yra svarbi, nes efektyvi pagalba gali sumažinti pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką ir prisidėti prie visuomenės saugumo didinimo (Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2021). Socialinio darbo įkalinimo įstaigose pagrindiniai tikslai yra padėti nuteistiesiems suprasti savo elgesio priežastis ir pasekmes, skatinti teigiamus asmenybės pokyčius ir socialinių įgūdžių ugdymą, bei rengti juos sėkmingai reintegracijai į visuomenę po bausmės atlikimo (Uscila, 2020). Šių tikslų įgyvendinimui socialiniai darbuotojai naudoja įvairius metodus, tokius kaip individualus darbas su nuteistaisiais, grupinių užsiėmimų vedimas, švietimo ir profesinio mokymo organizavimas, bei bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (Gerybaitė, 2022; Sakalauskas ir kt., 2020).

Socialinis darbas su nuteistaisiais grindžiamas tokiais principais, kaip individualizmas, pagarba žmogaus orumui, konfidencialumas, empatija ir profesionalumas (Sakalauskas ir kt., 2020). Šių principų laikymasis padeda užtikrinti efektyvią pagalbą nuteistiesiems ir prisideda prie jų sėkmingos resocializacijos (Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2021). Dirbant su nuteistaisiais, socialiniai darbuotojai patiria įvairias etines dilemas ir iššūkius, tokius kaip balansas tarp kontrolės ir pagalbos, stigmatizacija ir diskriminacija, profesinių ribų nustatymas bei resursų valdymas (Gerybaitė, 2022; Uscila, 2020). Šių iššūkių sprendimas reikalauja asmeninės refleksijos, profesinių žinių gilinimo ir bendradarbiavimo su kitais specialistais bei institucijomis (Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2021).

Resocializacijos sėkmę lemia ir socialiniai veiksniai. Nuteistųjų galimybė palaikyti ryšius su šeima bei visuomene, turi didelę įtaką jų integracijai (Petrich ir kt., 2021). Stipri socialinė parama palengvina prisitaikymą prie gyvenimo laisvėje, tačiau neretai nuteistieji susiduria su stigmatizacija ir visuomenės nepasitikėjimu. Tai apsunkina jų pastangas sugrįžti į visuomenę ir įsilieti į darbo rinką. Svarbų vaidmenį šiuose procesuose atlieka socialiniai darbuotojai, kurie padeda palaikyti ryšius ir ugdyti socialinius įgūdžius (Beaudry ir kt., 2021). Ekonominiai veiksniai yra svarbi resocializacijos dalis. Daugelis asmenų, atlikusių bausmę, susiduria su iššūkiais ieškodami darbo ar gaudami finansinę paramą (Davis ir kt., 2013). Tyrimai rodo, kad profesinio rengimo programos įkalinimo įstaigose gali pagerinti jų įsidarbinimo perspektyvas. Tačiau darbo rinkoje vis dar pasitaiko diskriminacijos, o buvę kaliniai dažnai susiduria su darbdavių nepasitikėjimu (Bollinger & Yelowitz, 2021). Dėl šios priežasties būtina skatinti glaudesnę socialinių institucijų ir verslo sektoriaus bendradarbiavimą, siekiant sukurti daugiau galimybių integruotis į darbo rinką po bausmės atlikimo (Smoyer, 2020).

Psichologiniai aspektai yra dar vienas svarbus veiksnys resocializacijoje. Motyvacija, nuostatos bei psichologinė būsena lemia, kaip asmuo sugeba prisitaikyti prie gyvenimo už įkalinimo įstaigos ribų (Simpson ir kt., 2022). Ankščiau paminėti tyrimai rodo, kad psichologinės pagalbos prieinamumas ženkliai mažina recidyvizmo riziką ir padeda nuteistiesiems ugdyti teigiamą savęs suvokimą. Tačiau kalėjimuose dažnai trūksta kvalifikuotų psichologų, o psichologinės intervencijos būna ribotos apimties, todėl reikalinga didesnė investicija į šios srities paslaugų plėtrą. Nesbit (2023) nustatė, kad privalomas psichikos sveikatos gydymas probacijos metu gali sumažinti trijų metų recidyvizmo tikimybę apie 12 procentinių punktų, arba 36 procentais. Be to, tyrimas parodė, kad šio gydymo ilgalaikis efektyvumas yra stipresnis tarp finansiškai labiau aprūpintų probacijos dalyvių, o tai rodo, jog ekonominiai veiksniai daro įtaką galimybei gauti psichologinę pagalbą. Šie duomenys pabrėžia būtinybę didinti investicijas į psichikos sveikatos paslaugas kalėjimuose, siekiant užtikrinti, kad visi nuteistieji turėtų prieigą prie reikiamos pagalbos, nepriklausomai nuo jų finansinės padėties (Nesbit, 2023).

Socialiniai darbuotojai atlieka itin svarbų vaidmenį resocializacijoje, nes jie padeda buvusiems nuteistiesiems integruotis į visuomenę ir užtikrinti sklandų perėjimą iš įkalinimo į kasdienį gyvenimą (Gerybaitė, 2022). Jie vertina individualius asmenų poreikius, teikia emocinę bei praktinę pagalbą, taip pat padeda ugdyti socialinius įgūdžius, kurie yra būtini sėkmingai integracijai. Šiai veiklai reikalingos įvairios kompetencijos: konfliktų sprendimo gebėjimai, psichosocialinis konsultavimas, teisinės sistemos išmanymas ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (Uscila, 2020). Efektyviai resocializacijai būtina daugelio specialistų sąveika. Psichologai, pedagogai, teisininkai ir sveikatos priežiūros specialistai dirba kartu, kad užtikrintų kompleksinę pagalbą (Petrich ir kt., 2021). Socialiniai darbuotojai glaudžiai bendradarbiauja su

probacijos pareigūnais, organizuoja mokymus, užimtumo programas ir dirba su nevyriausybėmis organizacijomis, kurios teikia paramą buvusiems nuteistiesiems. Ši veikla kelia ir etinių iššūkių. Viena iš pagrindinių dilemų yra pusiausvyra tarp socialinio darbo principų – tokių kaip žmogaus teisės ir orumas – ir teisinės sistemos reikalavimų. Socialiniai darbuotojai gali susidurti su situacijomis, kai jų etiniai įsitikinimai nesutampa su teisiniais reglamentais, pavyzdžiui, kai nuteistieji nesilaiko probacijos sąlygų ar kelia pavojų visuomenei. Be to, stigmatizacija apsunkina resocializaciją, nes visuomenė dažnai nenori priimti buvusių nuteistųjų (Simpson ir kt., 2022).

Sėkmingos resocializacijos modeliai rodo, kad geriausi rezultatai pasiekiami taikant kompleksines programas, kuriose dalyvauja įvairios institucijos ir specialistai. Skandinavijos šalyse taikomi metodai pabrėžia individualų požiūrį į nuteistuosius, suteikiant jiems švietimo ir darbo galimybes dar įkalinimo metu, kad po paleidimo jie greičiau integruotųsi į visuomenę (Davis ir kt., 2013). Lietuvoje kai kurios probacijos programos taip pat taiko mentorystę ir socialinę paramą, siekdamos užtikrinti sklandų perėjimą į laisvę (Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2024).

Kaip jau buvo minėta, nuteistųjų resocializacija yra sudėtingas procesas, reikalaujantis įvairių socialinio darbo metodų taikymo, siekiant padėti asmenims sėkmingai integruotis į visuomenę po bausmės atlikimo. Ankščiau paminėtoje mokslinėje literatūroje daug dėmesio skiriama individualiam ir grupiniam darbui, psichosocialinei pagalbai, reintegracijos programoms bei švietimo ir profesinio rengimo iniciatyvoms (Sliva ir kt., 2018).

Individualus socialinis darbas su nuteistaisiais apima jų asmeninių poreikių vertinimą, konsultavimą ir individualių planų sudarymą, siekiant padėti jiems įveikti asmenines problemas ir pasiruošti gyvenimui po įkalinimo. Grupinis socialinis darbas suteikia galimybę nuteistiesiems dalintis patirtimi, mokytis vieniems iš kitų ir ugdyti socialinius įgūdžius (Davis ir kt., 2013). Tyrimai rodo, kad grupinės intervencijos, tokios kaip kognityvinė elgesio terapija, gali padėti sumažinti recidyvizmą ir palengvinti reintegraciją į visuomenę. Beaudry ir kt. (2021) atlikta meta-analizė parodė, kad dalyvavimas grupinėse programose ženkliai mažina nusikalstamumo pasikartojimą ir stiprina resocializacijos sėkmę. Šie rezultatai rodo, kad efektyvus socialinis darbas turėtų apimti tiek individualų, tiek grupinį metodą, pritaikytą konkrečioms nuteistųjų problemoms (Beaudry ir kt., 2021).

Psichosocialinė pagalba įkalinimo įstaigose apima psichologinę paramą, terapiją ir konsultavimą, siekiant spręsti nuteistųjų emocines ir psichologines problemas. Socialiniai darbuotojai teikia individualias konsultacijas, atlieka rizikos vertinimus ir padeda nuteistiesiems dalyvauti terapinėse programose, skirtose elgesio korekcijai ir emociniam stabilumui užtikrinti (Fedock, 2017). Simpson ir kt. (2022) pabrėžia, kad įkalinimo įstaigose psichosocialinė pagalba yra būtina norint mažinti depresijos ir nerimo simptomus tarp nuteistųjų. Jų tyrimai parodė, kad kaliniai, kurie reguliariai dalyvavo psichosocialinio konsultavimo programose, buvo labiau linkę

sėkmingai integruotis į visuomenę po išlaisvinimo. Tai patvirtina, kad psichologinės gerovės stiprinimas įkalinimo laikotarpiu yra svarbus veiksnys siekiant sumažinti pakartotinį nusikalstamumą (Simpson ir kt., 2022).

Reintegracijos programos skirtos padėti nuteistiesiems pasiruošti grįžimui į visuomenę, suteikiant jiems reikalingus įgūdžius ir žinias. Šios programos apima darbo paieškos pagalbą, būsto suradimą, socialinių ryšių atkūrimą ir kitą paramą, siekiant užtikrinti sėkmingą perėjimą iš įkalinimo į laisvę (Kim, 2008). Petrich ir kt. (2021) atliktas tyrimas parodė, kad nuteistieji, dalyvavę reintegracijos programose, turėjo gerokai mažesnę tikimybę grįžti į kalėjimą nei tie, kurie tokiose programose nedalyvavo. Jų analizė parodė, kad labiausiai veiksmingos programos yra tos, kurios apima ne tik darbo paiešką, bet ir psichologinę pagalbą, socialinių įgūdžių stiprinimą ir mentorystės programas (Petrich ir kt., 2021).

Švietimo ir profesinio rengimo programos įkalinimo įstaigose suteikia nuteistiesiems galimybę įgyti naujų įgūdžių ir kvalifikacijų, didinančių jų įsidarbinimo galimybes po paleidimo. Užimtumo skatinimo iniciatyvos, tokios kaip darbo mokymai ir praktikos, padeda nuteistiesiems įgyti darbo patirties ir pasiruošti darbo rinkai (Kim, 2008). Bollinger ir Yelowitz (2021) pabrėžia, kad profesinio rengimo programos yra vienas iš efektyviausių būdų užtikrinti sėkmingą nuteistųjų reintegraciją. Jų tyrimai parodė, kad kaliniai, baigę profesinio mokymo kursus, turėjo 40 % didesnes įsidarbinimo galimybes nei tie, kurie tokiuose kursuose nedalyvavo. Švietimas ir įgūdžių ugdymas padeda ne tik išvengti nusikalstamumo, bet ir sukurti ilgalaikes socialines perspektyvas (Bollinger ir Yelowitz, 2021). Davis, Bozick, Steele, Saunders ir Miles (2019) atliktas meta-analizės tyrimas parodė, kad kaliniai, baigę bet kokią formalią edukacinę programą, turėjo 43 % mažesnę tikimybę sugrįžti į kalėjimą nei tie, kurie tokios programos nebaigė. Šie duomenys patvirtina, kad švietimas yra vienas iš svarbiausių nuteistųjų resocializacijos veiksnių (Davis ir kt., 2013).

Socialinio darbo metodai, taikomi nuteistųjų resocializacijoje, apima įvairias intervencijas, skirtas mažinti pakartotinio nusikalstamumo riziką ir palengvinti jų integraciją į visuomenę. Aukščiau aprašyti metodai yra apibendrinami 1 lentelėje.

1 Lentelė. *Socialinio darbo metodai nuteistųjų resocializacijoje: tikslai ir poveikis*
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Beaudry ir kt., (2021)

Socialinio darbo metodas	Tikslai	Efektyvumas	Šaltiniai
Individualus socialinis darbas	Nuteistojo individualių poreikių vertinimas, psichologinė pagalba, socialinių įgūdžių lavinimas	Padedą sumažinti pakartotinio nusikalstamumo riziką, stiprina socialinius įgūdžius	Beaudry ir kt. (2021)
Grupinis socialinis darbas	Grupinė terapija, tarpusavio mokymasis, socialinių ryšių	Padedą keisti elgesio modelius, sumažina izoliaciją	Beaudry ir kt. (2021)

	stiprinimas		
Psichosocialinė pagalba	Psichologinė ir emocinė pagalba, nerimo ir depresijos mažinimas	Gerina emocinę gerovę, didina savivertę	Simpson ir kt. (2022)
Reintegracijos programos	Darbo paieška, būsto suradimas, mentorystė	Padedą išvengti nusikalstamumo, skatina sėkmingą perėjimą į visuomenę	Petrich ir kt. (2021)
Švietimo ir profesinio rengimo iniciatyvos	Nauji įgūdžiai, didesnės įsidarbinimo galimybės, recidyvizmo mažinimas	Gerina darbo galimybes, mažina socialinę atskirtį	Bollinger ir Yelowitz, (2021) Davis ir kt., (2013)

1 lentelėje pateikti socialinio darbo metodai atskleidžia, kaip skirtingos intervencijos padeda nuteistųjų resocializacijai. Individualus ir grupinis socialinis darbas skatina socialinių įgūdžių ugdymą bei mažina recidyvizmą. Psichosocialinė pagalba prisideda prie emocinės gerovės gerinimo, mažina depresijos ir nerimo simptomus. Reintegracijos programos stiprina socialinius ryšius ir didina sėkmingos adaptacijos visuomenėje galimybes. Galiausiai, švietimo ir profesinio rengimo iniciatyvos suteikia praktinius įgūdžius, didina įsidarbinimo galimybes ir mažina socialinę atskirtį. Šie rezultatai patvirtina, kad kompleksinis socialinio darbo metodų taikymas yra būtinas siekiant efektyvios nuteistųjų reintegracijos ir mažesnio nusikalstamumo pasikartojimo.

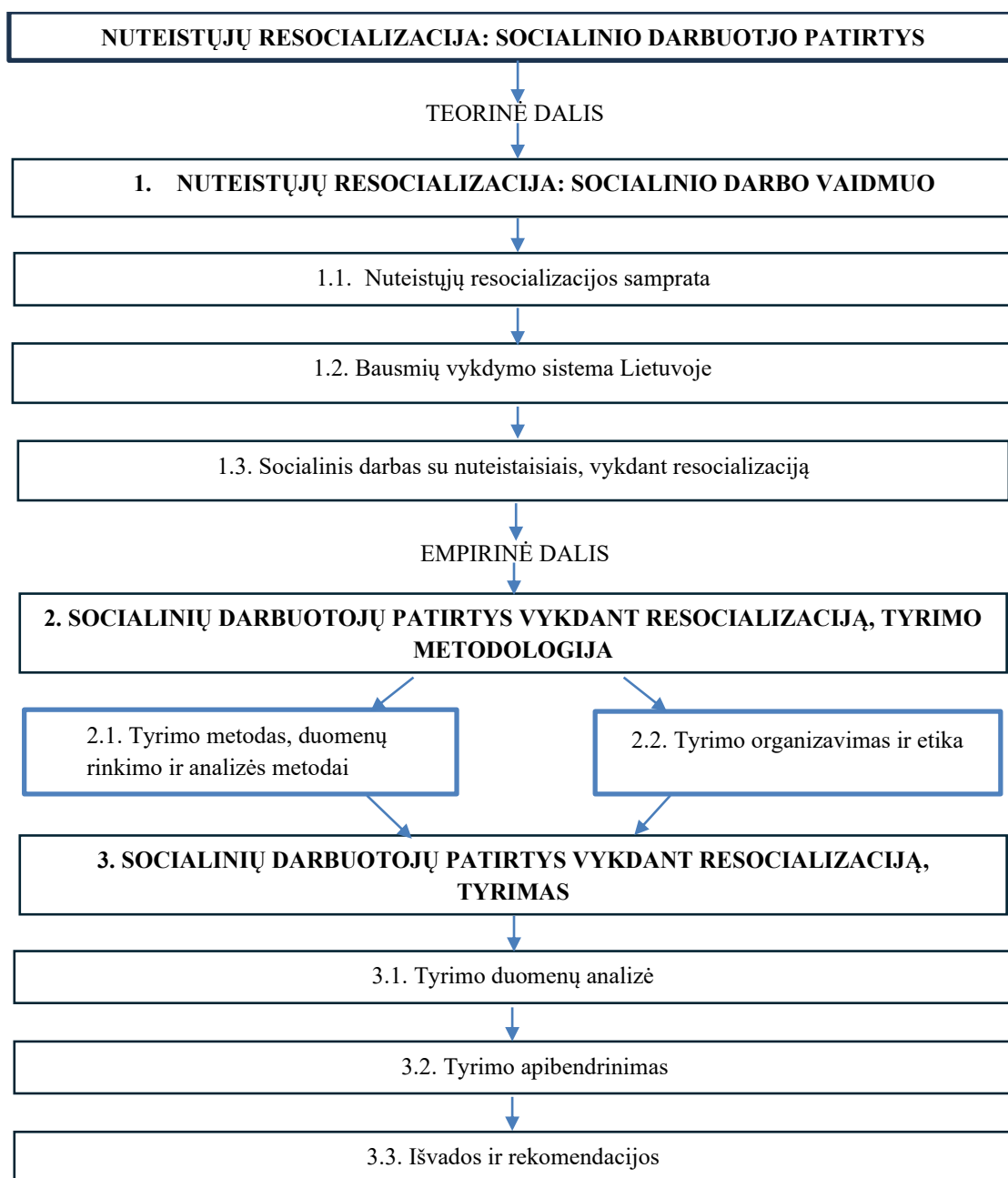
Apibendrinant skyrių galima teigti, kad bausmių vykdymo sistema yra skirta ne tik bausmės atlikimui ir nusikaltėlio izoliacijai, ji turi užtikrinti teisingumą, viešąjį saugumą ir nuteistųjų resocializaciją. Susiduriant su iššūkiais, sistemai veikiant ne pakankamai sėkmingai, būtina imtis permainų, kurios skatintų visapusišką bausmių vykdymo sistemos reformą. Siekiant kuo optimaliau reformuoti bausmių vykdymo sistemą Lietuvoje, būtina semtis patirties iš sėkmingos kitų šalių praktikos, kuri gali būti puikus pavyzdys kaip turi veikti ir funkcionuoti ši sistema. Resocializacijos procesas reikalauja nuoseklaus individualaus ir grupinio darbo, psichosocialinės pagalbos, švietimo ir profesinio mokymo, taip pat bendradarbiavimo su įvairiomis institucijomis. Socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį, padėdami nuteistiesiems ugdyti socialinius įgūdžius, spręsti psichologines problemas ir pasiruošti gyvenimui po bausmės atlikimo. Tačiau šis procesas susiduria su įvairiais iššūkiais, įskaitant resursų trūkumą, visuomenės stigmatizaciją ir ribotas įsidarbinimo galimybes.

2. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS VYKDANT RESOCIALIZACIJĄ, TYRIMO METODOLOGIJA

Šiame skyriuje aprašomas pasirinktas tyrimo metodas, jo pagrindimas, apibūdinami duomenų rinkimo bei analizės metodai, tyrimo etikos principai, kuriais buvo vadovaujasi atliekant kokybinį tyrimą.

2.1. Tyrimo metodas, duomenų rinkimo ir analizės metodai

Šiame poskyryje pristatomas pasirinktas tyrimo metodas, pagrindžiamas jo tinkamumas numatytam tikslui pasiekti, bei aprašomas duomenų rinkimas ir analizė. Tyrimo loginė schema (žr. 4 pav.)

4 pav. Magistrinio tyrimo loginė schema

Tyrimo metodo pasirinkimas. Siekiant atskleisti bausmių vykdymo sistemoje dirbančių socialinių darbuotojų patirtis vykdant resocializaciją, pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Remiantis Kardeliu (2017), toks tyrimas leidžia tyrėjui glaudžiai susipažinti su kiekvieno socialinio darbuotojo individualia patirtimi ir subjektyviu požiūriu į nuteistųjų reintegraciją. Šis metodas suteikia galimybę ne tik identifikuoti bendrus ypatumus, bet ir suprasti kiekvieno specialisto unikalų vaidmenį bei asmeninius iššūkius specifinėje įkalinimo įstaigos aplinkoje.

Duomenų rinkimo instrumentas. Duomenų rinkimui buvo pasirinktas tiesioginio interviu metodas. Pasak, Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014) tiesioginio interviu metodas suteikia galimybę ne tik gauti atsakymus į klausimus, bet ir rinkti papildomą, naudingą informaciją. Tyrėjas gali stebėti tiriamojo kūno kalbą, neverbalinius signalus, kurie gali atskleisti gilesnį supratimą apie tiriamą sritį. Šis metodas taip pat leidžia identifikuoti sunkumus, kuriuos patiria tiriamieji atsakydami į klausimus, ir koreguoti tyrimo eigą. Tiesioginis interviu suteikia tyrėjui lankstumą ir kontrolę duomenų rinkimo procese, suteikia galimybę gauti išsamesnius bei patikimesnius tyrimo rezultatus.

Siekiant darbe išsikeltą tikslą pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Šis interviu būdas leidžia iš anksto susidaryti interviu planą, numatyti klausimus, kurie bus užduodami, tačiau palieka teisę tyrėjui bet kuriuo interviu momentu įtraukti papildomus, nenumatytus klausimus, jeigu tyrėjas mano, kad jie yra reikalingi ir padės atskleisti papildomą, svarbią informaciją. Taip pat šis interviu būdas leidžia apsisaugoti nuo nenumatytų aplinkybių, tokių kaip tiriamojo nenoras, atsisakymas atsakinėti į tam tikrą klausimą. Tuomet galima esamą klausimą pakeisti kitu, jog būtų išgauta ta pati informacija. Tyrimo instrumentą sudarė šie du klausimų blokai:

1. Kaip yra vykdoma resocializacija jūsų įstaigoje?

Papildomi klausimai:

Kaip apibūdintumėte nuteistųjų resocializaciją?

Kokie, jūsų nuomone, yra svarbiausi veiksniai, lemiantys sėkmingą resocializaciją?

Kokius iššūkius patyrėte / patiriate vykdant resocializaciją?

Kokia, jūsų nuomone, yra socialinio darbuotojo vaidmens svarba nuteistųjų resocializacijoje?

2. Kokią socialinę pagalbą teikiate nuteistiesiems?

Papildomi klausimai:

Kaip padedate nuteistiesiems grįžti į visuomenę?

Kokius socialinio darbo metodus naudojote / naudojate darbui su nuteistaisiais?

Kaip vertinate bendradarbiavimą su kitais įkalinimo įstaigos darbuotojais (psichologais, prižiūrėtojais ir kt.)?

Kokių išteklių, jūsų nuomone, trūksta, siekiant socialinės pagalbos efektyvumo?

Tyrimo instrumento klausimus lėmė siekis visapusiškai išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmenį ir patirtis bausmių vykdymo sistemoje. Pirmojo bloko klausimai parinkti siekiant

nustatyti, kaip darbuotojai interpretuoja resocializacijos procesą ir kokias sistemines kliūtis jie įžvelgia. Tai leidžia identifikuoti darbuotojų požiūrį į savo darbą. Antrojo bloko klausimai orientuoti į praktinę veiklos pusę, siekiant išsiaiškinti, kokie konkretūs metodai yra taikomi ir kaip bendradarbiavimas veikia pagalbos efektyvumą. Tokia klausimų struktūra užtikrina, kad bus surinkti duomenys tiek apie teorinį, tiek apie praktinį resocializacijos lygmenį.

Duomenų analizės metodai. Tyrimo rezultatams nagrinėti pasirinkta kokybinė turinio (angl. *content*) analizė. Pasak, Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) tyrėjas siekdamas atskleisti tyrimo problemą, turi gebėti atrinkti svarbiausią informaciją, gautą interviu metu, suskirstyti ją į kategorijas ir subkategorijas, bei analizuoti ir interpretuoti duomenis.

Duomenų analizė buvo vykdoma etapais:

- Parengiamasis etapas. Interviu įrašai buvo transkribuojami, bei keletą kartų peržiūrimi, siekiant įsigilinti į tyrimo dalyvių įžvalgas ir mintis;
- Grupavimo etapas. Svarbiausios mintys ir teiginiai buvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas, išrinkti jas patvirtinantys teiginiai. Duomenys sudėti į lenteles.
- Interpretavimo etapas. Gauti rezultatai buvo interpretuojami ir aprašomi.

Tyrimo imties sudarymas. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) teigia, kad kokybiniuose tyrimuose imties dydis iš anksto nenustatomas. Tyrėjas pats pasirenka tokį imties dydį, kuris geriausiai atspindi tiriamąjį reiškinį. Pasak autorių, net ir vienas dalyvis gali sudaryti pakankamą imtį kokybiniam tyrimui. Tuo tarpu užsienio mokslininkai (Youn & Casey, 2019) mano, kad norint, jog imtis informatyviai atspindėtų visumą, pakanka nuo 4 iki 6 tyrimo dalyvių.

Tyrimo dalyvių atrankai buvo naudojama tikslinė atranka. Šis metodas pasirinktas siekiant į tyrimą įtraukti asmenis, turinčius specifinės, tyrimo tikslui pasiekti būtinos patirties ir profesinių žinių apie nuteistųjų resocializacijos procesą.

Tyrimo vykdymas reikalavo oficialaus derinimo su laisvės atėmimo vietų administracija. Pirmajame etape buvo kreiptasi į Lietuvos kalėjimų tarnybą su prašymu leisti vykdyti mokslinį tyrimą. Gavus leidimą ir suderinus tyrimo eigą, buvo paskirtos konkrečios įkalinimo įstaigos, kuriose leista vykdyti interviu. Kontaktas su tyrimo dalyviais buvo užmegztas bendradarbiaujant su įstaigų administracija, kuri padėjo identifikuoti darbuotojus, atitinkančius iškeltus atrankos kriterijus:

1. Asmenys tiesiogiai dirbantys įkalinimo įstaigoje ir vykduojantys resocializacijos procesą;
Šis kriterijus užtikrina, kad dalyviai turi tiesioginę, kasdienę patirtį tyrinėjamais klausimais.
2. Asmenys turintys socialinių mokslų išsilavinimą.
Tai svarbu siekiant analizuoti resocializaciją per profesinę prizmę, remiantis socialinio darbo vertybėmis ir teorinėmis žiniomis.

Tyrime dalyvavo 8 socialiniai darbuotojai. Toks dalyvių skaičius pasirinktas remiantis informacinio prisotinimo principu. Interviu proceso metu pastebėta, kad ties 7–8 interviu gaunami atsakymai ir išskiriamos kategorijos pradėjo kartotis, o nauji tiriamieji nebeteikė iš esmės naujų, anksčiau neišryškėjusių įžvalgų apie resocializacijos procesą.

2 Lentelė. *Tyrimo dalyvių charakteristika*

Tyrimo dalyvio kodas	Išsilavinimas	Darbo stažas įkalinimo įstaigoje
TD1	Socialinio darbo magistras	2 metai
TD2	Socialinio darbo profesinis bakalaurs	1 metai
TD3	Socialinio darbo bakalaurs	3 metai
TD4	Socialinio darbo bakalaurs	1 metai
TD5	Socialinio darbo bakalaurs	5 mėnesiai
TD6	Socialinio darbo bakalaurs	3 metai
TD7	Socialinio darbo magistras	4 metai
TD8	Socialinio darbo bakalaurs	3 metai

Empirinio tyrimo organizavimas. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) siūlo tokį pirminį interviu eigos planavimą:

1. Pasirengimas;
2. Organizavimas;
3. Santykių užmezgimas;
4. Interviu atlikimas;
5. Interviu užbaigimas;
6. Kontaktinė informacija.

Tyrimo laikas ir data. Tyrimas buvo vykdomas 2025 m. birželio – rugpjūčio mėn., kiekvieno interviu laikas buvo suderintas su tyrimo dalyviais. Kiekvieno tyrimo dalyvio apklausa truko apie 1 – 1,5 val.

Tyrimo vieta. Pusiau struktūruotas interviu buvo vykdomas kontaktiniu būdu, tyrimo dalyvių darbo vietoje.

Tyrimo duomenų fiksavimas. Tyrimo dalyviams sutikus, interviu metu buvo daromas garso įrašas naudojant diktofoną. Surinkta medžiaga buvo transkribuojama naudojant „MS Word“ programą.

Duomenų analizė. Tyrimo metu gauti duomenys buvo apdorojami taip, kad juose neliktų tiriamųjų asmeninės informacijos, kuri padėtų identifikuoti tyrimo dalyvius.

Tyrimo etika. Tyrimo etika būtina siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių saugumą, konfidencialumą ir tyrimo vykdytojo sąžiningumą, aprašant ir interpretuojant tyrimo metu surinktus duomenis. (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016) išskiria šiuos pagrindinius etikos principus:

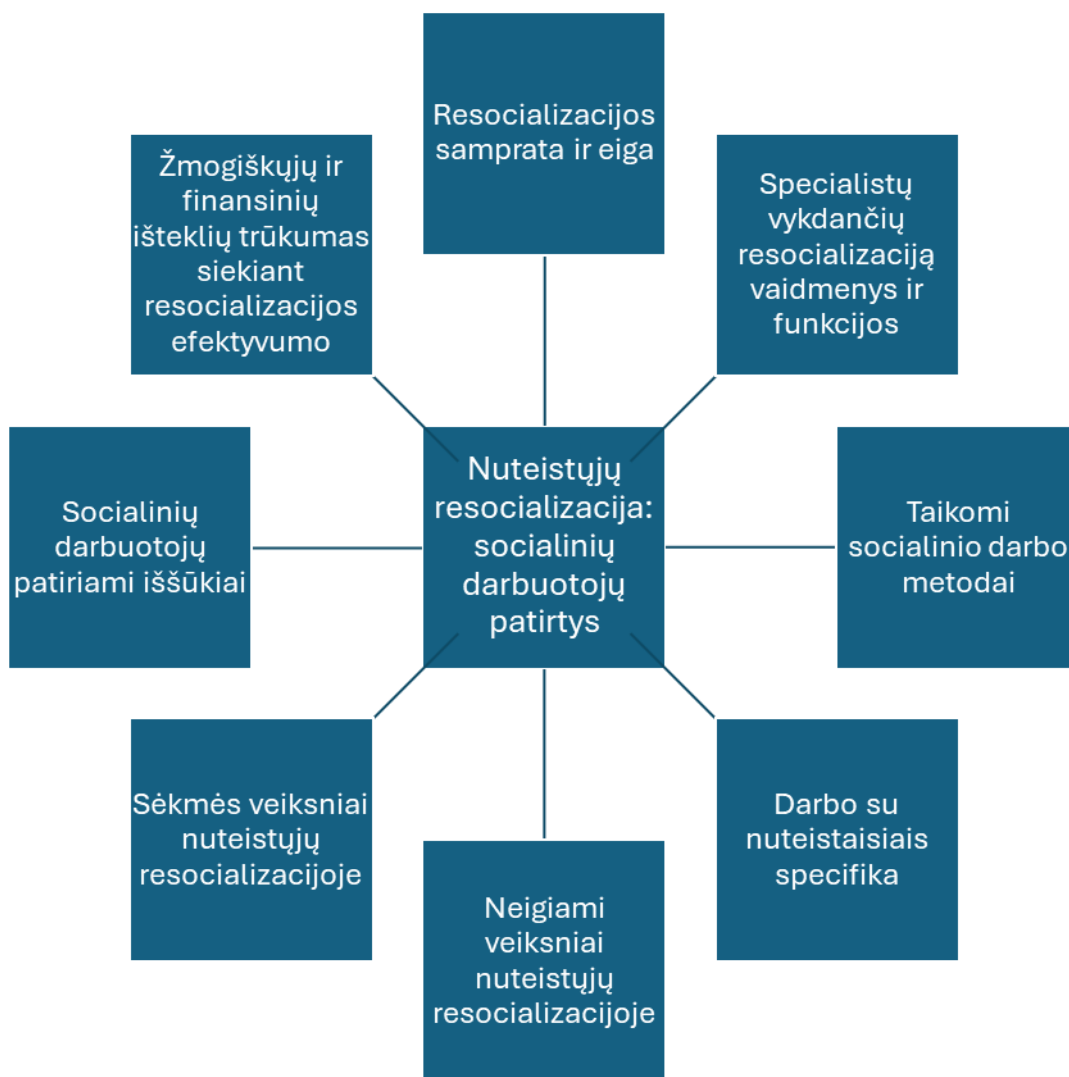
1. Gerbti asmens apsisprendimą dalyvauti arba nedalyvauti tyrime;
2. Suteikti tyrimo dalyviui visą reikiamą informaciją apie tyrimą;
3. Laikytis konfidencialumo, anonimiškumo;
4. Užtikrinti tyrimo dalyvio moralinį saugumą.

Tyrimo metu buvo laikomasi svarbiausių interviu tyrimo etikos principų. Siekiant apsaugoti tyrime dalyvaujančių asmenų teises, buvo vadovaujamas esminiais socialinių tyrimų etikos principais. Pirmiausia, užtikrinta, kad asmenys dalyvautų be jokios išorinės prievartos. Kiekvienas tiriamasis buvo instrukuotas apie tyrimo eigą bei duomenų naudojimą, o jų sutikimai dokumentuoti audio formatu. Dalyvių anonimiškumas garantuotas pakeičiant jų vardus bei pašalinant bet kokią identifikuoti leidžiančią informaciją.

Tyrimo ribotumas. Pagrindinis tyrimo ribotumas yra susijęs su tiriamųjų atvirumo rizika. Kadangi tyrimas vyko specifinėje, institucinėje aplinkoje, darbuotojai galėjo būti linkę pateikti socialiai priimtinus atsakymus, siekdami apsaugoti profesinę reputaciją. Taip pat, dėl mažos tyrimo imties ir kokybinio tyrimo pobūdžio, gauti rezultatai negali būti apibendrinti visiems šalies bausmių vykdymo sistemos darbuotojams, o atspindi tik konkrečių dalyvių subjektyvias patirtis.

3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJOJE: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Šiame skyriuje pristatomi vykdyto kokybinio tyrimo duomenys ir jų analizė. Analizuojant duomenis išskirtos pagrindinės kategorijos: resocializacijos samprata ir eiga; specialistų vykdančių resocializaciją vaidmenys ir funkcijos; taikomi socialinio darbo metodai; darbo su nuteistaisiais specifika; neigiami veiksniai nuteistųjų resocializacijoje; sėkmės veiksniai nuteistųjų resocializacijoje; socialinių darbuotojų patiriami iššūkiai; žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas siekiant resocializacijos efektyvumo. Kategorijų schema pateikta 5 pav..

5 pav. Kategorijų schema

3.1. Nuteistųjų resocializacijos samprata ir proceso eiga socialinių darbuotojų požiūriu

Šiame poskyryje analizuojami tyrimo duomenys, kurie atskleidžia, kaip praktikoje dirbantys specialistai supranta nuteistųjų resocializaciją. Pirmiausia siekiama išsiaiškinti, kokią prasmę šiame procese dalyvaujantys darbuotojai suteikia pačiam resocializacijos apibrėžimui. Tyrimo dalyvių

atsakymai leidžia pastebėti skirtumą tarp to, kaip resocializacija turėtų vykti pagal teorinius modelius, ir kaip ji įgyvendinama realybėje, kur specialistai neretai išvelgia tam tikrų trūkumų.

Resocializacijos samprata ir eiga

Resocializacijos apibrėžimas. Tyrimo dalyviai resocializaciją suvokia kaip integracijos procesą, kuris prasideda dar kalėjimo sąlygomis ir apima gyvenimo būdo bei vertybinį pasikeitimą:

„<...> Mūsų įkalinimo įstaigoje apibūdinau resocializacijos, tą įgyvendinimą kaip nuteistųjų integraciją į visuomenę, bet jau esant įkalinimo įstaigoje. Tai į tai įeitų pagrinde, į resocializaciją, kaip jie įsitraukia į darbinę veiklą įkalinimo įstaigoje, kaip jie siekia, ta prasme, geresnių sąlygų sau laisvėje, kaip jie akcentuoja savo padarytus nusikaltimus, žalą visuomenei“. (TD1).

TD1 pabrėžia, kad resocializacija nėra tik pasyvus bausmės atlikimas, tačiau aktyvus nuteistojo įsitraukimas į darbinę veiklą ir savo elgesio pasekmių įvertinimas dar būnant įstaigoje.

„<...> Tai pokyčio procesas, ta resocializacija, mano manymu, yra apie pokytį. Apie pokytį nuteistojo mąstyme, elgesyje, socialinių įgūdžių įgavimą“. (TD2)

Pasak TD2, esminis resocializacijos bruožas yra visapusiškas asmenybės pasikeitimas, apimantis tiek kognityvinius procesus, tiek praktinį socialinį funkcionavimą.

„<...> Nu pasiruošimas išeiti į laisvę, keisti tuos blogus įpročius į gerus“ (TD3).

Šis TD3 apibūdinimas atskleidžia, kad resocializacija tiesiogiai siejama su gyvenimo būdo ir vertybinių nuostatų pasikeitimu ruošiantis sėkmingam sugrįžimui į visuomenę.

TD8 teigimu, šis procesas yra daugialypis, apimantis ne tik elgesio keitimą, bet ir esminių socialinių įgūdžių bei atsakomybės ugdymą:

„<...> Tai nuteistųjų resocializacija yra procesas, kurio metu nuteistieji mokosi gyventi visuomenėje ir jie laikosi socialiai priimtinių normų, taisyklių. Ir šis procesas apima ne tik patį nuteistojo elgesio keitimą, bet ir sakykim socialinių, emocinių, darbinių įgūdžių stiprinimą“ (TD8).

TD4 nuomone, nuteistasis tai žmogus gebantis valdyti savo elgesį, emocijas ir prisiimantis atsakomybę už savo tolimesnio gyvenimo vedimą, darbo paieškas.

„<...> Bendrasis resocializacijos tikslas ir yra žmogų mokyti kaip atpažinti automatines mintis, kaip save vesti teisingu keliu, kaip būti visuomenei naudingų piliečiu. Bet pats pagrindas yra tiesiog būti naudingu piliečiu visuomenei“ (TD4).

Tai detalizuoja, kaip praktiškai vyksta resocializacijos procesas, kokius etapus nuteistasis turi praeiti ir kaip teorinis pokytis virsta praktiniais veiksmais.

Resocializacijos eiga. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad resocializacijos eiga yra griežtai struktūruota, pradedant nuo nuteistojo adaptacijos ir baigiant intensyviu paruošimu laisvei pagal individualius planus:

„<...> Dažniausiai tai nuteistasis turi įkalinimo įstaigoje 3 mėnesius adaptacinį laikotarpį“ (TD1).

TD1 pabrėžia, kad procesas prasideda nuo pradinio etapo, skirto nuteistojo apsipratimui su nauja aplinka ir įstaigos tvarka, kas yra būtina tolimesniam darbui.

„<...> Viskas tai yra plane sudaryta individualiai pagal tą asmenį“ (TD1).

TD2 išskiria laiko faktorių, kai artėjant išėjimo į laisvę terminui, socialinis darbas tampa intensyvesnis, siekiant užtikrinti sėkmingą integraciją į visuomenę:

„<...> Bent jau socialinio darbo prasme, ji metai iki galimo paleidimo lygtinio arba bausmės pabaigos, jau intensyviau pradedam dirbti“ (TD2).

TD2, TD3 nuomone, individualus planas apima daugelį priemonių, užtikrinančių visapusišką pagalbą nuteistajam viso bausmės atlikimo laikotarpiu:

„<...> Socialiniai darbuotojai vykdo individualų resocializacijos planą, kartu su nuteistuoju“ (TD2).

„<...> Šiaip kiekvienam nuteistajam sudarom individualų planą resocializacijos, kuris yra ganėtinai platus“ (TD3).

Resocializacijos eiga yra individualiai pritaikytas ir struktūruotas procesas, prasidedantis nuo pradinio adaptacinio laikotarpio ir pereinantis į intensyvų darbą, siekiant nuteistąjį visapusiškai paruošti artėjančiam sugrįžimui į laisvę.

Resocializacijos tikslai. Pagrindinis resocializacijos siekis yra nukreiptas į sėkmingą nuteistojo ateitį po bausmės atlikimo:

„<...> Manau, nuteistajam leidžia išsigryninti būtent kaip atrodys jo gyvenimas po bausmės atlikimo“ (TD6).

TD6 pažymi, kad resocializacija padeda asmeniui susikurti aiškesnę ateities viziją ir planus, kurie tampa pagrindu keisti savo elgesį dar esant įkalinimo įstaigoje.

„<...> Nes man atrodo svarbiausia, kad nuteistasis po bausmės atlikimo sėkmingai integruotųsi į visuomenę“ (TD6).

TD6 akcentuoja, kad galutinis darbo su nuteistuoju etapas yra jo sugebėjimas po bausmės atlikimo tapti pilnaverčiu visuomenės nariu, o ne tik laikinas taisyklių laikymasis kalėjime. Kad esminė resocializacijos paskirtis yra užtikrinti, jog žmogus vėl nenusikalstų, mažinant pakartotinį nusikalstamumą ir užtikrinant ilgalaikę socialinę integraciją.

<...> „Manau ta resocializacija turi būti žmogui duota tam ir kuo gali padėti tai, kad tiesiog nuteistasis negrįžtų į įkalinimo įstaigą ir sėkmingai integruotųsi visuomenėje...“ (TD6).

Pagrindiniai resocializacijos tikslai yra nukreipti į sėkmingą, ilgalaikę nuteistojo integraciją į visuomenę bei pakartotinio nusikalstamumo prevenciją.

Resocializacijos vertinimas. Tyrimo dalyviai kritiškai vertina praktinį resocializacijos įgyvendinimą, pastebėdami vyraujančią formalizmą ir rezultatų neduodantį vykdymą.

„<...> *Tas resocializacijos procesas, tai jis dauguma atvejų atliekamas paviršutiniškai. Ir atliekamas dėl to, kad reikia parodyti, kad visi dirba*“ (TD7).

TD7 įvardija, kad procesas dažnai tampa neveiksnius, orientuotas ne į kokybę, o į institucinį poreikį pademonstruoti, jog veikla yra vykdoma.

„<...> *Realybė jį, na toksai popierinis tas procesas*“ (TD7).

„<...> *Bet daugeliu atvejų vyksta tiesiog, kad nu visi atsižymi, kad dirbo, bet realiai kiek įdeda darbo į tą nuteistą, tiek prasilenkia su realybe. Mano nuomone jie galėtų daug daugiau gauti tos pagalbos iš specialistų.*“ (TD7).

TD7 nuomone egzistuoja didelis disbalansas tarp to, kas fiksuojama ataskaitose, ir faktinio laiko bei pastangų, kurias gauna nuteistasis.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai resocializaciją įvardina kaip visapusišką asmenybės pokyčio ir socialinės įtraukties procesą, prasidedantį dar įkalinimo įstaigoje. Nors šis procesas yra griežtai struktūruotas – nuo pradinės adaptacijos iki intensyvaus individualaus darbo, jo sėkmė tiesiogiai siejama su nuteistojo gebėjimu tapti naudinga visuomenės nariu ir išvengti pakartotinio nusikalstamumo.

3.2. Socialinių darbuotojų vaidmenys ir funkcijos resocializacijos procese

Šiame poskyryje analizuojami tyrimo rezultatai, atskleidžiantys resocializacijos komandos vaidmenų pasiskirstymą ir specifines funkcijas. Siekiama išskirti, kaip skirtingų sričių specialistai – socialiniai darbuotojai, psichologai, vertintojai bei pareigūnai – bendradarbiauja tarpusavyje, siekdami bendro nuteistojo elgesio pokyčio.

Specialistų vaidmenys ir funkcijos

Specialistai vykdančys resocializaciją. Resocializacija įkalinimo įstaigoje suprantama kaip daugialypis procesas, kuriame dalyvauja skirtingų sričių specialistai:

„<...> *Kontaktiniai pareigūnai... psichologai ir socialiniai darbuotojai priklauso vienam resocializacijos skyriui.*“ (TD1)

„<...> *...mūsų resocializacijos komandą sudaro ne tik socialiniai darbuotojai, bet ir psichologai, ir vertintojai, ir užimtumo darbuotojai.*“ (TD2)

TD1 įvardija institucinę struktūrą, kurioje specialistai dirba vienoje komandoje, siekdami to pačio tikslo. TD2 pabrėžia, kad sprendimai priimami komandoje, o komandos specialistų sudėtis leidžia visapusiškai identifikuoti ir padėti išspręsti nuteistojo problemas.

„<...> *Tai yra psichologų, socialinių darbuotojų, užimtumo specialistų ir žinoma pareigūnų toks bendras tikslas...*“ (TD5)

„<...> Tai, bent jau mano nuomone, kas yra svarbiausia tai pirmoj vietoj bent jau man yra socialiniai darbuotojai... Tuomet yra, sakyčiau, psichologų komanda ir žinoma kontaktiniai pareigūnai.“ (TD6)

TD5 akcentuoja, kad specialistų pastangos nukreiptos į bendrą nuteistojo elgesio pokytį. TD6 nuomone, socialinis darbas yra pagrindinė proceso ašis, tačiau sėkmingas rezultatas priklauso nuo visos komandos sąveikos.

„<...> Nu tai visas resocializacijos skyrius vykdo. Ten ir užimtumo specialistai, ir socialiniai darbuotojai, ir platus tas labai.“ (TD7)

„<...> Vertintojai priklauso resocializacijos skyriui. Priklauso būriui tie vadinami kontaktiniai pareigūnai... Užimtumo specialistai ir socialiniai darbuotojai, psichologai...“ (TD8)

TD7 ir TD8 teiginiai patvirtina holistinę požiūrį, kad resocializacija apima įvairių specialistų darbą, užtikrinantį, kad nuteistasis gautų visokeriopą pagalbą.

Socialinio darbuotojo vaidmuo ir svarba. Socialinis darbuotojas įkalinimo sistemoje užima svarbią, neutralią poziciją, kuri yra svarbi kuriant pasitikėjimu grįstą santykį su nuteistaisiais.

„<...> Mano nuomone tikrai svarbus, ir patys nuteistieji tą ištransliuoja, kad jiems labai svarbu, kad yra žmogus iš šono.“ (TD1)

„<...> Manau, kad taip neišvengiamai dėl to, kad socialinis darbuotojas apskritai yra tas toksai neutralus žmogus įkalinimo įstaigoj.“ (TD5)

Neutralumas leidžia nuteistajam jaustis saugiau, nes socialinis darbuotojas asocijuojasi ne su kontrole, o su pagalba. TD5 pažymi, kad šis vaidmuo tiesiogiai veikia nuteistojo orumą ir savivertę.

„<...> Socialinis darbuotojas yra tas darbuotojas, kurie dažniausiai atėję pas mus į kabinetą, sako, aš čia jaučiuosi žmogumi...“ (TD5)

„<...> Mes tikrai manau, kad įnešame kitokio požiūrio kampą į nuteistąjį.“ (TD5)

TD7 pabrėžia, kad socialinio darbuotojo buvimas sistemoje sumažina nuteistųjų gynybiškumą, lyginant su ankstesniu laikotarpiu, kai dominavo tik uniformuoti pareigūnai.

„<...> Aš manau, kad labai didelis vaidmuo socialinių darbuotojų.“ (TD7)

„<...> ...jiems vienas yra požiūris į uniformą, o kitas dalykas yra ir civilį žmogų, kuris ateina.“ (TD7) „<...> Nes aš matau koks buvo mūsų kontaktas, kai mes pradėjom dirbt su nuteistaisiais ir kai nebuvo socialinių darbuotojų.“ (TD7)

TD8 įvardyta tarpininko funkcija parodo, kad socialinio darbuotojo vaidmuo peržengia įstaigos ribas. Jis veikia kaip tarpininkas, padedantis nuteistajam neprarasti ryšio su išoriniu pasauliu ir institucine aplinka, į kurią jis privalės integruotis po bausmės atlikimo.

„<...> ...socialinio darbuotojo vaidmuo iš tikrųjų yra labai svarbus...“ (TD8)

„<...> socialinis darbuotojas yra tarsi tarpininkas tarp nuteistųjų ir visuomenės institucijų.“ (TD8)

Socialinis darbuotojas įkalinimo sistemoje atlieka neutralaus tarpininko vaidmenį, kuris, mažindamas nuteistųjų gynybiškumą, leidžia kurti pasitikėjimu grįstą ryšį.

Socialinio darbuotojo funkcijos. Socialinio darbuotojo veikla bausmių vykdymo sistemoje pasižymi kompleksiskumu, apimančiu platų intervencijų spektrą: nuo integracijos sąlygų užtikrinimo iki gilaus psichosocialinio darbo.

„<...> Mes socialiniai darbuotojai į šį procesą įsitraukiam su programų vedimu, su gyvenamosios vietos paieška, su artimųjų... ryšių atkūrimu, savivaldybių informavimu, gyvenamosios vietos deklaracija.“ (TD1)

„<...> Asmens tapatybės dokumentas taip pat dar pamiršau paminėti.“ (TD1)

„<...> Realiai užtikrinam, kad jis galbūt išėjęs iš įkalinimo įstaigos, turėtų visus resursus tęsti savo tą gyvenimą laisvėje.“ (TD1)

TD1 įžvalgos atskleidžia socialinio darbuotojo vaidmenį. Pagrindinis dėmesys yra skiriamas reintegracijos poreikių užtikrinimui: dokumentų tvarkymui, būsto paieškai ir socialinių ryšių atkūrimui. Taip pat svarbios tarpininkavimo ir palydėjimo paslaugos, kurios padeda įgalinti nuteistąjį, gyvenimui laisvėje.

„<...> Mes esame tas tiltas tarp nuteistojo ir įstaigų...“ (TD2)

„<...> Kitos socialines paslaugas gauna iš socialinio darbuotojo kaip konsultacijas.“ (TD4)

„<...> Kitos paslaugos yra teikiamos kaip palydėjimas, palydėjimas į bankų skyrių, palydėjimas į savivaldybes, į ligonines.“ (TD4)

Socialinis darbuotojas ne tik veikia už nuteistąjį, bet ir kartu su juo, mokydamas asmenį vėl orientuotis institucinėje aplinkoje. Tai leidžia mažinti institucinę priklausomybę ir ruošia asmenį savarankiškam gyvenimui laisvėje.

„<...> Pradedant nuo jų atvykimo: tai pirminė konsultacija, įvertinimas. Mes vertinam jų socialinius įgūdžius jų, elgesį, motyvaciją keistis.“ (TD5)

„<...> Mes padedame jiems ta psichologinę įtampą šiek tiek numalšinti, stengiamės sukelti motyvaciją keistis.“ (TD5)

„<...> Mes esam kaip atstovai ir kartais tenka atstovėti ir prieš pareigūnus tam tikrą nuteistojo nuomonę.“ (TD5)

TD5 pastebėjimas atskleidžia atstovavimo svarbą. Socialinis darbuotojas įvardinamas kaip nuteistojo interesų gynėjas sistemos viduje, padedantis palaikyti santykį tarp administracijos ir nuteistojo.

„<...> rašom individualius pagalbos planus, teikiame individualias konsultacijas, vedame nuteistiesiems individualias pritaikytas programas.“ (TD6)

„<...> kontaktuojam dažnai su advokatais, tada pildome dokumentus antrinei teisei pagalbai, bendraujam su šeima.“ (TD6)

„<...> konsultuojame įvairiais klausimais, kartais nuteistieji tiesiog nori to žmogiško pokalbio...“ (TD6)

TD6 akcentuoja, kad atvejo vadybos metodas parodo, kaip socialinis darbuotojas pritaiko pagalbą prie asmeninės nuteistojo situacijos.

Būrio viršininko vaidmuo. Būrio viršininkas veikia kaip pagrindinis koordinatorius ir administratorius, vykdamas resocializacijos procesą.

„<...> Didžiausią darbą atlieka būrio viršininkė. Ji turi daugiausiai darbo. Ji atsakinga už jos būryje esančius nuteistuosius, tiek už jų visus lygtinius paleidimus... dokumentacijas.“ (TD1)

„<...> Tai tas žmogus, kuris tarpininkauja tarp administracijos daugiau ir tarp nuteistojo.“ (TD1)

Pasak TD1, būrio viršininkas administruoja nuteistojo reintegracijos kelią įstaigos viduje. TD3 įvardina, kad pareigūnas atlieka ir informacinio nukreipimo funkciją.

„<...> Jų darbas yra bendrauti su nuteistuoju, jam padėti, kontaktuoti, spręsti problemas, nukreipti ką daryti.“ (TD3)

„<...> Būrio viršininkas yra nuteistojo navigacija, galima taip pasakyti, kuris nukreipia ką daryti toliau.“ (TD3)

Būrio viršininkas veikia kaip pagrindinis resocializacijos koordinatorius, kuris atlieka administravimo, tarpininkavimo tarp nuteistojo bei administracijos, ir informacinio nukreipimo funkcijas sprendžiant kasdienes problemas.

Psichologo vaidmuo. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėja, kad psichologo vaidmuo resocializacijos procese yra būtinas užtikrinant nuteistojo emocinį stabilumą bei krizių valdymą.

„<...> Psichologai taip pat irgi iš karto įsijungia, nes per 3 darbo dienas turi adaptacinį konsultavimą atlikti“ (TD2).

Tokia skubi intervencija leidžia specialistams laiku identifikuoti padidintos rizikos atvejus ir užkirsti kelią destruktiviam elgesiui, ypač kai nuteistojo psichologinė būsena tampa kritinė.

„<...> pavyzdžiui, kriziniu atveju, kai žmogus galbūt nori kelti ranką prieš save, jie irgi įsijungia į šitą procesą“ (TD1).

Be tiesioginio krizių valdymo, pabrėžiama ir tęstinė emocinė parama, kurios metu:

„<...> psichologai padeda nuteistiesiems spręsti emocines, psichologines problemas...“ (TD8).

Apibendrinant TD1 ir TD2 duomenis, galima daryti išvadą, kad psichologo intervencija yra būtinas veiksnys tiek pradiniam bausmės etape, tiek tolimesniuose etapuose. Emocinis nuteistojo stabilumas sukuria būtiną pagrindą tolimesniam socialiniam darbui.

Vertintojo vaidmuo. Tyrimo rezultatai rodo, kad vertintojai resocializacijos procese atlieka esminę funkciją, kuri tampa pagrindiniu tašku planuojant individualų darbą su nuteistuoju.

„Vertintojai taipogi irgi iš karto įsijungia, nes vertina asmenį ir pakartotiną nusikalstamumą“ (TD2).

Vertinimas atliekamas remiantis moksliskai pagrįstais metodais ir priemonėmis:

„įvertina nuteistąjį pagal „albės“ metodiką ir nustato didelės žalos rizikos vertinimą, nusikalstamo lygio vertinimą...“ (TD3).

Tokia sisteminga analizė yra būtina tolimesniam bendradarbiavimui, nes vertintojų pateiktos išvados tiesiogiai formuoja socialinių darbuotojų intervencijų planą.

„Tai yra vertintojai, vertina nuteistųjų riziką. Mes gauname tą būtent vertintojų atliktą vertinimą“ (TD5).

Apibendrinant TD3 ir TD5 išvalgas, galima teigti, kad vertintojo identifikuoti kriminogeniniai veiksniai leidžia socialiniams darbuotojams dirbti tiksliau, sutelkiant dėmesį į didžiausią riziką keliančias sritis ir užtikrinant resocializacijos priemonių efektyvumą.

Užimtumo specialisto vaidmuo. Tyrimo duomenys patvirtina, kad užimtumo specialistas resocializacijos procese atlieka esminį vaidmenį formuodamas nuteistojo socialinius įgūdžius per prasmingą veiklą ir praktinę darbinę integraciją. Tiriamųjų teigimu, šis specialistas veikia kaip pagrindinis mediatorius, padedantis asmeniui pamažu grįžti į pilnavertį gyvenimą:

„<...> Užimtumo specialistas yra atsakingas už nuteistųjų įsiliejimą visuomenėje, savanorišką darbą, savanorišką veiklą, suplanuoja jų pasivaikščiojimus... maršrutus į darbą, iš darbo“ (TD4).

Be organizacinių užduočių, užimtumo specialistas tiesiogiai prisideda prie profesinio nuteistojo pasirengimo bei disciplinos ugdymo.

„<...> planuoja darbo pokalbius, turi asmeninius susitikimus su nuteistaisiais paskirtu laiku“ (TD4).

Kryptingas užimtumo specialisto darbas yra orientuotas į nuteistojo laiko valdymą, bei darbinių įgūdžių atkūrimą, o tai tampa viena iš esminių sėkmingos socialinės integracijos bei pasirengimo savarankiškam gyvenimui laisvėje sąlygų.

Apibendrinant galima teigti, kad resocializacija įkalinimo įstaigoje yra daugialypis procesas, kurio sėkmę užtikrina glaudus skirtingų sričių specialistų bendradarbiavimas. Kiekvienas specialistas atlieka specifines, viena kitą papildančias funkcijas: vertintojai nustato recidyvo rizikas,

psichologai užtikrina emocinį stabilumą, būrio viršininkai koordinuoja administracinę eigą, o užimtumo specialistai padeda atkurti darbinius įgūdžius.

3.3. Socialinio darbo metodų taikymas dirbant su nuteistaisiais

Šiame poskyryje analizuojami praktiniai socialinio darbo aspektai įkalinimo įstaigos aplinkoje, detalizuojant taikomų metodų įvairovę bei specifinius iššūkius, kylančius dirbant su nuteistaisiais. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad socialinis darbas šioje sistemoje remiasi kompleksiniu požiūriu: dominuoja individualus konsultavimas, tačiau vis drąsiau integruojami grupinio darbo metodai, bei bandoma įtraukti nuteistojo šeimą ir bendruomenę.

Taikomi socialinio darbo metodai

Individualus darbas. Tyrimo duomenys patvirtina, kad individualus darbas yra laikomas labiausiai vertinamu metodu, leidžiančiu specialistui užmegzti gilų kontaktą, bei identifikuoti specifines asmens problemas.

„<...> individualus darbas su nuteistuoju vyksta komunikuojant būtent su juo, ne su kitais asmenimis. Kokią jis išsiskiria problemą“ (TD1).

Individualus konsultavimas suteikia galimybę nuosekliai analizuoti nusikaltimo priežastis, pasitelkiant programas, kurios orientuotos į vidinę nuteistojo refleksiją.

„<...> 12 žingsnių, 12 užsiėmimų programa, kurios metu analizuojame nusikaltimo, ta prasme, kodėl tai kilo? Dėl kokios priežasties tai kilo?“ (TD1).

TD2 pabrėžia, kad šis darbo metodas pasižymi gilumu, kurio dažnai nepavyksta pasiekti dirbant grupėse dėl jose vyraujančios dinamikos.

„<...> Man asmeniškai, labiausiai... patinka tas individualus darbo metodas. Aš matau jame daugiausiai prasmės ir gilumo, nes vis tiek tada gali kapstytis individualiai po žmogų ir aiškintis jo situaciją, jo poreikius“ (TD2).

Daugelis specialistų individualų konsultavimą įvardija kaip esminį įrankį savo kasdienėje veikloje, pabrėždami jo universalumą ir dominavimą tarp kitų intervencijos formų.

„Daugiausiai yra naudojamas individualus darbas, individualūs metodai...“ (TD4). „Tai pagrindinis aišku, turbūt yra individualus konsultavimas...“ (TD5).

Nepaisant individualaus darbo reikšmės, tiriamieji pažymi, kad šis metodas neturėtų būti naudojamas vienas. Jis veikia kaip sudėtinė kompleksinės pagalbos dalis, integruota į bendrą specialistų naudojamų metodų sąrašą, siekiant maksimalaus poveikio nuteistojo elgesiui.

„<...> Aišku naudojame ... individualų darbą naudojame. Viską naudojame, čia viską reik naudoti“ (TD7).

Tyrimo įžvalgos taip pat rodo, kad individualus darbas tampa kritiniu elementu vėlyvesniuose bausmės atlikimo etapuose, pavyzdžiui pusiaukelės namuose, kur pagrindinis dėmesys nukreipiamas į ateities planavimą ir vidinę motyvaciją.

„<...> Pusiaukelės namuose dažniausiai yra naudojamas tas individualus darbas su nuteistuoju, kur daugiausia dėmesio skiriama „motyvacijai, tikslams išsikelti“ (TD8).

Individualus darbas yra vertinamas kaip efektyviausias ir giliausias resocializacijos metodas, kuris per asmeninį kontaktą leidžia identifikuoti specifines problemas, skatinti vidinę refleksiją ir stiprinti nuteistojo motyvaciją pokyčiams.

Grupinis darbas. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad grupinis darbas resocializacijos procese užima struktūrinę vietą, ypač įgyvendinant akredituotas elgesio keitimo programas.

„<...> Grupinį darbo metodą taipogi taikau, nes tam tikras programos reikia vesti grupėje.“ (TD2).

Daugelis specialistų akcentuoja, kad individualus ir grupinis darbas nėra konkuruojantys, o labiau vienas kitą papildantys metodai.

„<...> Taip pat grupinis darbas su nuteistaisiais... vedame programos, tai tos programos būna ir yra ne tik individualios, bet ir grupinės.“ (TD5).

„<...> grupes vedam..“ (TD7).

Grupėje nuteistieji ne tik gauna teorinių žinių, bet ir praktiškai mokosi elgesio keitimo modelių. Tai ypač aktualu asmenims, kurių nusikalstamas elgesys buvo susijęs su prastais socialiniais įgūdžiais ar negebėjimu spręsti konfliktų.

„<...> Nu kartais taikome grupinio darbo metodus... tiesiog vyksta diskusijos, bendri užsiėmimai. Taip pat mokoma bendradarbiavimo, atsakomybės.“ (TD8).

Nepaisant metodinio veiksmingumo ugdant socialinius įgūdžius, tyrime išryškėja kritinis požiūris į grupinio darbo efektyvumą. Specialistai pastebi, kad kai nuteistieji yra veikiami grupės spaudimo, yra linkę manipuliuoti informacija.

„<...> Jo veiksmingumas, mano manymu, yra mažesnis, nes žmonės grupėje linkę labiau save pateikti iš geresnės pusės, galbūt nuslėpti tam tikrą informaciją...“ (TD2).

Grupėje nuteistieji dažnai įjungia gynybinius mechanizmus. Baimė pasirodyti silpnam arba noras atitikti tam tikrus stereotipus, specialistų akyse gali trukdyti tikram, nuoširdžiam pokyčiui.

Darbas su bendruomene. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad socialinis darbas resocializacijos sistemoje peržengia įstaigos sienas ir apima bendruomeninį lygmenį. Pagrindinis šios veiklos tikslas yra keisti vyraujančias neigiamas nuostatas ir mažinti buvusių nuteistųjų stigmatizaciją, kuri dažnai tampa esminiu barjeru sėkmingai reintegracijai.

„<...> Kartais netgi tenka su bendruomene pasidarbauti, tai socialinis darbas su bendruomene. Mes kaip socialiniai darbuotojai, kartais netgi vykstame arba konferencijų metu,

arba vykstame į tam tikras įstaigas ir pristatinėjame apie savo socialinį darbą kalėjimuose. <...> mes šviečiam laisvėje esančius <...> aiškiname, kad žmogus atlikęs bausmę, neturėtų iš visuomenės sulaukti tos antrinės viktimizacijos ir panašiai.“ (TD5)

TD5 pabrėžia, kad visuomenės atstūmimas gali būti suvokiamas kaip papildoma bausmė, kuri nuteistąjį vėl stumia į nusikalstamą veiką.

„<...> Taip pat skatiname dalyvauti visokiose integracijos programose, pas mus atvyksta ir iš užimtumo tarnybos specialistai, norintys įsitraukti juos į tam tikrus ten vykdomus projektus. „Caritas“ atvažiuoja taip pat su jais bendradarbiauja.“ (TD5)

Tyrimas rodo, kad sėkminga resocializacija neįmanoma be aktyvaus valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų įsitraukimo.

Darbas su šeima. Tyrimas atskleidžia, kad darbas su šeima yra svarbi grandis, užtikrinanti emocinį stabilumą ir motyvaciją nebegrįžti į įkalinimo įstaigą. Specialistai įgyvendina inovatyvius metodus ryšiams stiprinti.

„<...> Ir dabar pradėjom kalėjime taikyti su šeima metodą. Jau antrus metus iš eilės į kalėjimuose vyksta šeimų dienos. Kviečiama atvykti nuteistųjų vaikus, nepilnamečius, mažamečius vaikus ir lydinčius asmenis. Tai atvyksta nuteistųjų vaikai ir lydintys asmenys į patį kalėjimą, mes įsivedame į kalėjimo vidų. Ir laikas su tėvais, tiesiog čia tėvų ir vaikų ryšio stiprinimas, gerinimas ir panašūs procesai.“ (TD2)

Specialistai pastebi, kad šeimos dalyvavimas padeda nusiimti gynybinę „kalėjimo kaukę“:

„<...> kuomet atvyksta šeima, tą kaukę, kažkur į šalį padedama ir nu tiesiog matosi, kad tas tikras žmogus, kuris dėmesį kreipia į šeimą ir jam nereikia vaidinti kažkokio tai žmogaus, kuriuo jisai nėra.“ (TD2).

TD5 akcentuoja mediaciją, bei sudėtingą ryšių atkūrimo procesą:

„<...> tenka motyvuoti palaikyti santykius su broliais, seserim, mama, žmona ar kažkuo.“ (TD5)

„...buvo sudėtingas procesas, nes kaip sakyti iš tėvų pusės nebuvo labai didelio noro, bet vis tiek ilginiui, per kelis pokalbius išsiaiškinom...“ (TD5).

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad specialistai taiko metodų visumą, kuri padeda nuteistajam ne tik keisti savo mąstymą, bet ir užsitikrinti palaikančią aplinką laisvėje.

3.4. Darbo su nuteistaisiais specifika ir profesinės veiklos ypatumai

Šiame poskyryje analizuojama darbo su nuteistaisiais specifika, apžvelgiant kasdienes iššūkius, metodines prieigas bei specialistų tarpusavio sąveiką. Tyrimo duomenys leidžia identifikuoti kritinius resocializacijos elementus: nuo pirminio nuteistųjų nepasitikėjimo ir manipuliacijų įveikimo iki motyvavimo sistemų kūrimo bei efektyvaus konfliktų valdymo.

Darbo su nuteistaisiais specifiika

Nuteistųjų požiūris į pagalbos procesą. Analizuojant nuteistųjų santykį su specialistų teikiama pagalba, tiriamieji pabrėžia pirminį nepasitikėjimą, kuris dažnai kyla dėl nuteistųjų išankstinių nuostatų apie specialistų kompetenciją arba jų vaidmenį įstaigoje. Tiriamųjų patirtis rodo, kad nuteistieji dažnai abejoja socialinės pagalbos nauda.

„<...> Bet tas vat vienas iš dalykų, kuris įtakoja pats nuteistasis labai abejingai kreipiasi, ar jis sulauks tos pagalbos, ar jam tai bus aktualu, ar prieisime bendrą sprendimą ir panašiai.“ (TD1)

„<...> Nes pavyzdžiui, tiek, kad aš jauno amžiaus į mane žiūrėdavo skeptiškai, bet, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus kolegos sulaukdavo daugiau to prašymo, kad galbūt galit padėt.“ (TD1)

TD1 įžvalgos rodo, kad sėkminga resocializacijos pradžia priklauso nuo to, ar specialistui pavyks įveikti pirminį nuteistojo nepatiklumą ir įrodyti savo, kaip profesionalo, vertę.

TD5 įžvelgia, kad specialistai susiduria su aukos vaidmeniu, kurį nuteistieji naudoja kaip gynybinį mechanizmą.

„<...> Yra tokių, kurie automatiškai ta prasme išgirdę, kad va čia kažkokią programą reikia eiti, tai jie ne neisiu, nieko nereikia, išvis už nieką sėdžiu, čia mane pakišo.“ (TD5)

„Kiti būna netgi atsisako mūsų pagalbos: nieko man iš jūsų nereikia.“ (TD5)

Kol asmuo neprisiima atsakomybės už savo veiksmus, bet kokia siūloma pagalba yra suvokiama kaip bausmę sunkinanti priemonė. Tai patvirtina ir TD8 pastebėjimai apie sisteminių pasipriešinimą.

„Būna atvejų, kada nuteistieji, nu tiesiog priešinasi, priešinasi sistemai, priešinasi mintim idėjom, siūlomoms priemonėms resocializacijai vykdyti.“ (TD8)

Nusivylimas ir netikėjimas savo ateitimi tampa dar vienu barjeru. Nuteistieji nepasitiki ne tik specialistais, bet ir pačia resocializacija, nes nebemato prasmės siekti kitokio gyvenimo būdo. Šis nepasitikėjimas dažnai susijęs su baime būti apgautiems arba įsitikinimu, kad specialistai veikia tik kaip sistemos dalis, siekianti kontroliuoti, o ne padėti.

„<...> labai susiduriu dažnai su tuo, kad nuteistieji tiesiog nepasitiki. Jie netiki darbuotojais, taip pat nebetiki kad yra galimybė, kad gali gyventi kitaip.“ (TD8)

„Dažniausiai būna netgi taip, kai tu tuos pusę metų vaikštai jam iš paskos, nors resocializacija yra visiškai savanoriškas reikalas ir mes jų versti, nu nepriversime. <...> Dažniausiai būna netgi taip, kai praeina terminas resocializacijos plano ir tada jau nuteistajam kyla pyktis, kodėl niekas su juo nedirbo.“ (TD4)

Tai rodo nuteistųjų polinkį į manipuliaciją ir sunkumus prisiimant asmeninę atsakomybę už savo resocializacijos plano vykdymą.

Nusikalstamos veikos neigimas. Tyrimas atskleidžia, kad nuteistieji dažnai naudoja gynybinį mechanizmą, siekdami perkelti atsakomybę už nusikaltimą kitiems asmenims arba aplinkybėms. Nuteistieji linkę kurti alternatyvias įvykių versijas, kuriose jie patys užima pasyvaus stebėtojo ar net aukos poziciją.

„<...> Buvo tas momentas, kai su nuteistuoju, vedžiau programą ir jisai pačiose pirmose užsiėmimuose traktavo, kad nusikaltimą įvykdė ne jis, o kažkoks 3 asmuo. <...> Tai mes, aš konfrontavau į jį, sakau, taip ir, nu ta prasme, toje situacijoje tu nebuvai tas 3 asmuo, tu buvai tas, kuris inicijavo viską, tas kuris smurtavo, tas kuris suteikia žalos kitam asmeniui.“ (TD1)

Ši konfrontacija yra būtina, nes be realaus nusikaltimo fakto pripažinimo neįmanoma jokia tolesnė elgesio korekcija. Specialistas pabrėžia, kad nuteistasis privalo priimti atsakomybę už padarytą žalą. Nuteistieji bando tikrinti specialistų budrumą, o specialistai naudoja specifines komunikacijos technikas, kad parodytų nuteistajam, jog manipuliacija yra atpažinta.

„<...> Supranti, kad nu leidi jiems bujot tiek, kiek jie nori, tada tiesiog paklausiu: čia viskas? Visa pasaka baigėsi? Ar nori dar pratęst kažką? Ir tada jie supranta, kad tu nekabinsi man makaronų ant ausų.“ (TD1)

Manipuliacija dažnai tampa priemone išvengti emocinio diskomforto, kurį sukelia savianalizė. TD5 pažymi, kad dalis nuteistųjų visiškai neigia savo kaltę, traktuodami save kaip neteisingai nuteistus asmenis, o tai mažina motyvaciją dalyvauti bet kokiose pagalbos programose.

„<...> Sakau labai svarbu va tas komandinis darbas ir su suprasti tą nuteistojo, kad jis labai yra manipuliuojantis ir jie kartais labai manipuliuoja ir meluoja mums. <...> Yra tokių, kurie automatiškai ta prasme išgirdę, kad va čia kažkokią programą reikia eiti, tai jie ne neisiu, nieko nereikia, išvis už nieką sėdžiu, čia mane pakišo. Ir tarsi neigia tą savo kaltę ir išvis kad jie yra kažką blogo padarę.“ (TD5)

Kai nuteistasis sako viena, o iš tikrųjų yra visai kita, socialiniam darbuotojui tampa itin sudėtinga užtikrinti pagalbos proceso kokybę.

Motyvavimas. Dauguma tiriamųjų sutinka, kad nuteistieji labiausiai reaguoja į motyvavimo priemones, kurios yra tiesiogiai susiję su jų bausmės atlikimo sąlygų gerinimu.

„<...> Ir tada tu turi kažkaip stengtis įtikinti nuteistąjį, kad ką duos ta programa. Kad jam tai naudinga. Kad jis suprastų tai. Ir tada kai jau pradeda, pavyzdžiui, sumotyvuoti tų, kad tau eit pas vertintoją ir pereiti iš vienos grupės į kitą. Tada jau jie suklūsta. Jie visi bet kuriuo atveju, tai mes visi visuomenėj siekiam sau kažkokios naudos ir taip pat jie.“ (TD4)

Kai nuteistasis demonstruoja pasipriešinimą, specialistai taiko motyvacinio pokalbio techniką, kurioje nuteistajam paliekama erdvės savarankiškam sprendimui. Tai mažina gynybinę reakciją ir didina asmeninę atsakomybę.

„<...> Mano tikslas yra vis tiek, tuo metu praveisti motyvacinį kažkokį pokalbį, kad tau reikia, tau ir pagal resocializacijos planą priklauso tą programą pabaigti ir tau tikrai asmeniškai tarsi yra naudinga, nes nu tu turi išmokyti pakeisti savo elgesį į socialiai priimtina visuomenė.“ (TD5)

Tyrimas atskleidžia ir neigiamus motyvacijos aspektus – jos praradimą dėl nesėkmių arba bausmės pabaigos artėjimo.

„<...> Aš, pavyzdžiui, susiduriu su nuteistųjų motyvacijos stoka arba tiesiog: kam man to reikia, arba kitas jų atsakymas būna: kad man mažai liko, aš to nedarysiu, aš to netęsiu.“ (TD1)

Specialistas turi nuolat stebėti asmens emocinę būseną ir esant reikalui atnaujinti motyvacinį metodą, siekiant ilgalaikės perspektyvos.

Konfliktų sprendimas. Tiriamųjų patirtys rodo, kad dauguma konfliktų gali būti išspręsti arba jų išvengta per pasikartojantį dialogą. Specialistas čia užima aktyvaus klausytojo ir moderatoriaus vaidmenį, kuris leidžia nuteistajam išreikšti susikaupusias emocijas.

„<...> Kalbėtis, kalbėtis, kalbėtis, kalbėtis. Sakai savo poziciją, žmogus išsako savo poziciją ir prieinam vis tiek kažkokio tai bendro kompromiso, kad nu nebūtų tų didelių konfliktų.“ (TD2)

Kitas svarbus aspektas yra specialisto gebėjimas valdyti savo emocijas ir reakcijas provokuojančio elgesio metu. Tiriamieji akcentuoja, kad į agresiją neturi būti atsakoma agresija, nes tai tik dar labiau gilina konflikcinę situaciją.

„<...> Pavyzdžiui, jeigu jis pradeda konfliktiškai elgtis, tai stengtis balso toną laikyti. Ta prasme su juo ramiai kalbėtis, ne šaukiant ant jo, ne ten kažkaip moralizuojant, tiesiog kalbėtis. Nepadengti konflikto konfliktu.“ (TD4)

Ramus balso tonas ir atsisakymas moralizuoti veikia nuteistojo agresyvią būseną. Tai rodo aukštą specialisto emocinį intelektą ir profesinę brandą, leidžiančią išlikti situacijos valdovu, nenaudojant emocinio spaudimo.

„<...> stengiuosi išgirsti, kodėl jis pyksta. Dažniausiai tas pyktis būna ne ant manęs, o ant sistemos, ant namiškių. Mes išdiskutuojam tą pyktį ir žiūrim, ką galim padaryti.“ (TD8)

Kai kurie tiriamieji pastebi, kad tinkamai išspręstas konfliktas gali tapti proveržiu resocializacijos procese. Tai suteikia nuteistajam pavyzdį, kaip spręsti nesutarimus socialiai priimtinais būdais, nenaudojant fizinės ar emocinės prievartos.

Užsienio šalių praktikos taikymas. Dauguma tiriamųjų vieningai nurodo, kad pagrindinis Lietuvos resocializacijos pokyčių skatintojas yra Norvegija. Ši šalis asocijuojasi su humanizmu grįsta bausmės vykdymo politika, kurią bandoma atkartoti ir Lietuvos kontekste.

„<...> Iš esmės tai, ką mūsų visa praktika dažniausiai kalėjimuose yra atėjusi iš norvegiško tipo.“ (TD5)

„<...> Būtent Lietuva, Lietuvos įkalinimo įstaigos stengiasi bent jau šiuo metu remtis būtent Norvegija.“ (TD6)

Specialistai pastebi, kad didžioji dalis šiuo metu taikomų elgesio keitimo ir socialinių įgūdžių lavinimo programų yra perimtos iš užsienio šalių patirties.

„<...> mūsų kalėjimai perėmė ganėtinai nemažai. Ir didžiąją dalį perėmė intervencinių programų.“ (TD2)

Tai leidžia specialistams dirbti su moksliškai pagrįstais metodais, kurie jau yra įrodę savo efektyvumą mažinant recidyvą kitose valstybėse.

Nors užsienio praktika vertinama palankiai, tyrime išryškėja ir tam tikras skeptiškas požiūris dėl kopijavimo. Specialistai pastebi atotrūkį tarp užsienio programų teorinio modelio ir Lietuvos realybės.

„<...> tos programos jos yra adaptuotos Lietuvai, bet dalinai jos nėra 100 % pritaikytos.“ (TD5)

„<...> mums čia mūsų kalėjimų tarnyba viską iš užsienio lipina.“ (TD7)

TD7 pavartotas terminas „lipina“ užsimena apie galimą dirbtinumą, kai naujovės diegiamos greitai, kartais nespėjant jų realiai integruoti į kasdienę praktiką. Tai rodo, kad specialistai pasigenda lankstumo ir gilesnio programų pritaikymo prie vietinių nuteistųjų specifikos.

Komandinis darbas įstaigoje. Tiriamieji teigiamai vertina esamą komunikacijos lygį, tačiau kartu palieka erdvės tobulėjimui. Akcentuojama, kad dabartinis stabilumas buvo pasiektas per ilgą adaptacijos laikotarpį:

„<...> Aš sakyčiau, mūsų komunikacija ganėtinai puiki, galbūt ją vertinčiau 7 iš 10, nes būna tokių nesklandumų, bet eini, šneki, kalbiesi, ieškai bendro sprendimo. (TD1)

„<...> Tai tikrai procesai išjudėję, nes pradžioje tai buvo be proto sunku. Labai, labai sunku tą įdirbį reikėjo padaryti ir dažnai įrodinėti, kas čia tu esi ir kam čia reikalingas.“ (TD2)

Viena stipriausių komandinio darbo grandžių tyrimo dalyviai įvardija glaudų ryšį tarp resocializacijos skyriaus specialistų.

„<...> Mes kiekvienas asmeniškai turime stengtis bendradarbiauti su kitais specialistais. Mes bent jau galim socialinius darbuotojus su psichologais ir užimtumo specialistais kaip komanda taip gan stipriai dirbti. (TD5)

„<...> Tas bendradarbiavimas turi būti būtinas ir jis yra. Nes dažnai kontaktuojam su kontaktiniais pareigūnais, kad būtent, bet būna ir kreipiasi kontaktiniai pareigūnai. Turim tam tikras programas, kurias vedam kartu.“ (TD6)

Nepaisant sklandaus bendradarbiavimo, tyrime išryškėja įdomus aspektas: specialistai jaučia paramą krizinėse situacijose, tačiau pasigenda gilesnio neformalaus ryšio įstaigos viduje.

„<...> Bet jeigu iškyla kažkoks sunkumas, ar nežinai atsakymų į klausimus, tai tikrai yra kam skambinti, ko paklausti, bet kažkokios bendrystės, bendruomenės, gerų ryšių mes nepalaikom.“ (TD4)

Įstaigose vyrauja profesionalumo kultūra, kuri orientuota į užduočių atlikimą, tačiau trūksta komandos stiprinimo veiklų, kurios padėtų mažinti emocinę įtampą ir perdegimo riziką.

„<...> Mūsų su pareigūnais normalus tas santykis, viskas gerai. Anksčiau buvo kitaip, reikėjo laiko, kai pradėjom dirbt. Nes kaip ir sakiau, mes atėjom be uniformų tai buvo, kad mes nuteistųjų pusėj, mes ir jūs. Nes kas su uniformom vienoj pusėj barikadų, kas be uniformų kitoj. Reikėjo laiko, kad jie suprastų, kad mes nei toj, nei toj pusėj. Mes tiesiog socialiniai darbuotojai. Tai va tai dabar tas santykis geras, mano nuomone, ir su pareigūnais.“ (TD7)

Specialistų patirtys rodo, kad sėkmingam rezultatui pasiekti nepakanka vien tik institucinių priemonių taikymo. Nors teorinis modelis orientuotas į humanistinę pagalbą ir sėkmingą integraciją, sistemoje vis dar jaučiamas atotrūkis tarp biurokratinių ataskaitų rodiklių ir realaus, kokybinio darbo su žmogumi poreikio.

3.5. Neigiami veiksniai, darantys įtaką nuteistųjų resocializacijai

Šiame poskyryje analizuojami veiksniai, kurie daro tiesioginę įtaką socialinio darbo kokybei ir specialistų psichologinei gerovei įkalinimo įstaigose. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad resocializacijos procesas vyksta itin sudėtingoje aplinkoje, kurioje socialiniai darbuotojai susiduria ne tik su tiesioginio darbo sunkumais, bet ir su sisteminiu bei instituciniu pasipriešinimu, bei žmogiškųjų bei finansinių išteklių trūkumu.

Socialinių darbuotojų patiriami iššūkiai

Pareigūnų stigmatizacija. Tyrimas atskleidžia, kad specialistai, siekiantys vykdyti socialinį darbą, dažnai atsiduria tarp nuteistųjų nepasitikėjimo ir pareigūnų cinizmo. Daugelis tiriamųjų pabrėžia, kad uniformuoti pareigūnai resocializaciją mato kaip nereikalingą procesą nuteistiesiems. Socialinio darbuotojo funkcijos dažnai vadinamos perteklinėmis, o pats procesas įvardinamas kaip paprasta priežiūra.

„<...> Pavyzdžiui, su įkalinimo įstaigos saugumo valdymo skyriumi, jau jie skeptiškiau žiūri. Galbūt žmonių požiūris, kad kam čia, kam reikalingi žmonės, kurie dar padėtų nuteistiesiems?“ (TD1)

„<...> Didžioji pareigūnų dalis vis dar nori bausti, tik bausti, nenori padėti. Ir labai jaučiasi ta priešprieša tarp socialinių darbuotojų ir pareigūnų. Jie labai dažnai nemato mūsų darbe prasmės.“ (TD4)

Tokia nuostata sukuria darbinės prasmės nebuvimą. Jei saugumo užtikrinimas suvokiamas tik per fizinę kontrolę ir bausmę, resocializacijos specialistai tampa sistemoje nereikalingomis grandimis. Tai patvirtina ir TD8 įžvalga apie bendrą profesinį nesusikalbėjimą.

„<...> Jie nelabai supranta, ką socialinis darbuotojas apskritai veikia kalėjimuose.“ (TD8).

Tyrime išryškėja griežtas pasidalijimas į grupes pagal aprangą ir funkcijas. Uniforma čia veikia kaip atskyrimas ne tik nuo nuteistųjų, bet ir nuo civilių darbuotojų.

„<...> Nes kas su uniformom vienoj pusėj barikadų, kas be uniformų kitoj. Reikėjo laiko, kad jie suprastų, kad mes nei toj, nei toj pusėj, mes tiesiog dirbame savo darbą. <...>“ (TD7)

„<...> pareigūnai retas, kuris vardu kreipiasi, pravardžiuoja ir tai yra normalu.“ (TD3)

Skeptiškas požiūris neretai pereina į trukdymą vykdyti resocializacijos programas. Kadangi pareigūnai kontroliuoja nuteistųjų judėjimą, jų nenoras bendradarbiauti gali visiškai sustabdyti specialisto darbą.

„<...> Kartais tikrai susiduriu su situacijom, kai tikrai sukelia trukdį dėl to, kad būna paskambini, sakai: man reikia tokio nuteistojo, būkit geras. Būna mes skambinam sakom, mums reikia tokio nuteistojo, gal galit. Mes dabar neturim laiko, užsiėmę ir numeta ragelį. Ir viskas ir ta prasme lieki it musę kandęs, nieko negali padaryti, o tau tai darbas turi vykti, nestovės vietoje.“ (TD5)

Įkalinimo įstaigose vis dar dominuoja baudžiamoji kultūra ir uniformuotų pareigūnų skeptiškas požiūris į socialinį darbą, kuris sukuria tarpinstitucinę priešpriešą, kuri ne tik menkina resocializacijos prasmę, bet ir dėl sąmoningo bendradarbiavimo trūkumo tiesiogiai trukdo praktiniam programų vykdymui.

Senosios kartos pareigūnų įtaka. Dauguma specialistų nurodo, kad ilgamečių darbuotojų požiūris yra suformuotas autoritarinės sistemos, kurioje kalėjimas buvo suvokiamas kaip kančios ir izoliacijos vieta. Ši nuostata tiesiogiai prieštarauja šiuolaikinio socialinio darbo vertybėms.

„<...> labai didelis, didelė įtaka tos senosios kartos sovietų sąjungos, vis dar, yra tikrai to požiūrio, kur tikrai baust, į kalėjimą tik baust, į kalėjimą tik baust, jokių resocializacijų, tikrai saugumo valdymas.“ (TD4)

„<...> Jie 30 ir daugiau metų dirbantys yra...“ (TD5)

Ši baudžiamoji sistema sukuria barjerą, naujosios resocializacijos programos senbuvų akyse atrodo kaip sistemos silpnumo požymis, o ne kaip saugumą didinanti priemonė. Senosios kartos pareigūnai dažnai formuoja nusistovėjusį kalėjimo mąstymą, kuriame bet koks žmogiškas ryšys su nuteistuoju traktuojamas kaip profesinis nusižengimas ar silpnumas.

„<...> tie patys pareigūnai jam įskiepija tą mąstymą, kad nu čia yra kalėjimas ir tu negali bendrauti kaip žmogus su žmogum. Ir laikui bėgant tą naują pareigūną irgi pakeičia.“ (TD3)

Tokia nuostata žalinga abiem pusėms: nuteistieji jaučia nuolatinę priešišką aplinką, o specialistams tampa sunku vykdyti intervencijas, kai jų pastangas bendrauti nuolat trikdo pareigūnai.

„<...> kas iš tikrųjų liūdina šitam procese, kad atėję jauni pareigūnai... Gerai jeigu jie atsilaiko prieš senbuvių pareigūnus, kurie sugeba kažkaip demotyvuoti ir tą neigiamą ir perteikti va taip, kad tavo toks darbo modelis tarsi neigiamas būtų ir tu į tą nuteistąjį irgi žiūri kaip į gyvuliuką atsiprašant. Gaila, bet iš esmės tie senbuviai dažnai jaunuosius darbuotojus atėjusius paveikia į savo pusę..“ (TD5)

Vienas iš labiausiai nerimą keliančių tyrimo radinių yra senbuvų daroma įtaka jauniems specialistams. Užuoat perėmę modernias darbo metodikas, nauji darbuotojai neretai būna paveikiami patyrusių kolegų autoriteto ir įtraukiami į senąją sistemą.

Adaptacijos laikotarpis. Socialinių darbuotojų adaptacijos laikotarpis įkalinimo įstaigose yra lydimas ne tik profesinio neapibrėžtumo, bet ir emocinio krūvio, susijusio su specifine aplinka bei nuteistųjų manipuliacijomis.

„<...> Galbūt pasakyčiau, kad sunkiausias tikrai buvo pačioj pradžioj. Nes tu dar nesi tiek įsigilinęs į visus momentus su kuo nuteistieji susiduria, kokios yra situacijos, kada jie manipuliuoja, kada galbūt stengiasi iš tavęs naudos gauti, kada galbūt tu gali tiesiog pasakyti. Labai turi turėti tvirtas ribas įkalinimo įstaigoje. Tai pati pradžia, kai tu dar mokaisi ir kai ant tavęs jau nedaug, jau spaudimą gauni, kad nu tu nežinai tu dar per jauna, ką tu čia veiki. Tu gauni tokių replikų ir tikrai būna tas momentas, kad galbūt tikrai man čia ne vieta. (TD1)“

TD1 patirtis atskleidžia dvigubą spaudimą adaptacijos pradžioje: poreikį perprasti nuteistųjų manipuliacinę elgesį ir bandymą atlaikyti asmenines replikas dėl amžiaus ir kompetencijos.

„<...> Tai taip skirtumas labai didelis yra, kai pradėjau dirbt, gal visi labai rūpėjo, dėl kiekvieno norėjos stengtis. O dabar šiai dienai, jeigu tu nenori pagalbos, tavo pasirinkimas nebeapsikrauni gal. Nu, kodėl tu turi dėl kiekvieno stengtis, kuriam to nereikia. (TD3)“

TD3 pabrėžia vertybinį ir emocinį lūžį adaptacijos procese. Pradžioje vyravęs noras visiems padėti, laikui bėgant pereina į pagalbą, orientuotą į nuteistojo asmeninę motyvaciją.

„<...> Jis išsipasakoja tau, tu tampi tuo tokiu saugiu prieglobsčiu žmogui, žinoma su labai didele riba, kurios negali peržengti, kad ir kaip kartais atrodytų skaudu ir tu prisiimi tą žmogaus problemą sau. (TD4)“

Nors pradiniam etape socialinio darbuotojo jautrumas nuteistųjų problemoms apsunkina ribų nustatymą, ilgainiui perprantamos manipuliacijos leidžia specialistui efektyviau apsaugoti savo profesines kompetencijas.

„<...> Ypatingai prisimenu, kai aš atėjau dirbti nu ta prasme į šitą sistemą, tai jie visą laiką naują žmogų pamatę jie stengiasi jį perprasti, kažkaip analizuoja. Nes matai, kaip tave stebi ir žiūri, kaip tu reaguosi į tam tikrus jų užduotus klausimus ar kažką. (TD5)“

TD5 atkreipia dėmesį, kad adaptacija yra abipusis procesas. Ne tik darbuotojas pratinasi prie sistemos, bet ir nuteistieji testuoja naują specialistą. Šis etapas reikalauja iš darbuotojo budrumo ir savikontrolės, nes nuteistieji stebi reakcijas, ieškodami silpnų vietų būsimoms manipuliacijoms.

Patiriamas stresas. Socialinių darbuotojų patiriamas stresas įkalinimo įstaigose yra daugialypis reiškiny, kylantis ne tik iš tiesioginio darbo su specifine klientų grupe, bet ir iš institucinio spaudimo bei biurokratinių reikalavimų.

„<...> Mūsų įstaigoje dabar reikalauja tik skaičiukų. O pats rezultatas niekam neįdomus šiai dienai. Reikia tik skaičiukų, kuo daugiau pravest, o ar tai bus kokybė niekam neįdomu. (TD3)“

TD3 patirtis rodo, kad stresas kyla iš profesinio siekio padėti žmogui ir institucinio reikalavimo vykdyti kiekybinius rodiklius. Darbuotojai jaučia didelį nuovargį ir nebemato savo darbo prasmės, nes vadovai reikalauja tik gražių ataskaitų, o ne realios pagalbos nuteistiesiems.

„<...> Baimės gal ir nepatiriu, bet stresinėse būsenose tikrai tenka būt. Bet nepavadinčiau tai baime. Dažniausiai jeigu matai, kad gali kilti problema su kažkuriuo nuteistuoju, tai kvietiesi pareigūną <...> bet tikrai būni ir pasiūstas kažkur labai toli. Tai jau skaitosi kaip įžeidimas. (TD4)“

TD4 skiria baimę nuo streso. Stresas šiuo atveju suprantamas kaip emocinė reakcija į nuteistųjų nepagarbų elgesį ir agresiją. Tai rodo, kad socialinis darbuotojas kasdien susiduria su psichologiniu spaudimu, kurį turi gebėti suvaldyti nustatydamas ribas ir pasitelkdamas pagalbą.

„<...> Taip, taip, žinoma, čia neišvengiamas turbūt na kaip ir sakiau, nuo per didelio darbo krūvio, nuo intensyvumo, nuo to kad nuteistieji ateina pas mus jie ir bando mus apgauti, ir manipuliuoja, ir mes turim sugebėti atsijoti tą informaciją, ar jinais teisinga, ar neteisinga. <...> nu tai realiai darai dvigubą arba trigubą darbą. (TD5)“

TD5 pabrėžia, kad stresą sukelia ne tik darbo intensyvumas, bet ir nuolatinė įtampa dėl būtinybės atskirti tiesą nuo melo. Manipuliacijos iš nuteistųjų pusės verčia darbuotoją atlikti dvigubą darbą, tikrinti informaciją, o tai didina psichologinį išsekimą ir emocinę įtampą darbo metu.

„<...> Tai dėl to nejaučiu streso, tik stresą dėl darbo krūvių, dėl kažkokių spaudimų, kad ten privalot parodyti kad dirbot, privalot ten kaip ir pirmai minėjau ataskaitos, dar kažkas. <...> Bet tikrai ne dėl bendravimo ir ne dėl tiesioginio darbo su nuteistaisiais. Mums svarbu parodyti, kad mes dirbam. Mums svarbu labai ataskaitos, skaičiai ir visi šitie dalykai. (TD7)“

TD7 aiškiai nubrėžia ribą, kad darbas su nuteistaisiais pats savaime streso nekelia, tačiau jį sukelia biurokratija. Stresas kyla iš Kalėjimų tarnybos reikalavimo viską dokumentuoti, kas darbuotojo vertinimu yra perdėta ir atima nemažus laiko resursus.

Baimė ir pavojingos situacijos. Darbas įkalinimo įstaigoje yra tiesiogiai susijęs su rizika ir emocine įtampa. Nors daugelis darbuotojų teigia nebijantys, patirtys rodo, kad fizinio saugumo užtikrinimas išlieka viena didžiausių profesinių problemų.

„<...> Patiriu baimę, įtampą kai tenka dviese likti su sunkių nusikaltimų įvykdžiusiu asmeniu. Nes tu niekada nežinai, kas tam žmogui gali susisukti galvoj. Nors mes ir turime pavojaus mygtukus, bet ta mintis visada yra, kad esi viena kabinete su žmogumi, kuris galbūt kažką nužudė ar labai sunkiai sužalojo. (TD1)“

TD1 pasitiki įstaigos saugumo užtikrinimo priemonėmis, tačiau negali ignoruoti nuteistojo nusikalstamos praeities. Tai rodo, kad darbuotojai nuolat balansuoja tarp profesinio objektyvumo ir instinktyvaus savisaugos jausmo, ypač individualių konsultacijų metu.

„<...> Esu keletą kartų kvietus apsaugą ir vieną kartą jau kuomet užėmiau kitas pareigas. Tai kad apsaugoti savo kolegę, nes mačiau jai grėsmę didelę. O kitą kartą kviečiau dėl agresyvaus nuteistojo. Jisai <...> buvo labai įsiaudrinęs ir daug keiksmazodžių mano atžvilgiu, daug įžeidinėjimų buvo įvairiausių, pasiuntimų kažkur kažką tai daryti. (TD2)“

Darbuotojai įkalinimo įstaigoje saugo ne tik save, bet ir vieni kitus. Svarbu laiku pastebėti, kai kolegai gresia pavojus. Dažnai nesaugumo jausmą sukelia ne fizinis smurtas, o agresyvus nuteistųjų rėkimas ir įžeidimai, dėl kurių tenka skubiai kviesti apsaugą.

„<...> Baimės gal ir nepatiriu, bet stresinėse būsenose tikrai tenka būt. <...> tikrai būni ir pasiūstas kažkur labai toli. Tai jau skaitosi kaip įžeidimas, nuobaudos nuteistiesiems už tai būna, bet tai yra tavo kasdienio darbo dalis. (TD4)“

TD4 baimės nejaučia, o nuteistųjų keiksmus vadina tiesiog stresinėmis situacijomis ir įprasta darbo dalimi. Tai rodo, kad darbuotojai tiesiog pripranta prie įžeidimų ir nebežiūri į juos kaip į rimtą psichologinį smurtą.

„<...> jaučiau tokį nerimą, kai vieną kartą nuėjau į drausminį būrį ir pareigūnas man atrakino, jis mane ten įsileido [...] ir paskui ten jį staiga per raciją pakvietė [...] ir jisai tiesiog paliko mane užrakinęs drausminiam būrį. [...] tuo metu man kilo didžiulė įtampa ir nerimas. Nes, nu aš nežinojau, kaip jie gali pasielgti. (TD5)“

„<...> vienas nuteistasis lyg man už rankos norėjo paimti, kažką tarsi atsidėkodamas. [...] Aš jam iš karto daviau perspėjimą, kad mane prašau manęs neliesti, nes man tai yra nemalonu ir mes turime laikytis distancijos. (TD5)“

„<...> jisai taip žiūrėjo, žiūrėjo [...] o jis tiesiog tada pripuolė ir norėjo mane pabučiuoti pasirodo. Tai buvo žiauriai, kaip sakyti, nemaloni situacija. Aišku, aš jį atstūmiau ir nustūmiau ir aišku, jau tada pakėliau balsą, kad ką tu čia darai. (TD5)“

TD5 patirtis atskleidžia, kad sistema ne visada užtikrina saugumą, palieka specialistą be apsaugos drausmės būryje. Nuteistųjų bandymai fiziškai liesti ar bučiuoti darbuotoją traktuojami kaip rimtas profesinių ribų pažeidimas. Norėdama išvengti pavojaus, TD5 pabrėžia būtinybę nuolat stebėti aplinką ir išlaikyti griežtą atstumą su nuteistaisiais.

Emocinis išsekimas ir perdegimas. Socialinis darbas įkalinimo įstaigose pasižymi nuolatine emocijų įtampa. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad su perdegimu kovojama individualiomis pastangomis.

„<...> Nes kai tu dirbi su tiek nuteistųjų, su kuriais tu turi iškalbėti, juos išklausyti, tai tu pats būni iš savęs išsekęs kaip asmenybė, nes tu nebeturi jėgų nei su savo artimaisiais kalbėtis, nei su savo vaikais, tai tiesiog po darbo jau būni visiškai nusekęs. <...> emociškai išsekus tai visą laiką būnu. <...> tikrai yra vienas žingsnis iki perdegimo, kiekvieną dieną einant į darbą. <...> tos 25 dienos yra stipriai per mažai, kad tu galėtum save realizuoti ir vėl grįžti į darbą pilnas jėgų. (TD4)“

TD4 patirtis atskleidžia, kad emocinis išsekimas peržengia darbovietės ribas ir neigiamai veikia asmeninį gyvenimą bei santykius su šeima. Darbuotojai jaučiasi visiškai išsekę, o esamų atostogų jiems neužtenka jėgoms susigrąžinti. Tai rodo, kad darbas atima kur kas daugiau emocinių jėgų, nei sistema leidžia jų susigrąžinti poilsio metu.

„<...> Tai va ta profesinio perdegimo rizika tikrai yra, sakau, kiekvieną dieną ją jauti, nes darbai spaudžia, nuteistieji spaudžia, vadovybė spaudžia. <...> galimybės perdegti yra be galo daug. <...> didelė profesinio perdegimo rizika, nes daug nuteistųjų, krūviai milžiniški, o tu esi vienas tame skyriuje, tarkim, su savo būriais. (TD5)“

Darbuotojas perdega, nes vienu metu turi atlikti vadovybės reikalavimus, atliepti nuteistųjų poreikius ir atlikti daugybę kitų darbų. Jausmas, kad esi vienas atsakingas už milžinišką kiekį nuteistųjų, atima visus resursus, todėl nukenčia bendra darbo kokybė.

„<...> Aišku, yra tas jausmas, bet nu kas man padeda nuo perdegimo, tai laiku išeiti atostogų, išeiti į gamtą, tiesiog atsiriboti nuo visko. Nes jeigu tu neatsiribosi, tai tu tiesiog nebegalėsi čia dirbti. (TD6)“

TD6 įvardija gamtą ir emocinį atsiribojimą kaip pagrindinius įrankius, saugančius nuo perdegimo. Išlikti šiame darbe pavyksta tik tiems, kurie moka visas profesines problemas palikti už įstaigos durų.

„<...> Tai darbovietė tai niekaip nesprendžia. Aš ten neinu ir nepasakoju, kad aš patiriu perdegimą, nes nu žinau, kad niekas nepasikeis, tik gausiu dar papildomų klausimų. Tai aš

tvarkausi pats. O tos visos supervizijos, dar ten kažkokios intervizijos, tos popierinės kažkokios. Ten realiai naudos nieko nėra, tiesiog dar viena varnelė, kad va įvyko. (TD7)“

Kadangi sistema problemas sprendžia tik dėl varnelės, darbuotojai nemato prasmės atvirauti apie savo nuovargį. Nuostata, kad jie turi susitvarkyti patys, verčia užsidaryti savyje, o tai dar labiau padidina perdegimo riziką.

Darbuotojų neteisėti veiksmai. Socialinių darbuotojų patirtys atskleidžia, kad įkalinimo įstaigose egzistuoja nuolatinė rizika būti įtrauktiems į neteisėtas veiklas. Tai dažniausiai vyksta kai nuteistieji testuoja darbuotojus ir jais manipuliuoja.

„<...> Kiekvienai darbuotojai, kiekvienam darbuotojui yra pasiūlymų ir ypač naujiems darbuotojams. Labai stebi naują žmogų, kas jis toks, kokios jo vertybės, ar jis pasiduos jų kažkokiai įtakai. Tikrai yra tų skaudžių atvejų, kuomet užkimba ant to nuteistojo kabliuko ir tada prasideda piktnaudžiavimas tarnyba, nuteistųjų šantažas ir visi kiti dalykai. (TD2)“

TD2 pabrėžia, kad nuteistieji naujus darbuotojus vertina kaip lengvesnį taikinį, aktyviai stebėdami jų reakcijas ir vertybines nuostatas. Viskas prasideda nuo vienos smulkmenos, kuri greitai virsta šantažu. Darbuotojas tampa priklausomas nuo nuteistųjų ir nebegali pats priimti sprendimų.

„<...> Tai visų pirma turbūt dėl finansinės naudos. Nes nuteistieji siūlo tikrai nemažus pinigus už kažkokių draudžiamų daiktų įnešimą. Vieną kartą sutiksi parnešti, viskas realiai esi priverstas jiems nešti visą laiką, nes jie jau tavim gali manipuliuoti, jie tave šantažuoja, kad va tu įnešei, aš pranešiu, tave pasodins, tave išmes iš darbo. (TD5)“

TD5 identifikuoja finansinę naudą kaip pagrindinę priežastį, skatinančią darbuotojus rizikuoti savo karjera. Šantažas tampa pagrindine priemone, užtikrinančia nuolatinį draudžiamų daiktų tiekimą, nes darbuotojas bijo teisinių pasekmių ir darbinio statuso praradimo.

„<...> Bet galbūt ką galiu pastebėti, nuteistieji kartais tikrina ribas ir tas ribas labai smarkiai reikia brėžti. Jeigu tu leisi kažką, tai jie kitą kartą dar daugiau paprašys. Tai tas ribas reikia brėžti nuo pat pradžių. (TD6)“

„<...> Aš tiesiog pasakau, kad būtų paskutinis kartas, kai tu manęs to prašai, nes pranešiu pareigūnam. Ir viskas, jie supranta, kad su manim tokie žaidimai neina. Reikia parodyti, kad tu esi čia dirbti, o ne jų draugelis būti. (TD7)“

TD6 ir TD7 patirtys rodo, kad vienintelė efektyvi apsauga nuo įtraukimo į neteisėtas veiklas yra profesinių ribų laikymasis. Nuteistieji nuolat jas tikrina, o bet koks nuolaidžiavimas suvokiamas kaip silpnumas, provokuojantis dar didesnius prašymus.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad nuteistųjų resocializacija vyksta itin sudėtingomis sąlygomis. Socialiniai darbuotojai susiduria su nuolatine emocine įtampa, kylančia ne tik dėl tiesioginio darbo su nuteistaisiais, bet ir dėl vadovybės orientacijos į rodiklius. Tyrimas

atskleidžia, kad efektyviam darbui trukdo ne tik lėšų ar žmogiškųjų išteklių trūkumas, bet ir senosios kartos pareigūnų įtaka bei griežtas vertybinis atotrūkis tarp kontrolės ir pagalbos funkcijų.

3.6. Žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas kaip resocializacijos efektyvumą ribojantis veiksnys

Šiame poskyryje analizuojami žmogiškųjų ir finansinių išteklių valdymo iššūkiai, kurie tyrimo dalyvių įvardijami kaip kritinės kliūtys efektyviam resocializacijos procesui užtikrinti. Taip pat aptariamas nepakankamas finansavimas, metodinės paramos trūkumas bei kvalifikacijos kėlimo galimybių stoka, kas ne tik riboja tiesioginį darbą su nuteistaisiais, bet ir didina darbuotojų perdegimo riziką.

Žmogiškųjų ir finansinių išteklių valdymas

Specialistų trūkumas. Žmogiškųjų išteklių trūkumas tyrime identifikuojamas kaip pagrindinis trikdys, neleidžiantis socialiniam darbuotojui atlikti visų, su resocializacijos procesu, susijusių funkcijų.

„Socialinių darbuotojų vis dar trūksta, trūksta etatų, trūksta tiesiog darbuotojų, trūksta rankų, trūksta galvų, trūksta įdirbio. <...> Nes gaunasi, kad pradedi dirbti su vienu ir žiūrėk, kad jau jam išeiti į laisvę, o dar yra net nepabaigta programa, ar dar kas nors. Ar net nepradėta, nes yra tiek daug nuteistųjų, kad nespėji suktis, tiesiog nespėji.“ (TD4)

Specialistų stygius lemia pagalbos trūkumą, kai dėl didelio nuteistųjų skaičiaus intervencinės programos pradedamos per vėlai arba nutraukiamos asmeniui paliekant įstaigą. Tai rodo, kad sistema funkcionuoja reaguodama į srautus, o ne į asmens individualų resocializacijos poreikį.

„...mūsų sistemoje labai didelis žmogiškųjų išteklių trūkumas yra neišpasakytai didelis iš esmės. <...> O nežinau, ten po 300 žmonių turint ant galvos, taip sakom vadinam, tai labai sudėtinga tą kokybę užtikrinti. Tu turi tiek žmonių susižiūrėti...“ (TD5)

TD5 įvardija kritinę 300 nuteistųjų ribą vienam specialistui, kuri socialinio darbuotojo atliekamą darbą su nuteistuoju sutrumpina iki minimalaus laiko.

„<...> mūsų kaip socialinių darbuotojų yra 9. <...> mes kartais negalim turėti reikiamų individualių konsultacijų skaičių, bendrauti tiesiog su žmogum, įsigilinti į tas problemas ilgesnį laikotarpį. Kadangi stengiamės tai padaryti greitai, bet, žinoma ir kokybiškai...“ (TD6)

Specialistų patirtis rodo vidinį konfliktą tarp noro dirbti kokybiškai ir būtinybės dirbti greitai. TD6 pabrėžia, kad dėl didelio nuteistųjų skaičiaus individualios konsultacijos tampa labiau formaliais susitikimais nei giliais pokalbiais.

„Pirmoj vietoj žmogiškųjų išteklių, nes mūsų neužtenka, turi mažinti mums krūvius, kad kokybiškiau atliktume darbą. <...> darbuotojai neturi nei laiko, nes kiekvienas iš mūsų turim virš 100 žmonių. <...> Jeigu bandyt atkurti šeimyninius santykius jų, <...> tai misija neįmanoma.“ (TD7)

TD7 įvardija, kad esant dideliui krūviui, socialinis darbuotojas yra priverstas atsisakyti sudėtingiausių resocializacijos programų. Santykių su šeima atkūrimas, reikalaujantis ilgalaikio įdirbio, tampa neprieinamas, nes specialistas turi užtikrinti tik bazines, privalomas funkcijas.

„<...> įkalinimo įstaigose apskritai yra labai didžiulis darbuotojų stygius, vienam socialiniam darbuotojui tenka labai daug nuteistųjų. Tai nu kaip pasakyt, iš tikrųjų, natūralu, kad ir to laiko trūksta ir ne visada tas darbas yra kokybiškas.“ (TD8)

TD8 akcentuoja ryšį tarp specialistų trūkumo ir nekokybiško darbo. Kai laiko ištekliai yra riboti, resocializacija tampa procesų administravimu, o ne individualia pagalba asmeniui, kas ilgalaikėje perspektyvoje mažina visos bausmių vykdymo sistemos efektyvumą.

Didelis darbo krūvis. Darbuotojų patirtys rodo, kad nuteistųjų skaičius vienam specialistui viršija nustatytas normas, o tai tiesiogiai veikia ne tik teikiamų paslaugų kokybę, bet ir pačių darbuotojų psichologinę būseną.

„Bet vis dar aktualu yra didelis darbo krūvis, tikrai labai didelis darbo krūvis. Manau, kad konkurencingesnis atlyginimas pritrauktų naujus žmones. Tai tas atlyginimo klausimas.“ (TD2)

TD2 pabrėžia tiesioginį ryšį tarp darbo krūvio ir sistemos nepatrauklumo naujiems specialistams. Darbo intensyvumas ir konkurencingo atlygio trūkumas sukuria uždarą ratą. Dėl mažų algų neateina nauji darbuotojai, o likusiems tenka dar didesnė atsakomybė ir krūvis, kas trukdo užtikrinti resocializacijos efektyvumą.

„Nuteistųjų skaičius vienam socialiniam darbuotojui gana dažnai yra gerokai viršijantis ribas, turėtų būti berods vienam socialiniam darbuotojui skiriama iki 80 ar iki 90 nuteistųjų. Deja, šiai dienai skaičius yra perkopęs 100, socialinių darbuotojų vis dar trūksta <...>. Žmogiškųjų išteklių trūksta faktas, nes, kaip ir minėjau, kad vienam socialiniam darbuotojui yra tikrai per didelis krūvis skiriamas šiuo atveju.“ (TD4)

TD4 atskleidžia realios situacijos atotrūkį nuo teorinių standartų. Viršijus 100 nuteistųjų ribą, socialinis darbas tampa labiau administracinis nei terapinis, nes specialistui fiziškai neužtenka laiko kokybiškam, giliam santykiui su kiekvienu asmeniu suformuoti.

„Didelis darbo krūvis, tų nuteistųjų daug, jų problemų daug yra, jos tokios kaip sakyti, visapusiškos problemos atėjusios nuo gilios nuteistųjų vaikystės <...>. Pavyzdžiui, vasaros laikotarpiu va dabar daug mūsų atostogauja, tai mes vieni kitus vaduojam. Tas krūvis tikrai yra didžiulis.“ (TD5)

TD5 akcentuoja, kad krūvis matuojamas ne tik žmonių skaičiumi, bet ir jų problemų gilumu. Be to, pabrėžiamas sezoniškumas, kai darbuotojų atostogų metu krūvis dar labiau išauga dėl kolegų pavadavimo, o tai didina perdegimo riziką.

„O mes dirbame, dažnu atveju, bent jau aš dirbu su mažiausiai 120 ir kartais dirbu su 200 nuteistųjų. Tai yra labai didelis skaičius. <...> mes kartais negalim turėti reikiamų individualių konsultacijų skaičių, bendrauti tiesiog su žmogum, įsigilinti į tas problemas ilgesnį laikotarpį.“ (TD6)

TD6 įvardija itin didelius skaičius nuteistųjų, kurie paneigia bet kokią individualios pagalbos galimybę. Tai rodo, kad specialistas yra priverstas dirbti greitai, nežiūrint konsultacijų kokybės, kas resocializaciją paverčia tik paviršutinišku procesu.

„Ne dėl to, kad nėra resursų, bet pirmas dalykas tai darbuotojai neturi nei laiko, nes kiekvienas iš mūsų turim virš 100 žmonių. Tai ta prasme, jeigu bandyt atkurti šeimyninius santykius jų, arba kaip tu sakai, žinai, ten bandyt, tai misija neįmanoma.“ (TD7)

TD7 konstatuoja, kad dėl didelio nuteistųjų skaičiaus sudėtingiausios socialinio darbo sritys tampa neįmanomos. Perteklinis krūvis riboja socialinio darbuotojo veiklą iki minimalių būtinų funkcijų, užkertant kelią esminiams pokyčiams nuteistojo gyvenime.

„Mūsų darbas yra tikrai sunkus, nes darbo krūviai yra labai dideli. Ir tiesiog žmonės ne visi pritampa, ne visi gali dirbti tą darbą <...>. Trūksta to individualaus turbūt darbo kuris labai dažnai reikalingas. Ir kadangi šiuo metu įkalinimo įstaigose apskritai yra labai didžiulis darbuotojų stygius, vienam socialiniam darbuotojui tenka labai daug nuteistųjų.“ (TD8)

Ši patirtis atskleidžia, kad didelis krūvis veikia sistemos stabilumą. Dėl pervargimo specialistai palieka darbą, o tai skatina didelę darbuotojų kaitą. Naujų darbuotojų apmokymas užima laiko, kurio sistema neturi, todėl bendras pagalbos efektyvumas nuolat mažėja.

Laiko trūkumas. Tyrimo dalyvių patirtys atskleidžia, kad laiko trūkumas yra viena esminių kliūčių, trukdančių pereiti prie kokybiško, individualaus darbo su nuteistaisiais.

„Laiko resursų tikrai neužtenka, bet tu tiesiog turi pasiskirstyti tą darbą. <...> argumentuoti tai, kas yra svarbu šiandien, kas galbūt galima būtų padaryti rytoj. Tai jo argumentuojam vėl atgal prie laiko. Tai va tas labai svarbu dar.“ (TD1)

TD1 akcentuoja, kad esant laiko trūkumui, socialinis darbuotojas yra priverstas nuolat atidėlioti mažiau svarbius darbus. Tai rodo, kad specialistai dirba reaguodami į skubius poreikius, o ne pagal nuoseklią, ilgalaikę strategiją, kas gali mažinti bendrą resocializacijos plano efektyvumą.

„Man tai užtrunka laiko ir aš tiesiog noriu ramiai įsiskaityti ir kartais būna durys varstomos, varstomas ir tu neturi to laiko susikaupti. Tai laiko resursas yra labai svarbus, bet kad ir kaip bandai, kartais darbą tenka ir namo neštis, negali namo neštis tai stengiuosi tiesiog kiek spėju.“ (TD1)

„Mes tikrai sakau darbu užsivertę, kur tu net neatsiverti tos atmintinės. Pasižiūrėjai, jeigu permetei akim gerai, o jeigu nėra laiko, nėra kada. nu taip tiesiog.“ (TD5)

Ši TD5 patirtis atskleidžia kritinę situaciją, kai dėl per didelio krūvio darbuotojai nebeturi laiko net minimaliai savišvietai ar perdegimo prevencijai. Kai laiko trūksta net atmintinės peržiūrai, specialistas tampa labiau pažeidžiamas, o tobulėjimas sustoja, nes visas laikas skiriamas einamosioms užduotims.

„Tas, kad reikia, labai daug dėmesio skiriama mūsų darbe, kad mes turim viską uždokumentuoti ir parodyti kiek mes dirbam. Jeigu mes tobulai parodytume kiek mes dirbam, mums dirbt nereikėtų. Labai daug reikia viską kilnoti į visokias ten sistemas įrašyt, vest žurnalus.“ (TD7)

TD7 įžvelgia, kad ataskaitų teikimas ir veiklos fiksavimas sistemose atima didžiąją dalį darbo laiko, skirtą nuteistojo pokyčiams. Tai indikuoja sistemos trūkumus, kai parodymas, kad dirbi tampa svarbesnis už patį pagalbos procesą.

„Tai jeigu mes tiek laiko, kiek išleidžiam visom šitoms nesąmonėm, galėtume skirti darbui ir netrukdytų mūsų darbo. Nu tai tada mes savo darbą daug geriau galėtume atlikti.“ (TD7)

„<...>pirmiausiai turbūt laiko trūkumas yra, nes socialiniai darbuotojai yra labai apkrauti įvairiu... popieriniu darbu, ataskaitų ruošimu. Trūksta to individualaus turbūt darbo kuris labai dažnai reikalingas.“ (TD8)

TD8 tiesiogiai susieja popierinį darbą su individualaus darbo trūkumu. Kadangi individualios konsultacijos reikalauja didelio emocinio įsitraukimo ir laiko sąnaudų, jos tampa antraeilės, norint laiku atlikti kitas, ne tokias svarbias, bet privalomas užduotis.

Orientacija į kiekybę, ne į kokybę. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad bausmių vykdymo sistemoje egzistuoja ryški atskirtis tarp deklaruojamų resocializacijos tikslų ir realaus jų vykdymo. Socialinis darbas dažnai tampa orientuotas į skaičių fiksavimą ir ataskaitų pildymą, o ne į kokybinį darbą su nuteistuoju.

„Bet vis dar, sakykim, per tą skubėjimą vis dar į kiekybę linkstam. <...> tai ta kiekybė vis dar ima viršų prieš tą kokybę.“ (TD2)

TD2 akcentuoja, kad nuolatinis skubėjimas ir didelis nuteistųjų skaičius neleidžia specialistams susitelkti į darbo kokybę.

„Reikia tik skaičiukų, kuo daugiau pravest, o ar tai bus kokybė niekam neįdomu. Reikia ataskaitas pildyti, užsidėti varneles, kad darbas padarytas, o ar nuteistasis gavo kažkokią naudą, tai niekam nerūpi.“ (TD3)

TD3 įvardija biurokratinį požiūrį į resocializaciją, kurį vadina „varnelių“ dėjimo procesu. TD3 pastebi, kad sistemos prioritetą yra oficialus užduočių įvykdymo fiksavimas, o ne realus nuteistojo progresas.

„Tiesą pasakius į kiekybę. Tikrai į kiekybę, nes svarbiausia yra ne žmogus, o svarbiausia yra skaičiai. Labai dažnai reikia aiškintis viršininkams, kodėl užtrukai ilgiau su vienu asmeniu, kodėl nėra čia skaičių tokių, kokių jie tikisi.“ (TD4)

TD4 pabrėžia, kad kokybiškesnis darbas su vienu asmeniu yra traktuojamas kaip neefektyvumas, nes jis nesugeneruoja reikiamo kiekio įrašų. Tai rodo, kad sistemoje nuteistasis praranda asmens statusą ir tampa tik statistiniu vienetu ataskaitose.

„Gaila sakyti, bet tikrai kiekybę labiau vertina sistema. <...> mes dažnai rašom skaičius, bet kartais gali tie skaičiai neatitikti realybės, nes tiesiog fiziškai neįmanoma visko suspėti kokybiškai.“ (TD6)

TD6 įžvelgia atotrūkį tarp rodiklių ir realios situacijos. Darbuotojai priversti pildyti dokumentus taip, kad jie tenkintų sistemą, net jei realus darbas nebuvo toks sėkmingas.

„Mums svarbu labai ataskaitos, skaičiai, nes mums svarbu parodyti, kad mes dirbam. <...> Jeigu mes tobulai parodytume kiek mes dirbam, mums dirbt nereikėtų. Labai daug reikia viską kilnoti į visokias ten sistemas įrašyt, vest žurnalus.“ (TD7)

TD7 pastebi, kad ataskaitų pildymas tampa pagrindiniu darbu, kuris užgožia pačią pagalbą. Tai sukuria imitacinio darbo aplinką, kurioje administracinė atsakomybė išnaudoja visus tiesioginio socialinio darbo resursus.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad resocializacija negali baigtis ties įkalinimo įstaigos vartais. Tačiau praktinė patirtis rodo, kad ryšys su savivaldybėmis ir kitomis laisvėje veikiančiomis organizacijomis yra minimalus.

„Mes informuojame tas savivaldybes, kad asmuo grįžta, bet mes nežinome ką tos savivaldybės toliau su jais daro, ar jos apskritai kažką daro. Ar bus užtikrintas tas paslaugų tęstinumas jam laisvėj, ar jis vėl bus paliktas vienas su savo problemom, tai va čia yra didžiausia bėda.“ (TD5)

TD5 atskleidžia grįžtamojo ryšio nebuvimą. Nors informavimo funkcija įvykdoma, socialinis darbuotojas lieka nežinioje dėl tolimesnio kliento likimo.

„Socialinis darbas įkalinimo įstaigoje jis yra tik dalis, o esmė yra laisvėj. Tai ten reikia su žmogum daug dirbt, reikia jį lydėti, jis jau kai išeina iš kalėjimo, reikia su juo eit, su juo bendraut, padėt susirast darbą, ne tik pasakyt kur kreiptis, bet kartu nueit.“ (TD7)

TD7 akcentuoja palydėjimo paslaugos svarbą. Specialisto nuomone, informacinė pagalba yra nepakankama asmeniui, turinčiam silpnus socialinius įgūdžius. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas turėtų apimti ne tik informacijos apsikeitimą, bet ir praktinę, fizinę pagalbą integruojantis į darbo rinką ir visuomenę, ko šiuo metu trūksta.

„Ir jeigu mes neturim su kuo laisvėj bendradarbiauti, jeigu tos organizacijos laisvėje ar savivaldybė nepriima to žmogaus, nu mes bejėgiai tą dieną kaip jis išėjo pro vartus. Mes galim čia

auksinį planą jam sudaryti, bet jeigu laisvė nėra sistemos, kuri jį perimtų, tai viskas nueina perniek.“ (TD7)

TD7 pastebi, kad įdėtas darbas įkalinimo įstaigoje praranda prasmę dėl priimančiosios aplinkos pasyvumo. Socialinis darbuotojas supranta, kad resocializacija yra vientisas procesas, tačiau dėl institucinio bendradarbiavimo stokos jis yra nepakankamas, asmeniui išėjus į laisvę.

Metodinės informacijos trūkumas. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad socialiniai darbuotojai bausmių vykdymo sistemoje dažnai susiduria su situacijomis, kurioms neturi tinkamo metodinio pasirengimo.

„Mums tikrai trūksta tos informacijos, kaip reikėtų teikti tam tikrą pagalbą nuteistiesiems, kurie turi kažkokių spec. poreikių. Galbūt ten turi kažkokią negalią ar kažką tokio. <...> Mes tikrai sakau darbu užsivertę, kur tu net neatsiverti tos atmintinės. Pasižiūrėjai, jeigu permetei akim gerai, o jeigu nėra laiko, nėra kada.“ (TD5)

TD5 atskleidžia dvigubą problemą, metodinių žinių ir laiko trūkumą, turimai informacijai įsisavinti. Darbas su neįgaliaisiais ar kitais specifinių poreikių turinčiais asmenimis reikalauja papildomų kompetencijų, tačiau sistema nesuteikia pakankamai resursų, kad socialinis darbuotojas galėtų tinkamai tam pasiruošti.

„Galbūt kažkokios metodinės informacijos trūkumas, galėtų būti kažkokios gairės, kaip efektyviai dirbti su tam tikromis nuteistųjų grupėmis. Nes mes dabar esam tiesiog numesti, va dirbkit, o kaip dirbti tai nelabai aišku. Kiekvienas dirba pagal savo kažkokį supratimą, bet galbūt reikėtų vieningų gairių.“ (TD5)

Frazė „tiesiog numesti“ išryškina profesinį nesaugumą ir paramos trūkumą, kai socialinis darbuotojas yra priverstas pasikliauti asmenine intuicija, o ne moksliskai pagrįstomis rekomendacijomis.

Priemonių trūkumas. Socialiniai darbuotojai pabrėžia, kad sėkmingam darbui kliudo ne tik sisteminiai, bet ir techniniai iššūkiai.

„Telefonai įkalinimo įstaigoje. Mes turim tik vieną kolegą, kuris turi tą tokį mygtukinį telefoną, kur jis gali išeiti ir skambinti į seniūnijas, į darbo biržą, į bankus, dar kažkur. Visi kiti likę 11 socialinių darbuotojų turi bėgti į kabinetą, kad paskambintų, nes kabinetai yra už zonos, o mes dirbame zonoje.“ (TD1)

TD1 įvardina, kad 11 specialistų dalijasi viena ryšio priemone arba yra priversti fiziškai palikti nuteistųjų zoną vien tam, kad atliktų darbinį skambutį. Tai rodo, kad elementarių ryšio priemonių trūkumas verčia specialistus gaišti laiką techniniams procesams.

„...tai va, pavyzdžiui, jau minėtų telefonų stygius, mobiliųjų telefonų. Nes labai apsunkina patį darbą socialinio darbuotojo. Nes socialiniam darbuotojui reikia nuolat palaikyti ryšį su institucijomis, su artimaisiais nuteistojo, tai va tas telefonas būtų didelis palengvinimas.“ (TD2)

TD2 akcentuoja, kad telefonas socialiniame darbe nėra tik techninė detalė, tai esminis įrankis tarpininkavimo funkcijai vykdyti. Kadangi resocializacija apima ryšių su šeima ir institucijomis atkūrimą, mobiliųjų telefonų trūkumas tiesiogiai riboja socialinio darbuotojo galimybes veikti tarp nuteistojo ir visuomenės.

„Manau, kad pačios sistemos nepakankamas finansavimas, nes manau nepakankamai skiria priemonių, ar net tam tikrų programų vykdymo. Nes programoms vykdyti reikalingos priemonės, reikalingas laikas, metodinė medžiaga. O kai to nėra, tai vėlgi tas darbas nukenčia.“ (TD5)

TD5 identifikuoja nepakankamą finansavimą, kuris pasireiškia ne tik priemonių, bet ir metodinės medžiagos trūkumu. Tai rodo, kad norint vykdyti elgesio keitimo programas, specialistai lieka be būtinų priemonių.

„Dar viena turbūt problema, kad mes tiesiog pritrūkstam kabinetų, pritrūkstam ir kažkokių tų erdvių, kur būtų galima individualiai pasišnekėti su žmogumi. Nes pas mus kabinete sėdi keli darbuotojai ir kai nori žmogus kažko paklausti ar kažką pasisakyti, tai jam būna nejauku prie visų.“ (TD6)

TD6 iškelia infrastruktūros problemą, kuri tiesiogiai pažeidžia socialinio darbo etiką. Kabinetų ir privačių erdvių trūkumas užkerta kelią konfidencialiam pokalbiui. Nuteistasis, jausdamas svetimų asmenų buvimą, negali būti atviras, o tai sustabdo bet kokią psichosocialinę pagalbą.

Mažas darbo užmokestis. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad darbo užmokestis bausmių vykdymo sistemoje neatitinka atliekamo darbo sudėtingumo, atsakomybės lygio ir kasdien patiriamos rizikos.

„Bet vis dar aktualu yra didelis darbo krūvis, tikrai labai didelis darbo krūvis. Manau, kad konkurencingesnis atlyginimas pritrauktų naujus žmones. Tai tas atlyginimo klausimas.“ (TD2)

TD2 identifikuoja, kad nepakankamas finansinis konkurencingumas neleidžia sistemai užpildyti laisvų etatų, todėl likusiems darbuotojams krūvis dar labiau išauga, o tai sukuria darbuotojų trūkumą.

„Na kaip pasakyt, galbūt ir tie patys atlyginimai. Mūsų atlyginimai yra tikrai palyginus maži, darbas yra sudėtingas... <...> tikrai yra mokami per maži darbo užmokesčiai, nes mes dirbam padidintos rizikos grupės dalyje.“ (TD4)

TD4 nuomone, dabartinis užmokestis nekompensuoja nei emocinio krūvio, nei fizinio saugumo rizikos, todėl jaučiamas didelis neteisingumo jausmas lyginant pastangas su gaunamu rezultatu.

„Ir dar aišku susiduriame su didele problema, su mažu atlyginimu. Nes specialistai, kurie dirba tokį atsakingą darbą, jie turėtų gauti orų atlyginimą.“ (TD5)

TD5 mano, kad socialinis darbas su nuteistaisiais reikalauja specifinių kompetencijų ir didelės atsakomybės, tačiau mažas finansinis įvertinimas parodo sistemos nepagarbą specialisto profesijai.

„Aš manau, kad už tokį darbo krūvį, kurį mes darome, tas toksai atlyginimas nėra adekvatus. Mes turim būti motyvuoti ne tik idėja, bet ir finansiškai.“ (TD7)

TD7 pabrėžia, kad esant dideliems krūviams, finansinė motyvacija yra būtina, siekiant išlaikyti darbuotojus ir darbo kokybę.

Kvalifikacijos kėlimo galimybių nebuvimas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad bausmių vykdymo sistemoje egzistuoja ryški mokymų ir metodinės medžiagos stoka.

„Ir va kaip minėjau, galbūt, sakykim, mokymai būtų nukreipti į mus, į darbuotojus, kaip mums susitvarkyti su stresu, su nerimu, nes nu iš tikrųjų, mes dirbame su labai sudėtinga grupe asmenų. Tai va, sakykim, mokymai, supervizijos, intervizijos, tie tokie dalykai. Pačio specialisto stiprinimu nukreipti.“ (TD2)

Darbas su nuteistaisiais pasižymi aukšta emocine įtampa, todėl supervizių ir streso valdymo mokymų nebuvimas palieka specialistus be apsauginių priemonių nuo perdegimo. Tai rodo, kad sistema nepakankamai rūpinasi specialistų emocine savijauta.

„Mūsų sistemoje išvis nėra galimybių kelti kvalifikaciją, niekas nieko nesiūlo, nieko neorganizuoja. <...> tai vat ta prasme kvalifikacija irgi yra labai svarbu.“ (TD3)

„Mes patys turime ieškoti dar papildomai, kur kažką apsimokyti, nes iš įstaigos pusės tų mokymų yra labai mažai. Ir tiesiog susiduriame su tuo, kad trūksta kvalifikacijos tobulinimo galimybių, iš esmės trūksta. O apie mokymus, kurios aš asmeniškai einu dasimokėdama savo pinigus, iš kitų organizacijų, neužtikrina darbovietė tokių mokymų.“ (TD5)

TD5 patirtis atskleidžia kritinę situaciją, kai specialistas yra priverstas asmeninėmis lėšomis kompensuoti sistemos spragas. Darbuotojas jaučia poreikį tobulėti siekdamas kokybiškesnio darbo, tačiau darbovietė ne tik neorganizuoja mokymų, bet ir nesudaro sąlygų jų finansavimui.

Žmogiškųjų ir finansinių išteklių valdymo analizė atskleidžia, kad resocializacija keičiasi iš individualios pagalbos į formalų proceso administravimą. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad specialistų trūkumas ir neadekvatus darbo krūviai, kai vienam darbuotojui tenka nuo 100 iki 300 nuteistųjų, daro kokybišką darbą fiziškai neįmanomą.

3.7. Sėkmės veiksniai nuteistųjų resocializacijos procese

Šiame poskyryje analizuojami tyrimo metu išryškėję veiksniai, kurie arba skatina sėkmingą nuteistųjų integraciją į visuomenę, arba tampa esminėmis kliūtimis šio proceso sėkmei. Duomenų

analizė rodo, kad resocializacijos efektyvumas priklauso nuo kompleksinės vidinių ir išorinių veiksnių sąveikos. Kaip vienas svarbiausių sėkmės elementų identifikuojama paties nuteistojo vidinė motyvacija ir atsakomybės prisiėmimas, tačiau tyrimo dalyviai pabrėžia, kad asmeninių pastangų dažnai nepakanka be šeimos palaikymo, specialistų kompetencijos, bei konkretaus integracijos į darbo rinką ir būsto paieškas plano.

Sėkmės veiksniai nuteistųjų resocializacijoje

Nuteistojo motyvacija. Nuteistojo motyvacija išskiriama kaip veiksnys, be kurio socialinio darbuotojo pastangos ir taikomos priemonės tampa neefektyvios.

„Pačio nuteistojo motyvacija įsitraukti į resocializacijos procesą.“ „Nuo tų kriterijų priklauso, kaip jisai sieks to, ar jisai nu, tarkim, numos ranka ir neįsitrauks, į resocializacijos procesą. Ar jis vykdys, darys ir stengsis, kad nu ta prasme, tos priemonės būtų įvykdytos, taip manyčiau. (TD1)“

TD1 pabrėžia nuteistojo laisvą valią rinktis: aktyviai dalyvauti jam sudarytame individualiame plane arba laukti bausmės pabaigos nedalyvaujant elgesio keitimo programose.

„Tai, visų pirma, galėčiau pasakyti, kad tai yra pačių nuteistųjų požiūris į atliekamą bausmę, ar jie čia atvyko, ar jie čia atvyko keistis tikrai savo elgesį, ar jie atvyko tiesiog atlikti tą bausmę...“ „mes jau negalim nieko labai stipriai pakeisti, jeigu pats nuteistasis nenori keisti. Kaip ir sakiau, gal tiesiog nuo jų vidinio noro keistis priklauso. (TD5)“

TD5 akcentuoja, kad nuteistojo ryžtas yra pagrindinė atskirtis tarp pasyvaus bausmės atlikimo ir realaus virsmo socialiai atsakingu asmeniu. Nors įstaiga taiko įvairius resocializacijos metodus, specialistai pripažįsta, jei asmuo neturi vidinės motyvacijos tobulėti, jokie išoriniai veiksniai nepakeis nuteistojo asmenybės.

„Mano nuomone, kad pats nuteistasis kuris atlieka bausmę būtų labai motyvuotas keisti kažką gyvenime, nebekartoti to paties nusikaltimo... Jeigu pats žmogus to nenorės, nieko vykdyti, programų lankyti... tai mes jam retais atvejais galim padėti, užmotyvuoti būtent žmogų lankyti tą programą ir gauti tai, ko jam labiausiai reikia. Nes pats visas procesas prasideda nuo žmogaus motyvacijos. (TD6)“

TD6 motyvaciją mato kaip pradinį viso proceso atspirties tašką. Kad prievarta į planą įrašytos programos be nuteistojo noro neduoda naudos. Todėl pirmiausia reikia dirbti su nuteistojo motyvavimu, kad šis apskritai priimtų pagalbą.

„Labai svarbus dalykas, paties nuteistojo motyvacija keistis. <...> Pats nuteistasis turi pirmiausia būti motyvuotas ir rodyti norą keistis, prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą, prisiimti atsakomybę už padarytus nusikaltimus ir nevengti atsakomybės už tai. (TD8)“

Motyvacija yra siejama su atsakomybės prisiėmimu. Sėkminga resocializacija TD8 akimis prasideda tada, kai nuteistasis nustoja būti pasyviu bausmės atlikėju ir tampa aktyviu savo gyvenimo kūrėju, pripažįstančiu savo praeities klaidas.

Šeimos ir aplinkos palaikymas. TD6 pastebi, kad šeimos nūsukimas neigiamai veikia nuteistojo motyvaciją keistis. Jei nuteistasis laisvėje neturi emocinio ryšio, įkalinimo įstaiga tampa gyvenimo stabilumo garantu, kur yra užtikrinti baziniai poreikiai, todėl motyvacija stengtis dėl gyvenimo laisvėje mažėja.

„Tai dar kas yra labai svarbu, mano nuomone, kad nuteistuosius šeimą palaikytų, nes kažkaip dažnai įžvelgiu, kad kai nuteistasis būna vienas, šeima yra nūsukusi, pavyzdžiui, tiesiog arba neturėjo šeimos, jam yra sunkiau integruotis, nes nu pagalvoja, nu ką man, galbūt geriau įkalinimo įstaigoje. (TD6)“

„Mes galime jiems padėti, bet iš ko labiausiai jie laukia pagalbos tai iš šeimos. (TD6)“

TD6 pripažįsta, kad nors socialiniai darbuotojai teikia profesionalią pagalbą, ji niekada pilnai nepakeis emocinio artimųjų palaikymo. Šeima nuteistajam yra svarbiausia, todėl ryšio atkūrimas yra viena prioritetinių socialinio darbo užduočių.

„Atsakydama į klausimą tai norėčiau akcentuoti labai paties nuteistojo motyvaciją ir nuteistojo aplinkos vaidmenį. Iš tikrųjų sėkmingą resocializaciją lemia nu toks veiksnys, kad pats nuteistasis turi pirmiausia būti motyvuotas... Taip pat labai svarbus dalykas, tai yra nuteistojo aplinka, tai yra šeima, bendruomenė, taip pat institucijų pagalba. (TD8)“

TD8 išplečia palaikymo sąvoką. Tai ne tik artimiausi žmonės, bet ir visos institucijos bei bendruomenės. Sėkmė priklauso nuo to, ar ši aplinka veikia sinergiškai: nuteistasis nori keistis, šeima jį priima, o institucijos suteikia reikiamą pagalbą.

„Ir tiesiog žmogus turi jausti, kad visuomenė yra pasiruošusi priimti, kad jisai turi galimybę integruotis ir nu tiesiog nesijausti atstumtam. (TD8)“

TD8 įžvelgia, jei asmuo laisvėje jaučia nuolatinį atstūmimą, jo pastangos keistis gali nebeturėti prasmės. Visuomenės priėmimas yra būtina sąlyga, kad nuteistasis vėl pasijustų visaverčiu piliečiu, o ne amžinu nusikaltėliu.

Specialistų kompetencijos. *„Aišku, kad būtent mūsų kaip specialistų komandinis darbas, aš išskirčiau kaip pagrindinį veiksnį. (TD5)“*

TD5 pastebi, kad resocializacijos sėkmė tiesiogiai priklauso nuo bendradarbiavimo, o ne nuo pavienių specialistų pastangų. Tai rodo, kad gebėjimas veikti komandoje ir integruoti skirtingas profesines įžvalgas yra viena esminių kompetencijų bausmių vykdymo sistemoje.

„Specialistui, tai pirmoj eilėj žmonės dirbantys su jais. <...> Priklausau nu to, kokie žmonės dirba, priklauso nu tų žmonių motyvacijos, išsilavinimo, žmogiškų savybių. (TD7)“

TD7 pabrėžia, kad formalios kvalifikacijos nepakanka darbui su specifine nuteistųjų grupe, rezultatas tiesiogiai priklauso nuo darbuotojo asmeninės brandos ir vidinio nusiteikimo investuoti laiką bei pastangas į kito žmogaus pokytį.

Pasiruošimas gyvenimui laisvėje. Sėkmingas pasiruošimas gyvenimui laisvėje reikalauja perėjimo nuo institucinės globos prie asmeninės atsakomybės.

„...svarbu yra, kad turėtų būtent aiškų planą, kas bus po bausmės atlikimo, ar ne, kad jie turėtų kur grįžti, turėtų darbo vietą, tokį stabilų pagrindą, kas vyks toliau būtent gyvenime, nes kartais žmonės ir dėl nežinomybės bijo. (TD6)“

TD6 pabrėžia, kad nuteistiesiems svarbu aiškus planas, kuris veikia kaip saugumo garantas prieš išeinant į laisvę. Resocializacija nėra tik procesas įstaigos viduje, ji siejama su bazinių poreikių užtikrinimu laisvėje, sukuriant stabilų pagrindą, be kurio baimė ir nežinomybė gali tapti recidyvo priežastimi.

„Tai žmogus turi turėti darbą, būstą, tiesiog turi turėti kur grįžti, finansinis savarankiškumas taip pat. (TD8)“

TD8 išskiria materialius sėkmingos integracijos veiksnius. Skirtingai nei emocinis palaikymas, pabrėžiama darbo ir būsto būtinybė. Analizė rodo, kad pasiruošimas gyvenimui laisvėje socialinio darbuotojo akimis yra neatsiejamas nuo asmens gebėjimo tapti finansiškai nepriklausomam, kas suteikia galimybę vesti kitokį gyvenimo kelią.

Darbuotojo motyvacija. Analizuojant tiriamųjų patirtis, matyti, kad pagrindinis motyvatorius yra nuteistojo pasikeitimas. Specialistus motyvuoja ne proceso vykdymas, o momentas, kai nuteistasis tampa doru piliečiu, gebančiu padėkoti, suprasti save ir nebegrįžti į nusikalstamą kelią.

„Kad jie nebegrįžta. (TD1)“

TD1 didžiausia motyvacija yra ne momentinis grįžtamasis ryšys, o ilgalaikis rezultatas, nuteistojo sėkmingas įsitvirtinimas laisvėje be pakartotinių nusikaltimų.

„Būna labai netgi dažnai, kaip jie, pavyzdžiui, išeina lygtinai. Kai jie ateina, padėkoja: ačiū jums, kad praėjom šią programą, daugiau apie save supratau, daugiau akcentuoju. Nu tikrai būna ir tu supranti, dėl ko stengiesi. (TD1)“

Taip pat TD1 pabrėžia emocinio atlygio svarbą. Motyvaciją stiprina ne tik pats lygtinio paleidimo faktas, bet ir nuteistojo pripažinimas, kad programa padėjo geriau suprasti save. Padėka tampa profesinės prasmės įrodymu, ypač aplinkoje, kurioje sėkmės istorijos nėra kasdienybė.

„Matai tą teigiamą pokytį, matai nuteistųjų atsiliepimą teigiamą. Tai labai motyvuoja ir tada jau tie tokie iššūkiai, jie mažiau jau kliūna. (TD2)“

TD2 atskleidžia, kad matomas nuteistųjų progresas leidžia specialistui lengviau pereiti kitus sisteminius iššūkius. Motyvacija čia tampa vidiniu resursu, padedančiu išlaikyti profesinę kryptį.

„Motyvuoja geri atsiliepimai kada tau sako, kad nu smagu pas tave eit, tavo programos daug duoda. (TD3)“

TD3 akcentuoja pasitikėjimu grįstą santykį. Kai nuteistieji vertina ne tik pagalbą, bet ir patį bendravimą, tai rodo socialinio darbuotojo gebėjimą sukurti saugią, priimančią erdvę. Tai tiesiogiai stiprina darbuotojo savivertę ir tikėjimą savo metodų veiksmingumu.

„Kas motyvuoja, kad negrįžtu, kad padėkoja. Kaip ir kai sako kad tu iš 100 žmonių bent vienam padėjai, tai ir motyvuoja. (TD3)“

Taip pat TD3 įvardija kokybinį požiūrį į sėkmę. Darbe su aukštos rizikos grupėmis specialistas motyvaciją randa net ir pavieniuose sėkmės atvejuose. Net vienas pakeistas gyvenimas pateisina visas pastangas, padeda išvengti bejėgiškumo jausmo susidūrus su recidyvu.

„...yra tokių, kurie ir po šiai dienai sutikti mieste iš programos kokios nors sako, atsimenu tą ir tą, ačiū kad padėjai, jie padėkoja. (TD4)“

Susitikimai laisvėje patvirtina, kad resocializacijos metu įgytos žinios ar užmegztas ryšys išlieka vertingi ir po bausmės atlikimo. Darbuotojui tai yra patvirtinimas, kad jo darbas peržengia įstaigos sienas ir turi realią išliekamąją vertę asmens gyvenime.

„Vyksta pas mus šeimų dienos, atvyksta šeimos į įkalinimo įstaigą, labai džiaugiuosi kad nuteistieji būna labai dėkingi. (TD6)“

Socialinio darbuotojo veikla įgauna prasmę, kai matomas realus poveikis nuteistojo aplinkai. TD6 patirtis rodo, kad galimybė stebėti nuteistąjį šeimos kontekste bei padėti atkurti nutrūkusius ryšius, specialistui tampa emociniu atlygiu.

Apibendrinant galima teigti, kad proceso sėkmė tiesiogiai priklauso nuo darbuotojų profesinės kompetencijos, asmeninės brandos bei gebėjimo veikti komandoje, sukuriant pasitikėjimu grįstą santykį. Nuteistojo teigiamas pokytis ir sėkminga integracija yra pagrindinis emocinis atlygis ir motyvatorius socialiniams darbuotojams, padedantis išvengti profesinio perdegimo. Taigi, efektyvi integracija įvyksta tik tada, kai asmeninis nuteistojo pasiryžimas sąveikauja su profesionalia specialistų pagalba, artimųjų palaikymu ir realiu praktiniu pasirengimu savarankiškam gyvenimui už įstaigos sienų.

3.8. Socialinių darbuotojų patiriami profesiniai iššūkiai

Šiame poskyryje nagrinėjami esminiai iššūkiai ir neigiami veiksniai, su kuriais socialiniai darbuotojai susiduria kasdienėje darbinėje veikloje. Analizė apima platų problemų spektrą: nuo nuteistųjų motyvacijos stokos, nepasitikėjimo sistema ir orientacijos į momentinę naudą iki gilių priklausomybių bei socialinių įgūdžių stokos.

Neigiami veiksniai nuteistųjų resocializacijoje

Nuteistųjų motyvacijos stoka. Socialiniai darbuotojai motyvacijos trūkumą suvokia ne tik kaip pasyvumą, bet ir kaip aktyvų pasipriešinimą programoms, netikėjamą jų naudą.

Nuteistieji dažnai neigia resocializacijos prasmę, ypač jei iki bausmės pabaigos likę nedaug laiko. Jie nemato prasmės dėti pastangas į saviugdą.

„Su iššūkiais, kuriais aš susiduriu, tai vedu akredituotą programą, tai dažniausiai susiduriu su nuteistųjų motyvacijos stoka arba tiesiog: kam man to reikia, arba kitas jų atsakymas būna: kad man mažai liko, aš to nedarysiu, aš to netęsiu.“ (TD1)

Nuteistasis savo buvimą įstaigoje supranta tik kaip laiko praleidimą, o ne kaip galimybę pasikeisti. Socialiniam darbuotojui tai tampa dideliu iššūkiu, nes reikia įrodyti programos naudą gyvenimui laisvėje, o ne tik bausmės atlikimo laikotarpiu. Dalis nuteistųjų į programas žiūri kaip į prievolę, kurios norėtų išvengti, jei tai tiesiogiai negarantuoja greitos naudos.

„Bet didžiausia problema yra tas jų nenoras, tas jų privertimas, sako: kam man čia reikia. <...> Dalyvauja programose, jie ne iki galo atsiskleidžia. Nesakau jie vis dar mano, kad papasakotų kokią nors informaciją socialiniam darbuotojui, jinai bus užfiksuota <...> tiesiog jie vis dar mano, kad aš atėjau į darbą jiems pakenkt.“ (TD4)

TD4 įžvalga atskleidžia nepasitikėjimą. Nuteistieji nedalyvauja nuoširdžiai, nes socialinį darbuotoją vis dar tapatina su baudžiamąja sistema, o ne pagalbą teikiančiu asmeniu.

„Jeigu jisai yra priešingai nusiteikęs. Kam tokiam stengtis, praeina metai, du ir jam kažkas atsitinka, ateina į protą, tada būna jau noriu kažką daryt, tada visada priimam, nėra kad mes nuo jo nususukam visam laikui.“ (TD3)

Ši TD3 patirtis rodo socialinių darbuotojų kantrybę ir profesionalumą. Pripažįstama, kad asmens motyvavimo procesas gali trukti ne vieną mėnesį, o kelerius metus. Socialiniai darbuotojai aiškiai suvokia, kad jie negali pakeisti žmogaus per prievartą.

„Tai iš tikrųjų tai dažniausiai priklauso nuo pačių nuteistųjų, mes jau negalim nieko labai stipriai pakeisti, jeigu pats nuteistasis nenori keisti.“ (TD5)

„Tai turbūt vėl pasikartosiu, tai yra motyvacijos stoka iš nuteistųjų pusės, nes kartais tikrai su tuo yra susiduriama kad, jie nenori nieko keisti ir mes tiesiog negalim kiekvieno žmogaus priversti keistis ir mes neturim jo versti keistis, mes turim padėti jam keistis.“ (TD6)

TD5 ir TD6 pabrėžia, kad socialinis darbuotojas save mato kaip palydovą, tačiau pagrindinį žingsnį turi žengti nuteistasis. Tai akcentuoja, kad pagalba teikiama, bet pokyčio atsakomybė paliekama klientui.

„Didžiausi iššūkiai būna turbūt dėl to, kad nuteistieji iš tikrųjų nėra visada pasiruošę ir motyvuoti keistis ir tiesiog įstaigose kai dirbam su nuteistaisiais, tai labai susiduriame dažnai su tuo,

kad nuteistieji tiesiog nepasitiki. Jie netiki darbuotojais, taip pat nebetiki kad yra galimybė, kad gali gyventi kitaip.“ (TD8)

TD8 pastebėjimas sieja motyvacijos stoką su nusivylimu ir žema saviverte. Nuteistieji nesistengia ne todėl, kad būtų nori būti blogi, o todėl, kad nebetiki savo galimybėmis integruotis į visuomenę.

Orientacija į naudą. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad nuteistieji resocializacijos planą traktuoja kaip mainus. Motyvacija išlieka tol, kol yra tikimybė gauti teigiamą sprendimą dėl bausmės sušvelninimo.

„Yra ir pas juos tas motyvas, kad galbūt įvykdęs planą išėsiu lygtinai ar ne. <...> Atsitinka taip, kad jisai neišeina tada lygtinai ir tada jis viską numeta ir atrodo, dėl ko tiek stengeisi atrodo, tu jau turi tą pažangą, tu jau įdėjai indėlį. Ne viską numeta, ai apsieis. (TD1)“

TD1 patirtis rodo, kai nuteistasis nesulaukia tikėtino rezultato, jo įdirbis ir pasiekta pažanga nuvertinama, o motyvacija tęsti veiklą nyksta. Jei nuteistasis žino, kad jam negali būti taikomas lygtinis paleidimas arba bausmės terminas yra trumpas, socialinis darbuotojas susiduria su tiesioginiu pasipriešinimu ir atsisakymu bendradarbiauti.

„Pavyzdžiui, kalbant apie pačias programas, jeigu nuteistasis neturi lygtinio paleidimo, jisai sako, aš net neisiu pas tave į programą. Man nėra prasmės, man jokio skirtumo, vis tiek man dar liko sėdėti 4 metai, aš neturiu taikomo lygtinio paleidimo. Tai ką man ta tavo programa duos. (TD4)“

TD4 atskleidžia, jei programa nesuteikia apčiuopiamos naudos, ji vertinama kaip beprasmė. Socialiniam darbuotojui tai tampa dideliu iššūkiu, nes tenka ieškoti papildomų metodų, kaip įtikinti asmenį programos nauda jo asmeniniam gyvenimui laisvėje.

„Jie visi bet kuriuo atveju, tai mes visi visuomenėje siekiame sau kažkokios naudos ir taip pat jie. Jeigu jie gaus naudą iš manęs, tada jie ateis, jie tada dirbs, bet jeigu jie negaus naudos jokios, tai jie ir neis. (TD4)“

TD4 pastebi, kad nuteistųjų elgesys atitinka bendrą visuomenės tendenciją siekti asmeninės naudos. Tačiau resocializacijos kontekste tai sukuria barjerą nuoširdžiam savęs pažinimui, nes nuteistasis gali imituoti pažangą vien tam, kad gautų naudą iš darbuotojo.

Aplinkos įtaka. Socialiniai darbuotojai pastebi, kad net ir turint motyvaciją keistis, nuteistieji dažnai nepajėgia atsispirti aplinkos spaudimui, ypač kai tai susiję su psichotropinių medžiagų vartojimu.

„Yra buvę tikrai ne vienas, bet situacija būdavo tokia, kad visa apskrita istorija būdavo tuomet, kai nuteistasis stengėsi nevartoti, lankė tam tikrų, nu ta prasme, tuos užsiėmimus. <...> Nu yra, labai įtakoja jo aplinka. Kurioje jisai yra. Nes kartais tas psichotropinių medžiagų vartojimas nu labai įtakoja, tiek žmogaus aplinkoje, kiek jisai yra ir kad jisai vėl nepradėtų to daryti. (TD1)“

TD1 akcentuoja, kad asmens pastangos tampa neefektyvios, jei aplinka, kurioje jis gyvena, toleruoja arba skatina vartojimą. Tai rodo, kad aplinka veikia kaip išorinis barjeras, neleidžiantis nuteistajam keisti gyvenimo būdo.

„Nepaisant mūsų darbuotojų pastangų, yra aplinka, kuri yra neigiama, nes yra nuteistųjų, kurie vis dar linkę į nusikaltimus, jie linkę manipuliuoti, ypač jaunas žmonėmis, įtraukti į kitus nusikaltimus. Tai tie jauni žmonės tiesiog nu kabutėse užkimba. Ir jau tas procesas mūsų nevaldomas tampa. (TD2)“

Remiantis TD2 patirtimi, įkalinimo įstaigoje vyraujanti neigiama aplinka sudaro sąlygas manipuliacijoms. Kai jauni asmenys pasiduoda nusikalstamo pasaulio autoritetams, resocializacijos procesas tampa nekontroliuojamas ir, nepaisant specialistų indėlio, nuteistojo elgesys pasikeičia į neigiamą pusę.

„Jie kartais taip perima tą būtent kalėjimo tvarką priimtą tarp jų, tarp tų nuteistųjų. Jiems yra būdinga gyventi to nusikalstamo elgesio būtent principais. Ir jie kitaip net nebemoka. <...> Jiems socialiai priimtinas elgesys patampa būtent tas va kalėjimo vadinama „paniatkių“ laikymas, tai tampa jų natūraliu elgesiu. (TD5)“

Net ir sėkmingai vykdant resocializacijos programas, prieinamumas prie neigiamų veiksmų įstaigos viduje gali akimirksniu sužlugdyti specialisto įdirbį.

„Tikrai yra buvę tokių atvejų, kad nuteistasis jau labai motyvuotas, mes dirbame kartu programos metu ir atsitinka taip, kad nuteistasis pradeda vėl vartoti narkotines medžiagas ir tiesiog nebeateina į programas ir tada būna tikrai labai liūdna ir kaip žmogui padėti. (TD6)“

TD6 patvirtina, kad specialisto darbas yra nuolatinėje kovoje su destruktviu aplinkos poveikiu. Problema neišnyksta ir išėjus į laisvę, nes nuteistieji, neturintys palaikančios aplinkos, grįžta į tą pačią aplinką, kuri skatino pirminį nusikalstamumą.

„Nežinau ar ten tie visi: gyvenamos vietos tas radimas, ar ten dar kažkas padės jam grįžti į visuomenę. Nes tenėjimas į nakvynės namui, tai ten jis eina į tą pačią savo terpę kurioje buvo. Nes ten dauguma gyvena atlikę bausmę kalėjimuose ir dar kažkur. (TD7)“

TD7 kritiškai vertina resocializacijos galimybes, kai nuteistasis grįžta į nakvynės namus. Ši aplinka įvardijama kaip neigiama, kurioje asmuo vėl apsupamas asmenų su panašia kriminaline patirtimi.

Socialinių įgūdžių stoka. Socialiniai darbuotojai pabrėžia, kad nuteistiesiems sunku savarankiškai komunikuoti su institucijomis, o tai stabdo jų resocializaciją.

„Nes dažnai mūsų klientai tiesiog stinga socialinių įgūdžių ir negeba tam tikrų sprendimų priimti arba negeba kreiptis patys į įstaigas, atstovauti save. Tai mes esam tas tiltas tarp nuteistojo ir įstaigų, kurie, kurie jungia ir kurie tą poreikį nuteistojo nukreipia. (TD2)“

TD2 teigia, kad ilgą bausmę atlikusiems asmenims išsūkiu tampa net ir technologinė pažanga ar pasikeitusi miesto infrastruktūra, kuri laisvėje esantiems žmonėms atrodo savaime suprantama.

„Mums atrodo kas čia tokio yra naudotis savitarnos kasa, kas yra kas čia tokio prie šviesoforo paspausti mygtuką, kad sureaguotų šviesoforas, kad tu prie jos stovi. Žmonės tokių dalykų nematę, gimę, augę tame mieste, bet jie išeina į gatvę, išeina į banką, sako aš neatpažįstu savo miesto, aš nesuprantu kur aš esu. (TD4)“

TD4 atskleidžia atotrūkį tarp nuteistojo patirties ir realaus pasaulio. Šis įgūdžių praradimas sukelia papildomą stresą, kuris gali skatinti agresiją kaip gynybinę reakciją į nepažįstamą aplinką.

„Jų problemų daug yra, jos tokios kaip sakyti, visapusiškos problemos atėjusios nuo gilios nuteistųjų vaikystės, socialinių įgūdžių trūkumas. Nu susiformavusį žmogų labai sudėtinga išmokyti kažkokių socialiai priimtinių normų. (TD5)“

TD5 akcentuoja resocializacijos sudėtingumą dirbant su suaugusiais asmenimis, kurių mąstymas ir gyvenimo būdas jau yra susiformavęs. Dauguma nuteistųjų į įstaigą patenka neturėdami jokios patirties, kaip kurti stabilius santykius ar valdyti asmeninius finansus.

„Taip pat socialinių įgūdžių stoka. Nu daug labai žmonių ateina nu, tiesiog neturėdami patirties, kaip tvarkytis su kasdieniais rūpesčiais, finansais, darbo paieška, santykiais. Labai turi daug psichologinių problemų, priklausomybių ir šitie dalykai tiesiog žmogui labai stipriai kiša koją. (TD8)“

TD8 pastebi, kad įgūdžių trūkumas apima visas gyvybiškai svarbias sritis: nuo darbinės veiklos iki emocinio stabilumo. Be bazinių žinių apie finansų valdymą ar konfliktų sprendimą, nuteistasis tampa pažeidžiamas iškart po išėjimo į laisvę, kas didina recidyvo riziką.

Psichologinės problemos ir priklausomybės. Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad priklausomybė nuo psichotropinių medžiagų yra sunkiai valdomas veiksnys, galintis akimirksniu nutraukti net ir sėkmingą bendradarbiavimą su specialistais.

„Tai tikrai yra buvę tokių atvejų, kad nuteistasis jau labai motyvuotas, mes dirbame kartu programos metu ir atsitinka taip, kad nuteistasis pradeda vėl vartoti narkotines medžiagas ir tiesiog nebeateina į programas ir tada būna tikrai labai liūdna ir kaip žmogui padėti. Ir būtent įkalinimo įstaigoje tai yra problema priklausomybės ir tiesiog aišku, to nelabai galiu pakomentuoti, koks yra būtent darbas su priklausomybėmis. Yra būtent ta 12 žingsnių programa, sunku padėti žmogui, kuris yra priklausomas. (TD6)“

Net esant stipriam vidiniam norui keistis, priklausomybės įkalinimo įstaigose išlieka dideliu rizikos veiksnium. Tai rodo, kad socialinis darbas negali būti pilnavertis be intensyvios, specifinės pagalbos priklausomiems asmenims.

„Taip pat socialinių įgūdžių stoka. Nu daug labai žmonių ateina nu, tiesiog neturėdami patirties, kaip tvarkytis su kasdieniais rūpesčiais, finansais, darbo paieška, santykiais. Labai turi daug psichologinių problemų, priklausomybių ir šitie dalykai tiesiog žmogui labai stipriai kiša koją. (TD8)“

TD8 įžvalgos atskleidžia, kad emocinis disbalansas ir priklausomybės daro poveikį nuteistųjų gebėjimui valdyti finansus, ieškoti darbo ar kurti santykius. Vidiniai asmenybės konfliktai tampa barjeriais sėkmingai integracijai. Todėl resocializacijos procese būtina kompleksinė pagalba, padedanti įveikti šiuos vidinius barjerus.

Baimė išeiti į laisvę. TD5 atskleidžia, kad nuteistasis kalėjimo aplinką priima kaip vienintelę jam suprantamą normą. Baimė neprisitaikyti yra tokia stipri, kad asmuo netgi numato galimybę sąmoningai nusikalsti, kad sugrįžtų į jam saugią ir pažįstamą kalėjimo vietą.

„Pavyzdžiui, va dabar turiu nuteistąjį, kuris išeis už poros mėnesių į laisvę, atlikęs 15 metų bausmę. Sako: aš bijau, aš nemoku kitaip gyventi ir sako, jeigu aš pamatysiu, kad nu man neišeina laisvėje gyventi, tai aš tiesiog padarysiu vėl nusikaltimą, kad aš čia papulčiau vėl, nes nu tiesiog sako, aš nemokėsiu prisitaikyti visuomenėje. Per 15 metų viskas per daug stipriai pasikeitė“ (TD5).

„Baimė, nes irgi bijo ir dažnai sako, bijau pats savo šešėlio, nes įėjau į parduotuvę, sako sustingau. Man atrodo, kad visi į mane žiūri. <...> nes pirmus 2 tai sako, galvojau, kad čia visi mane tuoj puls“ (TD2).

TD2 pasakoja, kad psichologinė įtampa ir paranoja, kurią nuteistieji patiria laisvėje atlikdami paprastus kasdienes veiksmus, rodo, kad baimė pasireiškia nepagrįstu pavojaus jausmu įvairiose situacijose.

„Nes reikia su žmogum daug dirbt, kad jis daleiskim išėjęs po 10 ar 14 metų kalėjime, bijo išeiti ir jis grįš į visuomenę. <...> Kalėjime tai jiems viskas gerai, kalėjime jie žino kaip gyvent. Išėję į laisvę nežino kaip gyvent“ (TD7).

TD7 pabrėžia, kad ilgas bausmės laikas sukuria saugumo jausmą kalėjimo viduje, o laisvė tampa gąsdinančia nežinomybe. Pastebima, kad nuteistieji kalėjime jaučiasi kompetentingi, tačiau už jo ribų pasijunta visiškai bejėgiai, nes viskas yra pasikeitę.

„<...> kartais dėl visuomenės požiūrio nuteistieji bijo grįžti į laisvę, nes bijo būti stigmatizuojami, pavyzdžiui sudėtinga integracija darbo rinkoje, būna tiesiog labai daug baimių jiems“ (TD6).

TD6 papildo baimės temą. Nuteistieji bijo ne tik savo nekompetencijos, bet ir išankstinio neigiamo visuomenės nusistatymo bei galimo atstūmimo darbo rinkoje.

Visuomenės stigmatizacija. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad visuomenės stigmatizacija yra esminė kliūtis. Nuteistasis yra matomas ne kaip besikeičiantis žmogus, o kaip amžinas nusikaltėlis. Tai sukelia baimę grįžti į visuomenę ir užkerta kelius į darbo rinką.

„<...> būti empatišku, būti tolerantišku ir atstovėti už didžiąją visuomenės dalį, kur yra nuteistasis nuteisiamas kitų akivaizdoje. (TD4)“

TD4 pabrėžia, kad nuteistasis patiria dvigubą bausmę: laisvės atėmimą ir visuomenės pasmerkimą.

„Ir aišku, su kuo susiduriame su apskritai visuomenės nuostatomis, neigiamomis į pačius nuteistuosius. Nors jie yra atlikę bausmę, negali būti kaip antrinės viktimizacijos, bet mes vis tiek susiduriame su tuo, kad jie pasakė, kad atlikę bausmę, jų ir nenori darbinėti... (TD5)“

TD5 įvardija, kad atlikus bausmę, asmuo patiria antrinę viktimizaciją, kai darbdaviai atsisako suteikti galimybę dirbti. Tai rodo, kad stigmatizacija yra ne tik emocinis, bet ir struktūrinis barjeras. Darbo rinkos ribotumas buvusiems nuteistiesiems tiesiogiai didina riziką grįžti į nusikalstamą kelią dėl finansinio nesaugumo.

„<...> pabrėžčiau ir visuomenės požiūrį į nuteistuosius, nes kas ir vykdo įkalinimo įstaigoje resocializaciją, bet kartais dėl visuomenės požiūrio nuteistieji bijo grįžti į laisvę, nes bijo būti stigmatizuojami, pavyzdžiui sudėtinga integracija darbo rinkoje, būna tiesiog labai daug baimių jiems. (TD6)“

TD6 pastebi, kad neigiamas visuomenės požiūris sukelia nuteistiesiems baimę palikti įkalinimo įstaigą. Laisvė, kuri turėtų būti pagrindinis tikslas, tampa streso šaltiniu. Baimė būti atpažintam ir vėl atstumtam gali būti stipresnė už norą integruotis, todėl dalis nuteistųjų jaučiasi saugiau kalėjimo aplinkoje.

„Na ir pats didžiausias turbūt iššūkis yra tai mūsų visuomenės požiūris. Visuomenė dar nėra pasiruošusi ir tiesiog nenori priimti žmonių žinant, kad jie kažkada atliko bausmes <...>. Na, ir tiesiog tas teistumas jisai labai dažnai kiša koją. (TD8)“

TD8 teigimu, visuomenės nepasiruošimas priimti buvusių nuteistųjų yra didelis iššūkis. Teistumas palieka žymę, kuri trukdo net ir tiems, kurie nuoširdžiai siekia pokyčių. Tai rodo, kad sėkminga resocializacija priklauso ne tik nuo nuteistojo pastangų, bet ir nuo visuomenės priėmimo.

Pakartotinis nusikalstamumas. Socialiniai darbuotojai pakartotinį nusikalstamumą mato ne tik kaip nuteistojo nesėkmę, bet ir kaip sisteminę problemą. Nuteistieji dažnai negeba gyventi laisvėje dėl socialinių įgūdžių stokos, todėl įkalinimo įstaiga tampa jiems kaip namai.

„Jiems tai kaip 2 namai, toks vaizdas. (TD1)“

TD1 pastebi, kad ilgalaikį kalinimo stažą turintiems asmenims įkalinimo įstaiga tampa labiau pažįstama ir priimtina nei laisvė. Čia jie gauna pastogę, maistą ir aiškias taisykles, todėl prarandama baimė grįžti atgal, o kalėjimas tampa savotiška alternatyva gyvenimui laisvėje.

„Jeigu mes tarkim, tas grįžtamumas po 2 mėnesių arba po 3 mėnesių, tai jau yra laimėjimas. (TD2)“

TD2 vertinimu, net ir trumpas buvimo laisvėje laikotarpis, socialiniams darbuotojams atrodo kaip sėkmė, nes bendra tendencija rodo itin greitą recidyvą.

„Iš tikrųjų pasitaiko, tikrai pasitaiko ir jie vėl grįžta ir mes juos vėl sutinkame ir 2, 3 ir 4 kartą. (TD3)“

TD3 akcentuoja, kad socialiniai darbuotojai dažnai susiduria su tais pačiais asmenimis per kelerius metus. Tas pats asmuo gali praeiti resocializacijos programas kelis kartus, tačiau vis tiek grįžti į nusikalstamą kelią, kas sukelia abejonių dėl taikomų priemonių efektyvumo ilgalaikėje perspektyvoje.

„Jeigu sako aš pamatysiu, kad nu man neišeina laisvėje gyventi, tai aš tiesiog padarysiu vėl nusikaltimą, kad aš čia papulčiau vėl nes man čia yra saugu. (TD5)“

TD5 įvardija, kad nuteistieji sąmoningai planuoja naują nusikaltimą, jei jiems nepavyksta įsitvirtinti laisvėje. Kalėjimas jiems asocijuojasi su saugumu, kur nereikia rūpintis išgyvenimu, priešingai nei laisvėje, kur jie susiduria su stigmatizacija ir sunkumais.

„Tai va tas va, atrodo sutvarkėm viską, ta ateitis buvo šviesi ir maždaug po mėnesio, pusanatro jis vėl pas mus įkalinimo įstaigoje atsiranda. (TD6)“

TD6 patirtis rodo, kad net sėkmingai atrodantys resocializacijos atvejai gali greitai žlugti. Socialinis darbuotojas gali įdėti daug pastangų, tačiau susidūręs su realiais gyvenimo iššūkiais išėjus į laisvę, žmogus palūžta ir grįžta atgal per itin trumpą laiką.

Apibendrinant galima teigti, kad nuteistųjų resocializacija yra procesas, kurio sėkmę riboja tiek sisteminiai įkalinimo įstaigų iššūkiai, tiek visuomenės nuostatos. Socialinių darbuotojų patirtys rodo, kad viena didžiausių kliūčių nuteistųjų integracijai yra visuomenės stigmatizacija. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad teistumas tampa „etikete“, kuri neleidžia asmeniui pilnavertiškai įsitvirtinti laisvėje, net jei įstaigos viduje buvo pasiekta teigiamų elgesio pokyčių. Socialiniai darbuotojai pastebi, kad daliai nuteistųjų įkalinimo įstaiga tampa namais, kur jie jaučiasi saugiau nei laisvėje, nes čia užtikrinami baziniai poreikiai ir nereikia susidurti su socialiniais iššūkiais. Tai lemia uždarą recidyvo ratą, kai asmenys sąmoningai renkasi grįžti į sistemą, o socialiniai darbuotojai net ir trumpą nuteistojo išbuvimą laisvėje pradeda vertinti kaip profesinį laimėjimą.

DISKUSIJA

Tyrimo rezultatai pagrindė teorines įžvalgas, tačiau kartu išryškino specifinius ypatumus, būdingus dabartinės Lietuvos bausmių vykdymo sistemos pertvarkos etapui.

Andrews ir kt. (2011) Risk-Need-Responsivity (RNR) modelis akcentuoja kriminogeninių poreikių identifikavimą ir reabilitacijos organizavimą pagal asmens rizikos lygį. Tyrimas patvirtino, kad šis modelis yra tapęs struktūriniu resocializacijos pagrindu: „vertintojų“ atliekamas rizikos vertinimas tiesiogiai veikia socialinių darbuotojų intervencijas. Tai patvirtina Sakalausko (2020) teiginį, jog resocializacija turi būti tikslingai organizuotas procesas. Tačiau tyrime išryškėjo, kad teorinis individualizacijos principas praktikoje susiduria su „konvejerio“ efektu – dėl didelio krūvio individualūs planai kartais tampa labiau administraciniais procesais, nei terapiniais užsiėmimais, taip apribojant teorinį RNR modelio efektyvumą.

Gerybaitė (2022) ir Uscila (2020) pabrėžia, kad socialinis darbas su nuteistaisiais yra orientuotas į žmogaus orumo atkūrimą po bausmės atlikimo. Tyrimo rezultatai tai visiškai pagrindė – tiriamieji pastebi, kad nuteistieji socialinį darbuotoją įvardija kaip „žmogų iš šono“, su kuriuo bendraujant gali būti atviri. Tai patvirtina teorinę prielaidą apie socialinio darbuotojo, kaip neutralaus tarpininko, svarbą. Tačiau pasitvirtino ir Uscilos (2020) įvardytas iššūkis - dilema tarp pagalbos ir kontrolės. Tyrimas parodė, kad socialiniai darbuotojai nuolat balansuoja tarp empatiško ryšio kūrimo ir būtinybės atlaikyti nuteistųjų manipuliacijas, kurios teorijoje įvardijamos kaip gynybiniai mechanizmai.

Petrich et al. (2021) ir Beaudry et al. (2021) teigia, kad stipri socialinė parama, ypač šeimos yra vienas esminių recidyvą mažinančių veiksnių. Tyrimo metu socialiniai darbuotojai vieningai patvirtino šią įžvalgą, pabrėždami, kad nuteistieji, turintys palaikančią šeimą, yra kur kas labiau motyvuoti pokyčiams. „Šeimų dienų“ praktika kalėjimuose, minima tyrime, yra tiesioginis teorinio integralaus požiūrio įgyvendinimas. Visgi, pasitvirtino ir Chin bei Dandurand (2018) įvardinta visuomenės stigmatizacija ir darbdavių nepasitikėjimas, dažnai pakeičia visus įstaigos viduje pasiektus rezultatus, versdami nuteistuosius grįžti į nusikalstamą veiką dėl finansinio nesaugumo.

Gerybaitė (2022) mini, kad resursų trūkumas ir etinės dilemos sukelia perdegimo riziką. Tyrimas tai pilnai patvirtino – darbuotojai jaučia didelį emocinį išsekimą dėl būtinybės siekti kiekybinių rodiklių, ir pamiršti darbo kokybę. Tai atliepia Ižganaitienės ir kt. (2023) teorinius siūlymus keisti vadovavimo stilių į labiau pasitikėjimu grįstą, nes dabartinė „varnelių“ pildymo kultūra darbuotojų akyse nuvertina resocializacijos prasmę, paversdama ją biurokratiiniu procesu, o ne socialiniu darbu.

Uscila (2023) aptaria Lietuvos siekį perimti Skandinavijos šalių penitencinės sistemos standartus. Tyrimas atskleidė, kad nors metodai (pvz., motyvuojantis interviu) yra perimti, jų integracija yra fragmentiška. Tiriamųjų pavartotas terminas, kad užsienio praktika yra „lipdoma“,

patvirtina teorines abejones dėl moksliškai pagrįstų metodų taikymo bei atitinkamos infrastruktūros ir personalo krūvio optimizavimo.

Apibendrinant diskusiją, galima teigti, kad teoriniai resocializacijos principai Lietuvoje yra identifikuoti ir teisiškai reglamentuoti, tačiau jų praktinis veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo sisteminio palaikymo. Tyrimas patvirtino, kad be adekvataus žmogiškųjų išteklių valdymo ir visuomenės nuostatų keitimo, net ir pačios pažangiausios teorinės metodikos lieka tik formaliu baudmės atlikimo priedu, neužtikrinančiu ilgalaikio pakartotinio nusikalstamumo mažėjimo.

REFLEKSIJA

Pradėdama tyrimą maniau, kad mano, kaip specialistės dirbusios teisme ir turėjusios patirties su nuteistaisiais, patirtis padės geriau suprasti tiriamuosius. Tačiau interviu metu supratau, kad mano „žinojimas“ trukdė gauti iš tiriamųjų nuoširdžius atsakymus, kadangi sąmoningai tikėjausi sulaukti tam tikrų atsakymų, kurių nesulaukusi, bandydavau klausimą perfrazuoti kitaip. Tai privertė mane teisingai suprasti savo vaidmenį interviu metu ir sąmoningai atsitraukti, leidžiant tiriamiesiems netrukdomiems dalintis patirtimi.

Baigusi pirmąsias studijas, įsidarbinau teisme IT specialiste. Kasdienybė tapo baudžiamosios bylos, kuriose aš administravau nuotolinę vaizdo konferencijų įrangą. Nuo to ir prasidėjo mano pažintis su nuteistaisiais, netiesiogiai, tačiau stebint ir analizuojant jų elgesį, nusikaltimų motyvus, bei didelį pakartotinį recidyvą. Todėl gyvenimui pasisukus visai kita profesine kryptimi, nesuabejojau, ir baigiamajame darbe pasirinkau rašyti būtent nuteistųjų tema. Kadangi ši tema asmeniškai man buvo labai įdomi, tyrimą atlikau vedina dar didesnio smalsumo.

Tyrimas buvo atliekamas gyvai, tyrimo dalyvių darbovietėse, administracinėse patalpose. Kas pradžioje šiek tiek trikdė, vertė jaustis nejaukiai, kadangi visur vaikščiojo nemažai uniformuotų pareigūnų. Tačiau emocijos greitai nurimo, susitikus su tiriamaisiais. Kontaktą pavyko užmegzti tikrai greitai, pasidalinus savo ankstesne patirtimi su nuteistaisiais ir parodžius susidomėjimą šia klientų grupe. Jaučiau, kad tiriamieji su manimi bendrauja labiau kaip su kolege, nei kaip su tyrėja, dalindamiesi asmeninėmis patirtimis ir gana giliomis įžvalgomis apie darbą įkalinimo įstaigoje. Ko pradžioje tyrimo tikrai nesitikėjau.

Neslėpsiu, tiriamųjų paieška buvo sudėtinga, pilna iššūkių. Daugelis specialistų tiesiog atsisakė duoti interviu, kiti žadėjo, buvo planuojami susitikimai, bet artėjant interviu dienai tiesiog dingo. Buvo momentas kai maniau, kad reikės keisti temą vien dėl šios priežasties. Neturėdama kito pasirinkimo kreipiausi į pažystamą, kuris dirbo vienoje įkalinimo įstaigoje, pagalbos. Tokiu būdu suradau pirmuosius tiriamuosius, kurių dėka tiriamųjų sąrašas plėtėsi toliau.

Atliekant interviu taip pat teko patirti įvairių situacijų. Viena tiriamoji buvo labai uždara, nekalbi, o galbūt jai trūko drąsos atvirai kalbėti apie savo patirtis, išgyvenimus su nepažystamu žmogumi. Bandžiau ją kalbinti, užduodama papildomus klausimus, tačiau atsakymai buvo trumpi, konkretūs, per daug neanalizuojant ir nesigilinant į užduodamą klausimą. Tačiau penktasis interviu buvo emociškai sudėtingiausias. Kalbėdama su tiriamuoju pasijutau lyg bendraučiau su pareigūnu, o ne su socialiniu darbuotoju. Tiriamasis kalbėjo žargoniškai, kreipėsi į mane „tu“, atsakinėjo trumpai, vis akcentuodamas, kad neturi laiko. Interviu metu teko prašyti, kad atsakytų į likusius klausimus, nes šiek tiek buvo viršytas jo prieš tai paskirtas laiko limitas. Perklausiant klausimą kitaip, arba užduodant papildomą klausimą, nemandagiai atsakydavo, kad jis jau atsakė ir daugiau

neturi ką pasakyti. Bet labiausiai nustebino ne elgesys interviu metu, o nuomonė apie nuteistuosius. Ji sutapo su kitų tiriamųjų įvardinta, pareigūnų nuomone apie šią klientų grupę. Tiriamasis netikėjo resocializacijos nauda, ir tuo, kad nuteistieji gali pasikeisti. O kuo griežtesnė bausmė, jo manymu, yra geriausias sprendimas tokiems asmenims.

Nors tyrimas pareikalavo nemažų žmogiškųjų išteklių, tačiau tai buvo neįkainojama, tiek kaip tyrėjos, tiek kaip besidominčios nuteistųjų gyvenimu, patirtis. Analizuojant transkribuotus pokalbius, radau savo kaip tyrėjos klaidų, kurių, atliekant sekantį tyrimą stengčiausi nekartoti. Patvirtinau išankstinę hipotezę, kad resocializacijos procesas yra vykdomas nesėkmingai. Buvo stebimas atotrūkis tarp teorinių modelių ir realybės. Ši patirtis privertė suprasti, kad didžiausias dėmesys yra skiriamas izoliacijai, o ne elgesio keitimui ir pakartotinei integracijai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus teorinius nuteistųjų resocializacijos aspektus, galima daryti išvadą, kad šis procesas yra daugialypis, apimantis ne tik nuteistojo elgesio keitimą, bet ir visapusišką įgūdžių ugdymą, vertybių pasikeitimą, siekiant sėkmingos integracijos į visuomenę. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad efektyvi resocializacija turi remtis moksliskai pagrįstais modeliais, tokiais kaip RNR, bei GLM, kurie padeda teikti individualią pagalbą nuteistiesiems, motyvuoti juos siekti gyvenimo tikslų. Analizė atskleidžia, jog resocializacijos sėkmė tiesiogiai priklauso nuo sisteminio požiūrio: infrastruktūros modernizavimo, kriminalinės subkultūros mažinimo, nuoseklaus socialinio darbo bei psichologinės pagalbos užtikrinimo, paverčiant įkalinimo įstaigą ne tik bausmės atlikimo vieta, bet ir asmens pokyčio erdvę.

2. Socialinio darbo su nuteistaisiais specifika pasižymi kompleksiskumu, kur profesionali pagalba orientuojama ne tik į nusikalstamo elgesio keitimą, bet ir į visapusišką asmens socialinių įgūdžių ugdymą bei pasirengimą gyvenimui laisvėje. Ši veikla remiasi individualios pagalbos, pagarbos žmogaus orumui ir konfidencialumo principais, tačiau praktikoje socialiniam darbuotojui tenka nuolat spręsti etines dilemas, balansuojant tarp institucinių reikalavimų ir realaus darbo su nuteistaisiais. Analizė patvirtina išvadą, kad socialinis darbuotojas veikia kaip tarpininkas tarp nuteistojo ir visuomenės, organizuodamas individualias konsultacijas, grupinius užsiėmimus, tarpininkaudamas atkuriant nutrūkusius santykius su šeima, bei organizuodamas profesinį mokymą. Socialinio darbo sėkmę lemia visapusiška pagalba nuteistajam, apimanti psichologinį palaikymą, pagalbą įsitvirtinant darbo rinkoje ir bendras specialistų pastangas resocializacijos procese.

3. Remiantis atlikto kokybinio tyrimo duomenimis, socialinių darbuotojų patirtys atskleidžia, kad šis procesas yra sudėtingas, emociškai sekinantis, tačiau turintis vertybinę prasmę. Tyrimo dalyviai resocializaciją suvokia ne tik kaip formalų procesą, bet kaip gilų asmenybės bei elgesio pokytį, kuriam trukdo sisteminis formalizmas, kiekybinių rodiklių siekimas, bei konfliktiški santykiai su pareigūnais, vis dar prioritetą teikiančiais bausmei, o ne pagalbai siekiant pokyčių. Socialinių darbuotojų patirtys rodo, kad kasdienis darbas reikalauja įžvalgos dėl nuteistųjų manipuliacijų, baimės ir stresinių situacijų valdymo, bei gebėjimo brėžti griežtas profesines ribas, kartu siekiant išlaikyti empatiją ir nuteistųjų pasitikėjimą. Kritinis žmogiškųjų išteklių trūkumas, laiko deficitas, infrastruktūros problemos ir nedidelis darbo užmokestis yra identifikuojami kaip pagrindiniai veiksniai, vedantys į emocinį išsekimą bei profesinį perdegimą. Nepaisant šių neigiamų patirčių, specialistų profesinę motyvaciją palaiko pavienės sėkmės istorijos – nuteistųjų padėka, pasiekta pažanga elgesio keitimo programose ir realus jų negrįžimas į įkalinimo įstaigą, kas patvirtina socialinio darbuotojo vaidmens svarbą bausmių vykdymo sistemoje.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos kalėjimų tarnybai:

1. Sureguliuoti socialinių darbuotojų darbo krūvį, didinant etatų skaičių. Kadangi vienas pagrindinių iššūkių, kurį patiria įkalinimo įstaigose dirbantys socialiniai darbuotojai – didelis darbo krūvis.
2. Didinti darbo užmokesčio konkurencingumą, taip pritraukiant naujus specialistus ir išlaikant esamus ilgalaikius darbuotojus. Darbo užmokestis turi atitikti atliekamo darbo sudėtingumą, bei darbo krūvį, siekiant mažinti darbuotojų kaitą.
3. Stiprinti emocinę paramą darbuotojams, siekiant išvengti perdegimo. Organizuoti supervizijas ir intervizijas, leidžiančias darbuotojams išsikalbėti ir aptarti patiriamus sunkumus.

Socialiniams darbuotojams:

1. Kurti pasitikėjimu grįstą ryšį su įkalinimo įstaigose dirbančiais pareigūnais, taip stiprinant komandinį darbą ir optimizuojant resocializacijos procesą.
2. Stiprinti bendradarbiavimą su savivaldybėmis ir NVO, siekiant palengvinti nuteistųjų grįžimą į visuomenę po bausmės atlikimo, bei užtikrinti pagalbos prieinamumą adaptacijos laikotarpiu.
3. Dažniau naudoti socialinio darbo su šeima metodą, kuris padeda atkurti nutrūkusius ryšius, motyvuoti nuteistuosius keisti gyvenimo būdą, dalyvauti resocializacijos programose, bei mažinti pakartotinį recidyvą.

Savivaldybėms ir NVO:

1. Plėtoti ir stiprinti bendradarbiavimą su įkalinimo įstaigomis, siekiant gauti informaciją apie nuteistųjų pagalbos poreikį po bausmės atlikimo, bei laiku užtikrinant pagalbos tęstinumą.
2. Kurti apgyvendinimo bei užimtumo erdves buvusiems nuteistiesiems, siekiant sėkmingos pakartotinės integracijos į visuomenę, bei trūkstančių socialinių įgūdžių atkūrimo.
3. Mažinti visuomenės stigmatizaciją, šviečiant gyventojus vietos bendruomenėse, verslo sektoriuje, siekiant keisti požiūrį į buvusius nuteistuosius ir padedant jiems įsitvirtinti darbo rinkoje.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė, J., ir Kalinauskaitė, I. (2023). *Resocializacijos įgyvendinimo problemos ir galimybės Lietuvos kalėjimuose. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 26, p. 88-104. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.7>
2. Aleknevičienė, J., Kalinauskaitė, I. ir Matačiūtė, L. (2021). *Laisvės atėmimo bausmės konstravimo prielaidos Lietuvoje kritinės kriminologijos požiūriu: įkalinimo tikslų analizė. Kriminologijos studijos*, p. 232-253. [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/29630/28705>
3. Almeida, F. B., Morandi, M. I., Moreira, W. A., Buzuku, S., & Sellitto, M. A. (2022). *Handling the Subjacent Complexity of a Resocialization Program for Inmates: A Systemic Analysis and Leverage Points. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, p. 115. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/joitmc8030115>
4. Andrews D. A., Bonta J., Wormith J. S. (2011). *THE RISK-NEED-RESPONSIVITY (RNR) MODEL Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention? International Association for Correctional and Forensic Psychology*, p. 735. [žiūrėta 2024-11-30]. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0093854811406356>
5. Baykal, E. (2019). *Human Factor in Change Management: An Example from Turkish Banking Sector. Balkan Journal of Social Sciences*, p. 187–198, [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/775174>
6. Beaudry, G., Yu, R., Perry, A. E., & Fazel, S. (2021). Effectiveness of psychological interventions in prison to reduce recidivism: A systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *The Lancet Psychiatry*, 8(9), 759–773. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(21\)00170-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(21)00170-X)
7. Bogumiła Kostrzevska, D., (2018). *Effects of sport in resocialization of minors. Society Register*, 2(1), p. 171-183 [žiūrėta 2024-12-18]. Prieiga per internetą: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sr/article/view/12629/13397>
8. Bollinger, C. R., & Yelowitz, A. (2021). Targeting intensive job assistance to ex-offenders by the nature of offense: Results from a randomized control trial. *Economic Inquiry*, 59(3), 1308–1327. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/ecin.12984>
9. Bortnikas, A. (2019). *PECULIARITIES OF EMPLOYEES WELL-BEING AND FAVORABLEWORK ENVIRONMENT IN MODERN SERVICE ORGANIZATIONS. INTERNATIONAL SECURITY IN THE FRAME OF MODERN GLOBAL CHALLENGES*, p. 19. [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/0c2363ab-34e0-4a5d-b1d9-a3b200663662>

10. Chin, V. ir Dandurand, Y. (2018). *Introductory Handbook on The Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders. Criminal Justice Handbook Series*, Viena: United Nations, [žiūrėta 2025-03-05]. Prieiga per internetą.: [18-02303_ebook.pdf \(unodc.org\)](https://www.unodc.org/unodc/en/publications/18-02303_ebook.pdf)
11. Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. (2019). *Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. RAND Corporation. [žiūrėta 2025-09-14]. Prieiga per internetą: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR266.html
12. de Almeida, F. B., Morandi, M. I., Moreira, W. A., Buzuku, S., & Sellitto, M. A. (2022). *Handling the Subjacent Complexity of a Resocialization Program for Inmates: A Systemic Analysis and Leverage Points*. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(3), p. 115, [žiūrėta 2025-03-05]. Prieiga per internetą.: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853122007168>
13. Fedock, G. L. (2017). *Women's Psychological Adjustment to Prison: A Review for Future Social Work Directions* [žiūrėta 2024-12-02]. Prieiga per internetą.: <https://doi.org/10.1093/swr/svw031>
14. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas. [žiūrėta 2025-10-13]. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/bitstreams/fd33de72-6951-49ef-a787-4e8190f17a0f/download>
15. Gaižauskienė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius, Standartų spaustuvė. [žiūrėta 2025-04-10]. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/ae270b95-3810-4364-8886-d8bda99d3d84>
16. Gerybaitė, G. (2022). Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 29(1), 107–130. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2029-5820.29.1.5>
17. Graaf, G., Heneveld-Bidmon, E., Carnochan, S., Salmone, M. ir Austin, M. J. (2019). *Change Communication in Public Sector Cutback Management*. *Public Organization Review*, 19(4), p. 453-472, [žiūrėta 2025-02-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-018-0408-8>
18. Grikšienė, D. (2021). *Pokyčių valdymo modeliavimas Lietuvos ambulatorinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas)* [žiūrėta 2024-12-10]. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/6914febf-5cec-478c-9630-bd31477f67e6>
19. Hameed, I., Khan, A. K., Sabharwal, M., Arain, A. G. ir Hameed, I. (2019). *Managing Successful Change Efforts in the Public Sector: An Employee's Readiness for Change*

- Perspective. Review of Public Personnel Administration*, 39(3), p. 398–421. [žiūrėta 2025-04-01]. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0734371X17729869>
20. Young, D. S., & Casey, E. A. (2019). An examination of the sufficiency of small qualitative samples. *Social Work Research*, 43(1), 53–58. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/swr/svy026>
 21. Kalatur, M., Levchenko, Y., Myroniuk, T., Hrankina, V., & Huzenko, Y. (2020). *Re-Socialization of Convicted Persons: Stages and Methods. J. Legal Ethical & Regul. Isses*, 23, p. 1, [žiūrėta 2025-03-19]. Prieiga per internetą.: <https://www.abacademies.org/articles/resocialization-of-convicted-persons-stages-and-methods-9462.html>
 22. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. (2021). *Dėl Nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcijos patvirtinimo* (Direktoriaus įsakymas Nr. V-5, 2021-01-07). [žiūrėta 2025-09-14]. Prieiga per internetą: <https://kalejimai.lrv.lt/lt/resocializacija-ir-reintegracija-i-visuomene/nuteistuju-laisves-atemimo-bausme-resocializacija/>
 23. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. (2021). Dėl 2021 metų veiklos ataskaita (Nr. LV-926, 2022-02-23). [žiūrėta 2025-07-03]. Prieiga per internetą: <https://kalejimai.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/10/J0hNcl4YI2I.pdf>
 24. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
 25. Kim, J. S. (2008). *Strengths perspective. Encyclopedia of Social Work. Oxford Research Encyclopedias* [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą: <https://oxfordre.com/socialwork/display/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-382>
 26. Kiurienė, V. (2019). *Savivaldybių administracinės priežiūros instituto tobulinimas viešojo valdymo pokyčių kontekste (Daktaro disertacija)* [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:46455708/MAIN>
 27. Klishevich, N., ir Sulitskyi, V. (2021). *The role of repentance of convicts in the process of their correction and resocialization. In Society. Integration. Education. Proceedings of the international scientific conference*, 3, p. 305-315. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6177>
 28. L. Ižganaitienė, L. Jarutienė, G. Nomeikienė, M. Gavrilovienė. (2023) *Application of dynamic security in places of imprisonment: methodological manual*. [žiūrėta 2025-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.europpris.org/wp-content/uploads/2023/10/Dynamic-Security-Handbook.pdf>

29. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2023) [žiūrėta 2024-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/pradzia.html>
30. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2023). *Resocializacijos koordinavimo skyrius* [žiūrėta 2025-02-18]. Prieiga per internetą.: <https://kalejimai.lrv.lt/lt/resocializacija-ir-reintegracija-i-visuomene/nuteistuju-laisves-atemimo-bausme-resocializacija/>
31. Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas 2022/ Nr. 2022-15495. TAR. [žiūrėta 2024-12-10]. Prieiga per internetą.: <https://www.infolex.lt/ta/43563>
32. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo sistemos įstatymas 2022/ Nr. 2022-15553. TAR. [Žiūrėta 2024-12-18]. Prieiga per internetą.: <https://www.infolex.lt/ta/490121?ref=1>
33. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. (2022). *Seimas pritarė Bausmių vykdymo sistemos pertvarkai* [žiūrėta 2024-12-10]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/08/09/teisingumo-ministerija-pradeda-bausmiu-vykdymo-sistemos-pertvarka>
34. Liu, B. ir Zhang, Z. (2019). *Motivational bases of commitment to organizational change in the Chinese public sector. Social Behavior and Personality: An international journal*, p. 47(1). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2224/sbp.7539>.
35. Liukinevičienė, L., & Kuodytė, K. (2021). *Strateginių pokyčių valdymas savivaldybės viešojoje bibliotekoje. Socialiniai tyrimai*, 44(2), p. 61-83 [žiūrėta 2024-12-18]. Prieiga per internetą.: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1022298>
36. Lois M. Davis, Robert Bozick, Jennifer L. Steele, Jessica Saunders, Jeremy N. V. Miles Evaluating the Effectiveness of Correctional Education A Meta-Analysis of Programs That Provide Education to Incarcerated Adults. [žiūrėta 2025-03-10]. Prieiga per internetą: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR266.html
37. LR valstybinių institucijų kontaktų ir naudingos informacijos portalas (2023). Kalėjimo resocializacijos skyriaus socialinio darbuotojo pareigybės aprašymas (Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. kovo 6 d. įsakymas Nr. V-146). [žiūrėta 2025-04-13]. Prieiga per internetą: <https://www.lrvalstybe.lt/darbas-valstybes-tarnyboje/resocializacijos-skyriaus-socialinis-darbuotojas-53596>
38. Maguire, M., & Raynor, P. (2017). *Offender management in and after prison: The end of 'end to end'?*. *Criminology & Criminal Justice*, 17(2), p. 138–157 [žiūrėta 2025-02-17]. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1748895816665435>
39. Maltseva, T. V., Malyshev, K. B., Sobolev, N. G., Kirillova, E. P., & Mikhailov, A. N. (2021). *Basic model of resocialization of convicts. In SHS Web of Conferences*, 118, p. 03026. EDP Sciences. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202111803026>

40. Maruna, S., Ward, T. (2007). *Rehabilitation: Beyond the Risk Assessment Paradigm*, London, UK: Routledge, p. 193 [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/250308216_Rehabilitation_Beyond_the_Risk_Paradigm
41. Michailovič, I. (2020). *Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje*. Teisė, 114, p. 8-25, [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2020~1587105913296/>
42. Mirsoatova, M. (2021). *The role of television in the socialization process of youth* [žiūrėta 2024-12-18]. Prieiga per internetą.: <https://garph.co.uk/IJARMSS/Dec2021/G-28.pdf>
43. Nesbit, R. (2023). *The role of mandated mental health treatment in the criminal justice system* (arXiv preprint, arXiv:2212.06736v2). *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2212.06736>
44. Petrich, D. M., Cullen, F. T., Lee, H., & Burton, A. L. (2021). Prisoner reentry programs. In F. T. Cullen, C. L. Jonson, & M. M. Benson (Eds.), *Handbook of issues in criminal justice reform in the United States* (pp. 335–363). Springer. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-030-77565-0_18
45. Sakalauskas G. (2017). *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*, Vilnius, p. 187 [žiūrėta 2025-02-25]. Prieiga per internetą: https://www.lvb.lt/discovery/fulldisplay/alma9910081754108451/370LABT_NETWORK:ELABA_UNION
46. Sakalauskas, G., Jarutienė, G., Kalpokas, V., & Vaičiūnienė, R. (2020). Pusiaukelės namai kaip savarankiškos integracijos koncepcija. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 20, 94–105. ISBN 978-9986-34-349-3.
47. Sakalauskas, G., Jarutienė, L., Kalpokas, V., & Vaičiūnienė, R. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. [žiūrėta 2025-02-18]. Prieiga per internetą.: <https://vb.lcss.lt/object/elaba:48316091/48316091.pdf>
48. Simpson, A. I. F., Gerritsen, C., Maheandiran, M., Adamo, V., Vogel, T., Fulham, L., Kitt, T., Forrester, A., & Jones, R. M. (2022). A systematic review of reviews of correctional mental health services using the STAIR framework. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 747202. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.747202>
49. Sliva Sh., M., Samini C. (2018). Social Work and Prison Labor: A Restorative Model [žiūrėta 2024-11-23]. Prieiga per internetą.: <https://doi.org/10.1093/sw/swy009>
50. Smoyer, A. B. (2020). Teaching Note – Taking Social Work Undergraduates Inside: The Inside – Out Prison Exchange Program [žiūrėta 2024-12-02]. Prieiga per internetą.: <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1648223>

51. Uscila, R. (2020). Dinaminės priežiūros taikymas asmenims, tęsiantiems laisvės atėmimo bausmės atlikimą pusiaukelės namuose. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 26(2), 45–58. eISBN 978-9986-704-68-3.
52. Uscila, R. (2020). *Dinaminio saugumo koncepcija laisvės atėmimo vietose*. [žiūrėta 2025-02-17]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf
53. Uscila, R. (2022). *Lietuvos bausmių vykdymo sistemos įgalinimas* [žiūrėta 2025-02-02] . Prieiga per internetą.: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/22ecb2af-0e3c-4f1a-964e-7e93fe17a8a4>
54. Vaičiūnienė, R. ir Viršilas, V. (2017). *Laisvės atėmimo vietose taikomų socialinės reabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai*. Vilnius: Teisės institutas [žiūrėta 2024-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://www.lituanistika.lt/content/71644>
55. Vaičiūnienė, R., ir Viršilas, V. (2018). *Socialinės reabilitacijos priemonių taikymo laisvės atėmimo vietose analizė esamos praktikos tobulinimo perspektyvos* [žiūrėta 2025-02-02]. Prieiga per internetą.: <https://www.lituanistika.lt/content/76155>
56. Verdecchia, A. (2020). *White Paper: Overcoming Challenges to Implementing Change in Canada's Public Sector*. [žiūrėta 2025-04-03]. Prieiga per internetą.: https://mbexec.com/wp-content/uploads/2020/01/White-Paper_Overcoming-Challenges-to-Implementing-Change-in-Canadas-Public-Sector_012020.pdf
57. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodas*. Vilnius. [žiūrėta 2025-10-13]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Stanislaw_Sabaliauskas/publication/315834139_Qualitative_Research_Principles_and_Methods/links/58ea8b2ca6fdccb4a834efa6/Qualitative-Research-Principles-and-Methods.pdf

Sonata Urbaitienė. NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJA: SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS.
Darbo vadovė Prof. Dr. Jolanta Pivorienė. Mykolo Romerio universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto edukologijos ir socialinio darbo institutas. Vilnius, 2026, 92 p.

SANTRAUKA

Užsienio šalių praktikoje jau ilgą laiką didelis dėmesys skiriamas bausmių vykdymo sistemų pertvarkymui ir resocializacijos optimizavimui. Matydama, jog pakartotinis nusikalstamumas nemažėja ir remdamasi užsienio šalių rekomendacijomis Lietuvai, Lietuvos kalėjimų tarnyba imasi reikšmingų pokyčių ir pradeda vykdyti resocializacijos reformą, įtraukdama į įkalinimo įstaigų darbą ir socialinius darbuotojus. Tačiau vykdant resocializacijos reformą pastebima, jog resocializacija neduoda norimų rezultatų, o reformos metu numatyti tikslai ir uždaviniai yra sunkiai pasiekiami. Taip pat Lietuvoje pasigendama duomenų, atskleidžiančių socialinio darbuotojo patirtis, vykdant nuteistųjų resocializaciją, strateginių resocializacijos pokyčių kontekste.

Darbo objektas – socialinis darbas su nuteistaisiais, vykdant resocializaciją. **Tyrimo tikslas** – išanalizuoti nuteistųjų resocializacijos teorinius ir praktinius aspektus, atskleidžiant socialinių darbuotojų patirtis ir iššūkius. **Uždaviniai:** 1. Išanalizuoti teorinius nuteistųjų resocializacijos aspektus; 2. Apžvelgti socialinio darbo specifiką su nuteistaisiais; 3. Atskleisti socialinių darbuotojų patirtis vykdant resocializaciją.

Tyrimo metodai: teorinių šaltinių analizė; Tyrimo duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu; Tyrimo duomenų analizės metodas – kokybinė turinio (content) analizė.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad nuteistųjų resocializacija yra sudėtingas procesas, kurio sėkmė priklauso nuo paties nuteistojo noro keistis ir specialistų profesionalumo. Socialinis darbuotojas veikia kaip tarpininkas tarp nuteistojo ir visuomenės, organizuodamas individualias konsultacijas, grupinius užsiėmimus, bei tarpininkaudamas atkuriant nutrūkusius santykius su šeima. Socialinių darbuotojų patirtys rodo, kad jų kasdienybė – tai sudėtingas balansavimas tarp gebėjimo atpažinti nuteistųjų manipuliacijas ir pastangų išlaikyti nuoširdų, empatišką ryšį. Griežtų profesinių ribų brėžimas yra būtinas, norint išlikti saugiam kalėjimo aplinkoje. Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ir nedidelis užmokestis taip pat prisideda prie specialistų emocinio išsekimo. Nepaisant neigiamų patirčių, tyrimas atskleidžia, kad specialistų motyvaciją labiausiai palaiko ne instituciniai rodikliai, o grįžtamasis ryšys. Pavienės sėkmės istorijos ir nuteistųjų padėka suteikia šiam darbui prasmę, bei įrodo, kad socialinis darbuotojas yra svarbi grandis, padedanti nuteistajam keisti gyvenimo būdą.

Raktiniai žodžiai: nuteistųjų resocializacija, įkalinimo įstaiga, socialiniai darbuotojai, patirtys.

Sonata Urbaitiene. THE RESOCIALIZATION OF CONVICTS; THE EXPERIENCE OF SOCIAL WORKERS. Research supervisor Professor Dr. Jolanta Pivoriene, Mykolo Romerio University. Institute of Educology and Social Work, the faculty of Human and Social Studies. Vilnius, 2026, 92 pp.

SUMMARY

In the practice of foreign countries, great attention has long been paid to the reform of the penal system and the optimization of resocialization. Based on recommendations of foreign countries to Lithuania and the observation that recidivism is not decreasing, the Lithuanian Prison Service is making significant changes and is beginning to execute The Resocialization Reform, involving social workers in the work of correctional facilities. However, it is observed that the implementation of the Resocialization Reform is not providing the desired results, while the goals and objectives set during the reform are hardly achievable. There is also a lack of data in Lithuania that reveals the experiences of social workers in the resocialization of convicts within the context of strategic changes.

The object of work - social work with convicts, carrying out resocialization. **The aim of the study** - to analyse the theoretical and practical aspects of the resocialization of convicts, revealing the experiences and challenges of social workers. **Objectives:** 1. To analyse the theoretical aspects of the resocialization of convicts; 2. To review the specifics of social work with convicts; 3. To reveal the experience of social workers in carrying out resocialization. **Research methods:** analysis of theoretical sources; Research data collection method - semi-structured interview; Research data analysis method - qualitative content analysis.

The results of the study reveal, that the resocialization of convicts is a complicated process, whose success depends on the convicts own desire to change and the professionalism of specialists. The social worker acts as an intermediary between the convict and society by organising the individuals consultations, group sessions, and mediating the restoration of broken relationships with family. The experiences of social workers show that their everyday lives are a difficult balance between the ability to recognise the manipulation from convicts, and the effort of maintaining a sincere, empathetic connection. Drawing strict professional boundaries is essential to maintaining safety within a prison environment. The lack of human resources and low pay also contribute to the emotional exhaustion of professionals. Despite the negative experiences, the study reveals that the motivation of specialists is most supported not through institutional indicators, but by feedback. Individual success stories and gratitude from convicts give meaning to this line of work and prove that a social worker is an important link in helping a convict change their lifestyle.

Keywords: resocialization of convicts, correctional facilities, social workers, experiences.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Resocializacijos samprata ir eiga	Resocializacijos apibrėžimas	„Mūsų įkalinimo įstaigoje apibūdinčiau resocializacijos, tą įgyvendinimą kaip nuteistųjų integraciją į visuomenę, bet jau esant įkalinimo įstaigoje.“ (TD1) „<...> kaip jie išitraukia į darbinę veiklą įkalinimo įstaigoje, kaip jie siekia, ta prasme, geresnių sąlygų sau laisvėje, kaip jie akcentuoja savo padarytus nusikaltimus, žalą visuomenei.“ (TD1) „Tai pokyčio procesas, ta resocializacija, mano manymu, yra apie pokytį. Apie pokytį nuteistojo mąstyme, elgesyje, socialinių įgūdžių įgavimą.“ (TD2) „Nu pasiruošimas išeiti į laisvę, keisti tuos blogus įpročius į gerus.“ (TD3) „Tai nuteistųjų resocializacija yra procesas, kurio metu nuteistieji mokosi gyventi visuomenėje ir jie laikosi socialiai priimtinių normų, taisyklių.“ (TD8) „Ir šis procesas apima ne tik patį nuteistojo elgesio keitimą, bet ir sakykim socialinių, emocinių, darbinių įgūdžių stiprinimą.“ (TD8) „Bendrasis resocializacijos tikslas ir yra žmogų mokyti kaip atpažinti automatines mintis, kaip save vesti teisingu keliu, kaip būti visuomenei naudingų piliečiu.“ (TD4) Bet pats pagrindas yra tiesiog būti naudingu piliečiu visuomenei. Kad taptum visateisiu, dirbančiu, mokančiu mokesčius <...>“ (TD4)
	Resocializacijos eiga	„<...> dažniausiai tai nuteistasis turi įkalinimo įstaigoje 3 mėnesius adaptacinį laikotarpį.“ (TD1) „Viskas tai yra plane sudaryta individualiai pagal tą asmenį.“ (TD1) „Bent jau socialinio darbo prasme, ji metai iki galimo paleidimo lygtinio arba bausmės pabaigos, jau intensyviau pradedam dirbti.“ (TD2) „<...> socialiniai darbuotojai vykdo individualų resocializacijos planą, kartu su nuteistuoju.“ (TD2) „Šiaip kiekvienam nuteistajam sudarom individualų planą resocializacijos, kuris yra ganėtinai platus.“ (TD3)
	Resocializacijos tikslai	„Manau, nuteistajam leidžia išsigrąžinti būtent kaip atrodys jo gyvenimas po bausmės atlikimo.“ (TD6) „Nes man atrodo svarbiausia, kad nuteistasis po bausmės atlikimo sėkmingai integruotųsi į visuomenę.“ (TD6) „Manau ta resocializacija turi būti žmogui duota tam ir kuo gali padėti tai, kad tiesiog nuteistasis negrįžtų į įkalinimo įstaigą ir sėkmingai integruotųsi visuomenėje <...>“ (TD6)
	Resocializacijos vertinimas	„Tas resocializacijos procesas, tai jis dauguma atvejų atliekamos paviršutiniškai. Ir atliekamas dėl to, kad reikia parodyti, kad visi dirba.“ (TD7) „Realybėj jisai, na toksai popierinis tas procesas.“ (TD7) „Bet daugeliu atvejų vyksta tiesiog, kad nu visi atsižymi, kad dirbo, bet realiai kiek įdeda darbo į tą nuteistąjį, tiek

Specialistų vaidmenys ir funkcijos	Specialistai vykdančys resocializaciją	<i>prasilenkia su realybe. “ (TD7)</i> <i>„Kontaktiniai pareigūnai <...> psichologai ir socialiniai darbuotojai priklauso vienam resocializacijos skyriui. “ (TD1)</i> <i>„<...> mūsų resocializacijos komandą sudaro ne tik socialiniai darbuotojai, bet ir psichologai, ir vertintojai, ir užimtumo darbuotojai. “ (TD2)</i> <i>Tai yra psichologų, socialinių darbuotojų, užimtumo specialistų ir žinoma pareigūnų toks bendras tikslas <...> “ (TD5)</i> <i>„Tai, bent jau mano nuomone, kas yra svarbiausia tai pirmoj vietoj bent jau man yra socialiniai darbuotojai <...>. Tuomet yra, sakyčiau, psichologų komanda ir žinoma kontaktiniai pareigūnai. “ (TD6)</i> <i>„Nu tai visas resocializacijos skyrius vykdo. Ten ir užimtumo specialistai, ir socialiniai darbuotojai, ir platus tas labai. “ (TD7)</i> <i>„Vertintojai priklauso resocializacijos skyriui. Priklauso būriui tie vadinami kontaktiniai pareigūnai <...>. Užimtumo specialistai ir socialiniai darbuotojai, psichologai <...>. “ (TD8)</i>
	Socialinio darbuotojo vaidmuo ir svarba	<i>„Mano nuomone tikrai svarbus, ir patys nuteistieji tą ištransliuoja, kad jiems labai svarbu, kad yra žmogus iš šono. “ (TD1)</i> <i>„Manau, kad taip neišvengiamai dėl to, kad socialinis darbuotojas apskritai yra tas toksai neutralus žmogus įkalinimo įstaigoj. “ (TD5)</i> <i>„Socialinis darbuotojas yra tas darbuotojas, kurie dažniausiai atėję pas mus į kabinetą, sako, aš čia jaučiuosi žmogumi <...>. “ (TD5)</i> <i>„Mes tikrai manau, kad įnešame kitokio požiūrio kampą į nuteistąjį. “ (TD5)</i> <i>„Aš manau, kad labai didelis vaidmuo socialinių darbuotojų. “ (TD7)</i> <i>„<...> jiems vienas yra požiūris į uniformą, o kitas dalykas yra ir civilį žmogų, kuris ateina. “ (TD7)</i> <i>„Nes aš matau koks buvo mūsų kontaktas, kai mes pradėjom dirbt su nuteistaisiais ir kai nebuvo socialinių darbuotojų. “ (TD7)</i> <i>„<...> socialinio darbuotojo vaidmuo iš tikrųjų yra labai svarbus <...>. “ (TD8)</i> <i>„<...> socialinis darbuotojas yra tarsi tarpininkas tarp nuteistųjų ir visuomenės institucijų. “ (TD8)</i>
	Socialinio darbuotojo funkcijos	<i>„Mes socialiniai darbuotojai į šį procesą įsitraukiam su programų vedimu, su gyvenamosios vietos paieška, su artimųjų, galbūt ryšių atkūrimu, savivaldybių informavimu, gyvenamosios vietos deklaracija. “ (TD1)</i> <i>„Asmens tapatybės dokumentas taip pat dar pamiršau paminėti. “ (TD1)</i> <i>„Realiai užtikrinam, kad jis galbūt išėjęs iš įkalinimo įstaigos, turėtų visus resursus tęsti savo tą gyvenimą</i>

		laisvėje.“ (TD1) „Mes esame tas tiltas tarp nuteistojo ir įstaigų <...>.“ (TD2) „Kitos socialines paslaugas gauna iš socialinio darbuotojo kaip konsultacijas.“ (TD4) „Gaminamas yra asmens tapatybės dokumentas <...>.“ (TD4) „Kitos paslaugos yra teikiamos kaip palydėjimas, palydėjimas į bankų skyrių, palydėjimas į savivaldybes, į ligonines.“ (TD4) „Pradedant nuo jų atvykimo: tai pirminė konsultacija, įvertinimas.“ (TD5) „Mes vertinam jų socialinius įgūdžius jų, elgesį, motyvaciją keistis.“ (TD5) „Mes padedame jiems ta psichologinę įtampą šiek tiek numalšinti, stengiamės sukelti motyvaciją keistis.“ (TD5) „Mes esam kaip atstovai ir kartais tenka atstovėti ir prieš pareigūnus tam tikrą nuteistojo nuomonę.“ (TD5) „Padedam grįžti į visuomenę, čia turbūt pagrindinis toksai mūsų darbas, kaip socialinių darbuotojų.“ (TD5) „<...> rašom individualius pagalbos planus, teikiame individualias konsultacijas, vedam nuteistiesiems individualias pritaikytas programas.“ (TD6) „Tuomet teikiame tokias tarpininkavimo paslaugas, kontaktuojam dažnai su advokatais, tada pildome dokumentus antrinei teisinei pagalbai, bendraujame su šeima.“ (TD6) „<...> ieškome kur jie grįš gyventi, deklaruojame žmones <...>.“ (TD6) „<...> konsultuojame įvairiais klausimais, kartais nuteistieji tiesiog nori to žmogiško pokalbio <...>.“ (TD6)
	Būrio viršininko (kontaktnio pareigūno) vaidmuo	„Didžiausią darbą atlieka būrio viršininkė. Ji turi daugiausiai darbo.“ (TD1) „Ji atsakinga už jos būryje esančius nuteistuosius, tiek už jų visus lygtinius paleidimus, į atviras išvykas, visus jų prašymus, visus dokumentus, dokumentacijas.“ (TD1) „Tai tas žmogus, kuris tarpininkauja tarp administracijos daugiau ir tarp nuteistojo.“ (TD1) „Jų darbas yra bendrauti su nuteistuoju, jam padėti, kontaktuoti, spręsti problemas, nukreipti ką daryti.“ (TD3) „Būrio viršininkas yra nuteistojo navigacija, galima taip pasakyti, kuris nukreipia ką daryti toliau.“ (TD3)
	Psichologo vaidmuo	„<...> pavyzdžiui, kriziniu atveju, kai žmogus galbūt nori kelti ranką prieš save, jie irgi įsijungia į šitą procesą.“ (TD1) „Psichologai taip pat irgi iš karto įsijungia, nes per 3 darbo dienas turi adaptacinę konsultavimą atlikti.“ (TD2) „<...> psichologai padeda nuteistiesiems spręsti emocines, psichologines problemas <...>.“ (TD8)
	Vertintojo	„Vertintojai taipogi irgi iš karto įsijungia, nes vertina

	vaidmuo	asmenį ir pakartotinį nusikalstamumą.“ (TD2) „Jie įvertina nuteistąjį pagal „albės“ metodiką ir nustato didelės žalos rizikos vertinimą, nusikalstamo lygio vertinimą ir pagal jį iškelia kriminologinius veiksnius <...>.“ (TD3) „Tai yra vertintojai, vertina nuteistųjų riziką.“ (TD5) „Mes gauname tą būtent vertintojų atliktą vertinimą.“ (TD5)
	Užimtumo specialisto vaidmuo	„Užimtumo specialistas yra atsakingas už nuteistųjų įsiliejimą visuomenėje, savanorišką darbą, savanorišką veiklą, suplanuoja jų pasivaikščiojimus, susitikimus su artimaisiais, vykimus, maršrutus į darbą, iš darbo.“ (TD4) „Planuoja darbo pokalbius, turi asmeninius susitikimus su nuteistaisiais paskirtu laiku.“ (TD4)
Taikomi socialinio darbo metodai	Individualus darbas	„Tai individualus darbas su nuteistuoju vyksta komunikuojant būtent su juo <...>. Kokią jis išsiskiria problemą.“ (TD1) „Man asmeniškai, labiausiai <...> patinka tas individualus darbo metodas.“ (TD2) „Daugiausiai yra naudojamas individualus darbas, individualūs metodai <...>.“ (TD4) „Tai pagrindinis aišku, turbūt yra individualus konsultavimas <...>.“ (TD5) „Aišku naudojam <...> individualų darbą naudojam. Viską naudojam, čia viską reik naudoti.“ TD7 „<...> dažniausias metodas yra individualus darbas su nuteistuoju.“ (TD8)
	Grupinis darbas	„Grupinį darbo metodą taipogi taikau <...>.“ (TD2) „Taip pat grupinis darbas su nuteistaisiais <...>“ (TD5) „<...> grupės vedam <...>.“ TD7 „Nu kartais taikome grupinio darbo metodus <...>.“ (TD8)
	Darbas su bendruomene	„Kartais netgi tenka su bendruomene pasidarbauti <...>.“ (TD5) „<...> pas mus atvyksta ir iš užimtumo tarnybos specialistai, norintys įsitraukti juos į tam tikrus ten vykdomus projektus.“ „Caritas atvažiuoja taip pat su jais bendradarbiauja.“ (TD5)
	Darbas su šeima	„Ir dabar pradėjom kalėjime taikyti su šeima metodą.“ (TD2)
	Nuteistųjų požiūris į pagalbos procesą	„<...> pats nuteistasis labai abejingai kreipiasi, ar jis sulauks tos pagalbos <...>.“ (TD1) „<...> tiek, kad aš jauno amžiaus į mane žiūrėdavo skeptiškai <...>.“ (TD1) „Dažniausiai būna netgi, kad praeina terminas resocializacijos plano ir tada jau nuteistajam kyla pyktis, kodėl niekas su juo nedirbo.“ (TD4) „Yra tokių, kurie automatiškai ta prasme išgirdę, kad va čia kažkokią programą reikia eiti, tai jie ne neisiu, nieko nereikia, išvis už nieką sėdžiu, čia mane pakišo.“ (TD5) „Kiti būna netgi atsisako mūsų pagalbos: nieko man iš jūsų nereikia.“ (TD5) „Jie netiki darbuotojais <...>.“ (TD8) „<...> labai susiduriu dažnai su tuo, kad nuteistieji tiesiog nepasitiki.“ (TD8)

		„<...> nuteistieji, nu tiesiog priešinasi, priešinasi sistemai, priešinasi mintim idėjom, siūlomoms priemonėms resocializacijai vykdyti.“ (TD8)
	Nusikalstamos veikos neigimas	„<...> jisai pačiose pirmose užsiėmimuose traktavo, kad nusikaltimą įvykdė ne jis, o kažkoks 3 asmuo.“ (TD1) „Tai mes, aš konfrontavau į jį, sakau <...> tu buvai tas, kuris inicijavo viską <...>.“ (TD1) „<...> tada tiesiog paklausiu: čia viskas? Visa pasaka baigėsi? Ir tada jie supranta, kad tu nekabinsi man makaronų ant ausų.“ (TD1) „<...> suprasti tą nuteistojo, kad jis labai yra manipuliuojantis ir jie kartais labai manipuliuoja ir meluoja mums.“ (TD5) „<...> kai nori tikrai padėti nuteistajam, o jis tau sako vieną, o iš tikrųjų yra visai kita, tai yra sudėtinga.“ (TD5) „Ir tarsi neigia tą savo kaltę ir išvis kad jie yra kažką blogo padarę.“ (TD5)
	Motyvavimas	„<...> mes vėl turim iš naujo kelti tą motyvaciją, kad va, tau reikia, nes tavo resocializacijos planas.“ (TD1) „<...> turi kažkaip stengtis įtikinti nuteistąjį, kad ką duos ta programa.“ (TD4) „<...> pavyzdžiui, sumotyvuoji tu, kad tau eit pas vertintoją ir pereiti iš vienos grupės į kitą. Tada jau jie suklūsta.“ (TD4) „Mano tikslas yra vis tiek, tuo metu praveisti motyvacinį kažkokį pokalbį <...>.“ (TD5) „Yra tikrai tokių, kuriems užtenka motyvacinio pokalbio <...>.“ (TD5)
	Konfliktų sprendimas	„Kalbėtis, kalbėtis, kalbėtis, kalbėtis.“ (TD2) „Sakai savo poziciją, žmogus išsako savo poziciją ir prieinam vis tiek kažkokio tai bendro kompromiso <...>.“ (TD2) „<...> jeigu jis pradeda konfliktiškai elgtis <...> stengtis balso toną laikyti. <...> su juo ramiai kalbėtis, ne šaukiant ant jo <...>. <...> nepadengti konflikto konfliktu.“ (TD4) „<...> stengiuosi išgirsti, kodėl jis pyksta.“ (TD8)
	Užsienio šalių praktikos taikymas	„<...> mūsų kalėjimai perėmė ganėtinai nemažai. Ir didžiąją dalį perėmė intervencinių programų.“ (TD2) „Iš esmės tai, ką mūsų visa praktika dažniausiai kalėjimuose yra atėjusi iš norvegiško tipo.“ (TD5) „<...> tos programos jos yra adaptuotos Lietuvai, bet dalinai jos nėra 100 % pritaikytos.“ (TD5) „Būtent Lietuva, Lietuvos įkalinimo įstaigos stengiasi bent jau šiuo metu remtis būtent Norvegija.“ (TD6) „<...> mums čia mūsų kalėjimų tarnyba viską iš užsienio lipina.“ (TD7)
	Komandinis darbas įstaigoje	„Mūsų komunikacija ganėtinai puiki, galbūt ją vertinčiau 7 iš 10 <...>“ (TD1) „Tai tikrai procesai išjudėję, nes pradžioje tai buvo be proto sunku.“ (TD2) „Bet jeigu iškyla kažkoks sunkumas <...> tai tikrai yra kam skambinti, ko paklausti, bet kažkokios bendrystės,

		<i>bendruomenės, gerų ryšių mes nepalaikom.“ (TD4)</i> <i>„Mes kiekvienas asmeniškai turime stengtis bendradarbiauti su kitais specialistais.“ (TD5)</i> <i>„<...> mes bent jau galim socialinius darbuotojus su psichologais ir užimtumo specialistais kaip komanda taip gan stipriai dirbti.“ (TD5)</i> <i>„<...> tas bendradarbiavimas turi būti būtinas ir jis yra.“ (TD6)</i> <i>„Mūsų su pareigūnai normalus tas santykis, viskas gerai.“ (TD7)</i>
Socialinių darbuotojų patiriami iššūkiai	Pareigūnų stigmatizacija	<i>„Su įkalinimo įstaigos saugumo valdymo skyriumi, jau jie skeptiškiau žiūri <...>.“ (TD1)</i> <i>„Galbūt žmonių požiūris, kad kam čia kam reikalingi žmonės, kurie dar padėtų nuteistiesiems.“ (TD1)</i> <i>„<...> susiduriu su tam tikrom nuostatom neigiamom, iš tų darbuotojų. Kad kam čia jūs reikalingi?“ (TD2)</i> <i>„<...> yra ir tokių, kurie tikrai, nepaisant visko, vis dar kažkokią tai širdgėlą lieja ir trukdo <...>.“ (TD2)</i> <i>„<...> pareigūnai retas, kuris vardu kreipiasi, pravardžiuoja ir tai yra normalu.“ (TD3)</i> <i>„Didžioji pareigūnų dalis vis dar nori bausti, tik bausti, nenori padėti.“ (TD4)</i> <i>„<...> labai jaučiasi priešprieša tarp socialinių darbuotojų <...> ir pareigūnų <...>.“ (TD4)</i> <i>„Jie labai dažnai nemato mūsų darbe prasmės.“ (TD4)</i> <i>„O tie visi, kurie tiesiog praėję kursus ir dirba prižiūrėtojais, jie nemato prasmės mūsų darbe.“ (TD4)</i> <i>„Jie į resocializacijos procesą žiūri taip, kaip į priežiūrą <...>.“ (TD5)</i> <i>„Kartais tikrai susiduriu su situacijom, kai tikrai sukelia trukdį <...>.“ (TD5)</i> <i>„Mes dabar neturim laiko, užsiėmę ir numeta ragelį.“ (TD5)</i> <i>„Nu jie tiesiog, net kai pakalbi su jais matai jų priešiško nuteistųjų atžvilgiu.“ (TD5)</i> <i>„<...> kas su uniformom vienoj pusėj barikadų, kas be uniformų kitoj.“ (TD7)</i> <i>„Reikėjo laiko, kad jie suprastų, kad mes nei toj, nei toj pusėj.“ (TD7)</i> <i>„<...> kalėjimo pareigūnai, prižiūrėtojai turi tokį šiek tiek skeptišką požiūrį į socialinius darbuotojus.“ (TD8)</i> <i>„Jie nelabai supranta ką socialinis darbuotojas apskritai veikia kalėjimuose.“ (TD8)</i>
	Senosios kartos pareigūnų įtaka	<i>„<...> tie patys pareigūnai jam įskiepija tą mąstymą, kad nu čia yra kalėjimas ir tu negali bendrauti kaip žmogus su žmogum.“ (TD3)</i> <i>„<...> labai didelis, didelė įtaka tos senosios kartos sovietų sąjungos, vis dar, yra tikrai to požiūrio, kur tiktai baust, į kalėjimą tik baust <...>“ (TD4)</i> <i>„Jie 30 ir daugiau metų dirbantys yra <...>.“ (TD5)</i> <i>„<...> kas iš tikrųjų liūdina šitam procese, kad atėję jauni pareigūnai <...>. Gerai jeigu jie atsilaiko prieš senbuvių pareigūnus, kurie sugeba kažkaip demotyvuoti <...>“ (TD5)</i>

		<i>„Gaila, bet iš esmės tie senbuviai dažnai jaunuosius darbuotojus atėjusius paveikia į savo pusę.“ (TD5)</i>
	Adaptacijos laikotarpis	<i>„Galbūt pasakyčiau, kad sunkiausias tikrai buvo pačioj pradžioj.“ (TD1)</i> <i>„Labai turi turėti tvirtas ribas įkalinimo įstaigoje.“ (TD1)</i> <i>„Tu gauni tokių replikų ir tikrai būna tas momentas, kad galbūt tikrai man čia ne vieta.“ (TD1)</i> <i>„<...> skirtumas labai didelis yra, kai pradėjau dirbt, gal visi labai rūpėjo, dėl kiekvieno norėjos stengtis.“ (TD3)</i> <i>„Didžiausias sunkumas su kuriuo susidūriau pradžioje tai pasakyti ne.“ (TD4)</i> <i>„<...> jie visą laiką naują žmogų pamatę jie stengiasi jį perprasti, kažkaip analizuoja.“ (TD5)</i>
	Patiriamas stresas	<i>„<...> stresą kelia kai kurie įstaigos darbuotojai, vadovas.“ (TD3)</i> <i>„Stresinėse būsenose tikrai tenka būt.“ (TD4)</i> <i>„Ant karštųjų tiesiog aprėkia ir išeina.“ (TD4)</i> <i>„Taip, taip, žinoma, čia neišvengiamas turbūt... nuo per didelio darbo krūvio, nuo intensyvumo, nuo to kad nuteistieji ateina pas mus jie ir bando mus apgauti, ir manipuliuoja <...>.“ (TD5)</i> <i>„<...> tik stresą dėl darbo krūvių, dėl kažkokių spaudimų, kad ten privalot parodyti kad dirbot <...>“ (TD7)</i> <i>„Bet tikrai ne dėl bendravimo ir ne dėl tiesioginio darbo su nuteistaisiais.“ (TD7)</i>
	Baimė ir pavojingos situacijos	<i>„Patiriu baimę, įtampą kai tenka dviese likti su sunkų nusikaltimą įvykdžiusiu asmeniu.“ (TD1)</i> <i>„Esu keletą kartų kvietus apsaugą ir vieną kartą jau kuomet užėmiau kitas pareigas. Tai kad apsaugoti savo kolegę, nes mačiau jai grėsmę didelę.“ (TD2)</i> <i>„<...> tikrai būni ir pasiūstas kažkur labai toli.“ (TD4)</i> <i>„<...> jaučiau tokį nerimą, kai vieną kartą nuėjau į drausminį būrį ir pareigūnas <...> paliko mane užrakinę drausminiam būrį.“ (TD5)</i> <i>„<...> tuo metu man kilo didžiulė įtampa ir nerimas. Nes, nu aš nežinojau, kaip jie gali pasielgti.“ (TD5)</i> <i>„<...> vienas nuteistasis lyg man už rankos norėjo paimti <...>. Aš jam iš karto daviau perspėjimą, kad mane prašau manęs neliesti <...>.“ (TD5)</i> <i>„<...> jis tiesiog tada pripuolė ir norėjo mane pabučiuoti pasirodo. Tai buvo žiauriai, kaip sakyti, nemaloni situacija.“ (TD5)</i>
	Emocinis išsekimas ir perdegimas	<i>„<...> tu pats būni iš savęs išsekęs <...>. <...> po darbo jau būni visiškai nusekęs. <...> emociškai išsekus tai visą laiką būnu.“ (TD4)</i> <i>„<...> tikrai yra vienas žingsnis iki perdengimo, kiekvieną dieną einant į darbą.“ (TD4)</i> <i>„<...> tos 25 dienų yra stipriai per mažai <...>.“ (TD4)</i> <i>„<...> galimybės perdegti yra be galo daug.“ (TD5)</i> <i>„<...> didelė profesinio perdegimo rizika, nes daug nuteistųjų, krūviai milžiniški.“ (TD5)</i> <i>„<...> kas man padeda nuo perdegimo, tai laiku išeiti</i>

		atostogų <...>.“ (TD6) „<...> darbovietė tai niekaip nesprendžia. Aš ten neinu ir nepasakoju, kad aš patiriu perdegimą <...> aš tvarkausi pats.“ (TD7) „<...> supervizijos, dar ten kažkokios intervizijos, tos popierinės kažkokios. Ten realiai naudos nieko nėra.“ (TD7)
	Darbuotojų neteisėti veiksmai	„Kiekvienai darbuotojai, kiekvienam darbuotojui yra pasiūlymų ir ypač naujiems darbuotojams.“ (TD2) „<...> yra tų skaudžių atvejų, kuomet užkimba ant to nuteistojo kabliuko.“ (TD2) „Tai visų pirma turbūt dėl finansinės naudos <...>.“ (TD5) „Vieną kartą sutiksi pranešti, viskas realiai esi priverstas jiems nešti visą laiką, nes jie jau tavim gali manipuliuoti.“ (TD5) „Bet galbūt ką galiu pastebėti, nuteistieji kartais tikrina ribas ir tas ribas labai smarkiai reikia brėžti.“ (TD6) „<...> pasakau kad būtų paskutinis kartas <...> nes pranešiu pareigūnui.“ (TD7)
Žmogiškųjų ir finansinių išteklių valdymas	Specialistų trūkumas	„Žmogiškųjų išteklių trūksta faktas <...>.“ (TD4) „<...> socialinių darbuotojų vis dar trūksta, trūksta etatų, trūksta tiesiog darbuotojų <...>.“ (TD4) „<...> mūsų sistemoje labai didelis žmogiškųjų išteklių trūkumas yra neišpasakytai didelis iš esmės.“ (TD5) „<...> trūksta žmogiškųjų išteklių ir psichologų.“ (TD6) „Pirmoj vietoj žmogiškųjų išteklių, nes mūsų neužtenka <...>.“ (TD7) „<...> įkalinimo įstaigose apskritai yra labai didžiulis darbuotojų stygius, vienam socialiniam darbuotojui tenka labai daug nuteistųjų.“ (TD8) „<...> darbuotojų kaita, palyginus, yra tokia labai didelė.“ (TD8)
	Didelis darbo krūvis	„<...> yra labai didelis krūvis. Manau, kad konkurencingesnis atlyginimas pritrauktų naujus žmones.“ (TD2) „<...> vienam socialiniam darbuotojui yra tikrai per didelis krūvis skiriamas <...>.“ (TD4) „<...> turėtų būti berods vienam socialiniam darbuotojui skiriama iki 80 ar iki 90 nuteistųjų. Deja, šiai dienai skaičius yra perkopęs 100 <...>.“ (TD4) „Didelis darbo krūvis, tų nuteistųjų daug, jų problemų daug yra <...>.“ (TD5) „<...> vasaros laikotarpiu va dabar daug mūsų atostogauja, tai mes vieni kitus vaduojam. Tas krūvis tikrai yra didžiulis.“ (TD5) „<...> mes dirbame, dažnu atveju, bent jau aš dirbu su mažiausiai 120 ir kartais dirbu su 200 nuteistųjų.“ (TD6) „<...> kiekvienas iš mūsų turim virš 100 žmonių.“ (TD7) „Mūsų darbas yra tikrai sunkus, nes darbo krūviai yra labai dideli.“ (TD8)
	Laiko trūkumas	„Laiko resursų tikrai neužtenka, bet tu tiesiog turi pasiskirstyti tą darbą.“ (TD1) „<...> kartais būna durys varstomos, varstomas ir tu neturi

		to laiko susikaupti.“ (TD1) „<...> nėra laiko, nėra kada <...>.“ (TD5) „<...> labai daug dėmesio skiriama mūsų darbe, kad mes turim viską uždokumentuoti ir parodyti kiek mes dirbam.“ (TD7) „<...> jeigu mes tiek laiko, kiek išleidžiam visom šitoms nesąmonėm, galėtume skirti darbui <...> tai tada mes savo darbą daug geriau galėtume atlikti.“ (TD7) „<...> pirmiausiai turbūt laiko trūkumas yra, nes socialiniai darbuotojai yra labai apkrauti įvairiu <...> popieriniu darbu, ataskaitų ruošimu.“ (TD8) „Trūksta to individualaus turbūt darbo kuris labai dažnai reikalingas.“ (TD8)
	Orientacija į kiekybę, ne į kokybę	„<...> per tą skubėjimą vis dar į kiekybę linkstam.“ (TD2) „Reikia tik skaičiuoti, kuo daugiau praveist, o ar tai bus kokybė niekam neįdomu.“ (TD3) „Tiesą pasakius į kiekybę. Tikrai į kiekybę, nes svarbiausia yra ne žmogus, o svarbiausia yra skaičiai.“ (TD4) „<...> labai dažnai reikia aiškintis viršininkams, kodėl užtrukai ilgiau <...> kodėl nėra čia skaičių tokių <...>“ (TD4) „Gaila sakyti, bet tikrai kiekybę <...> dažnai mes rašom skaičius, bet kartais gali tie skaičiai neatitikti realybės.“ (TD6) „Mums svarbu labai ataskaitos, skaičiai <...>“ (TD7) „<...> mums svarbu parodyti, kad mes dirbam.“ (TD7)
	Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas	„Mes nežinome <...> ar bus užtikrintas tas paslaugų tęstinumas jam laisvėj.“ (TD5) „<...> reikia su žmogum daug dirbt <...> jis jau kai išeina iš kalėjimo, reikia su juo eit, su juo bendrauti.“ (TD7) „<...> jeigu mes neturim su kuo laisvėj bendradarbiauti, nu mes bejėgiai tą dieną kaip jis išėjo.“ (TD7)
	Metodinės informacijos trūkumas	„Mums tikrai trūksta tos informacijos, kaip reikėtų teikti tam tikrą pagalbą nuteistiesiems, kurie turi kažkokių spec. Poreikių <...>.“ (TD5) „Galbūt kažkokios metodinės informacijos trūkumas, galėtų būti kažkokios gairės, kaip efektyviai dirbti su tam tikromis nuteistųjų grupėmis.“ (TD5)
	Priemonių trūkumas	„Telefonai įkalinimo įstaigoje. Mes turim tik vieną kolegą, kuris turi <...>.“ (TD1) „<...> jau minėtų telefonų stygius, mobiliųjų telefonų. Nes labai apsunkina patį darbą socialinio darbuotojo.“ (TD2) „<...> pačios sistemos nepakankamas finansavimas <...> nepakankamai skiria priemonių, ar net tam tikrų programų vykdymo.“ (TD5) „<...> pritrūksta kabinetų.“ (TD6) „<...> trūksta tų erdvių <...>.“ (TD6)
	Mažas darbo užmokestis	„<...> konkurencingesnis atlyginimas pritrauktų naujus žmones.“ (TD2) „Mūsų atlyginimai yra tikrai palyginus maži, darbas yra sudėtingas <...>.“ (TD4) „<...> tikrai yra mokami per maži darbo užmokesčiai, nes

		mes dirbam padidintos rizikos grupės dalyje.“ (TD4) „<...> susiduriame su didele problema, su mažu atlyginimu.“ (TD5) „<...> už tokį darbo krūvį, kurį mes darome, tas toksai atlyginimas nėra adekvatus.“ (TD7)
	Kvalifikacijos kėlimo galimybių nebuvimas	„<...> mokymai būtų nukreipti į mus, į darbuotojus, kaip mums susitvarkyti su stresu, su nerimu <...>. Pačio specialisto stiprinimu nukreipti <...>.“ (TD2) „<...> nėra galimybių keltis kvalifikaciją <...>.“ (TD3) „Mes patys turime ieškoti dar papildomai, kur kažką apsimokyti <...>.“ (TD5) „<...> susiduriame su tuo, kad trūksta kvalifikacijos tobulinimo galimybių, iš esmės trūksta.“ (TD5) „<...> mokymai, kurios aš asmeniškai einu dasimokėdama savo pinigus, iš kitų organizacijų, neužtikrina darbovietė tokių mokymų.“ (TD5)
Sėkmės veiksniai nuteistųjų resocializacijoje	Nuteistojo motyvacija	„Pačio nuteistojo motyvacija įsitraukti į resocializacijos procesą.“ (TD1) „<...> tai yra pačių nuteistųjų požiūris į atliekamą bausmę <...>.“ (TD5) „<...> kad pats nuteistasis kuris atlieka bausmę būtų labai motyvuotas keisti kažką gyvenime <...>.“ (TD6) „<...> paties nuteistojo motyvacija keistis.“ (TD8) „<...> pats nuteistasis turi pirmiausia būti motyvuotas ir rodyti norą keistis, priimti atsakomybę <...>.“ (TD8)
	Šeimos ir aplinkos palaikymas	„<...> labai yra svarbu, kad nuteistuosius šeimą palaikytų <...>.“ (TD6) „<...> šeima, bendruomenė, taip pat institucijų pagalba.“ (TD8) „<...> žmogus turi jausti, kad visuomenė yra pasiruošusi priimti <...>.“ (TD8)
	Specialistų kompetencijos	„<...> būtent mūsų kaip specialistų komandinis darbas, aš išskirčiau kaip pagrindinį veiksnių.“ (TD5) „<...> žmonės dirbantys su jais <...>. Priklausau nuo to, kokie žmonės dirba, priklauso nuo tų žmonių motyvacijos, išsilavinimo, žmogiškų savybių.“ (TD7)
	Pasiruošimas gyvenimui laisvėje	„<...> svarbu yra, kad turėtų būtent aiškų planą, kas bus po bausmės atlikimo, ar ne, kad jie turėtų kur grįžti, turėtų darbo vietą <...>.“ (TD6) „Tai žmogus turi turėti darbą, būstą, tiesiog turi turėti kur grįžti, finansinis savarankiškumas taip pat.“ (TD8)
	Darbuotojo motyvacija	„Kad jie nebegrįžta.“ (TD1) „Būna labai netgi dažnai, kaip jie, pavyzdžiui, išeina lygtinai. Kai jie ateina, padėkoja: ačiū jums <...>. Nu tikrai būna ir tu supranti, dėl ko stengiesi.“ (TD1) „Matai tą teigiamą pokytį, matai nuteistųjų atsiliepimą teigiamą. Tai labai motyvuoja <...>.“ (TD2) „Motyvuoja geri atsiliepimai kada tau sako, kad nu smagu pas tave eit, tavo programos daug duoda.“ (TD3) „Kas motyvuoja, kad negrįžtu, kad padėkoja.“ (TD3) „<...> yra tokių, kurie ir po šiai dienai sutikti mieste iš programos kokios nors sako, atsimenu tą ir tą, ačiū kad

		<i>padėjai, jie padėjo. “ (TD4)</i> <i>„<...> nuteistieji būna labai dėkingi. “ (TD6)</i>
Neigiami veiksniai nuteistųjų resocializacijoje	Nuteistųjų motyvacijos stoka	<i>„<...> dažniausiai susiduriu su nuteistųjų motyvacijos stoka <...>. “ (TD1)</i> <i>„<...> arba kitas jų atsakymas būna: kad man mažai liko, aš to nedarysiu <...>. “ (TD1)</i> <i>„Jeigu jisai yra priešingai nusiteikęs. Kam tokiam stengtis <...>. “ (TD3)</i> <i>„Didžiausia problema yra tas jų nenoras, tas jų privertimas, sako: kam man čia reikia. “ (TD4)</i> <i>„<...> pats nuteistasis nenori keisti. “ (TD5)</i> <i>„Tai turbūt vėl pasikartosiu, tai yra motyvacijos stoka iš nuteistųjų pusės <...>. “ (TD6)</i> <i>„Didžiausi iššūkiai būna turbūt dėl to, kad nuteistieji iš tikrųjų nėra visada pasiruošę ir motyvuoti keisti <...>. “ (TD8)</i>
	Orientacija į naudą	<i>„Yra ir pas juos tas motyvas, kad galbūt įvykdęs planą išeisi lygtinai ar ne. “ (TD1)</i> <i>„Ir kai jie, neišeiina lygtinai <...> tada jis viską numeta ir atrodo, dėl ko tiek stengeisi <...>. “ (TD1)</i> <i>„Pavyzdžiui, kalbant apie pačias programas, jeigu nuteistasis neturi lygtinio paleidimo, jisai sako, aš net neisiu pas tave į programą. “ (TD4)</i> <i>„Jeigu jie gaus naudą iš manęs, tada jie ateis, jie tada dirbs, bet jeigu jie negaus naudos jokios, tai jie ir neis. “ (TD4)</i>
	Aplinkos įtaka	<i>„Nu yra, labai įtakoja jo aplinka. Kurioje jisai yra. Nes kartais tas psichotropinių medžių vartojimas nu labai įtakoja <...>. “ (TD1)</i> <i>„<...> aplinka, kuri yra neigiama, nes yra nuteistųjų, kurie vis dar linkę į nusikaltimus, jie linkę manipuliuoti <...>. “ (TD2)</i> <i>„Jiems yra būdinga gyventi to nusikalstamo elgesio būtent principais. Ir jie kitaip net nebemoka. “ (TD5)</i> <i>„<...> yra buvę tokių atvejų, kad nuteistasis jau labai motyvuotas <...> ir atsitinka taip, kad nuteistasis pradeda vėl vartoti narkotines medžiagas <...>. “ (TD6)</i> <i>„<...>ėjimas į nakvynės namus, tai ten jis eina į tą pačią savo terpę kurioje buvo. “ (TD7)</i>
	Socialinių įgūdžių stoka	<i>„Nes dažnai mūsų klientai tiesiog stinga socialinių įgūdžių <...>. “ TD2</i> <i>„Prarasti yra visi socialiniai įgūdžiai. “ (TD4)</i> <i>„Nu susiformavusį žmogų labai sudėtinga išmokyti kažkokių socialiai priimtinių normų. (TD5)“</i> <i>„Taip pat socialinių įgūdžių stoka. Nu daug labai žmonių ateina nu, tiesiog neturėdami patirties, kaip tvarkytis su kasdieniais rūpesčiais, finansais, darbo paieška, santykiais. “ (TD8)</i>
	Psichologinės problemos ir priklausomybės	<i>„<...> įkalinimo įstaigoje tai yra problema priklausomybės <...>. “ (TD6)</i> <i>„Labai turi daug psichologinių problemų, priklausomybių ir šitie dalykai tiesiog žmogui labai stipriai kiša koją. “ (TD8)</i>
	Baimė išeiti į	<i>„Baimė, nes irgi bijo ir dažnai sako, bijau pats savo šešėlio,</i>

	laisvę	<i>nes įėjau į parduotuvę, sako sustingau. Man atrodo, kad visi į mane žiūri. “ (TD2)</i> <i>„Sako: aš bijau, aš nemoku kitaip gyventi <...> sako, aš nemokėsiu prisitaikyti visuomenėje. (TD5) “</i> <i>„Per 15 metų viskas per daug stipriai pasikeitė. “ (TD5)</i> <i>„<...> jis daleiskim išėjęs po 10 ar 14 metų kalėjime, bijo išeiti ir jis grįš į visuomenę. “ (TD7)</i>
	Visuomenės stigmatizacija	<i>„<...> didžioji visuomenės dalis, kur yra nuteistasis nuteisiamas kitų akivaizdoje. “ (TD4)</i> <i>„Ir aišku, su kuo susiduriu su apskritai visuomenės nuostatomis, neigiamomis į pačius nuteistuosius. “ (TD5)</i> <i>„<...> jų ir nenori darbinėti <...>. “ (TD5)</i> <i>„...visuomenės požiūrį į nuteistuosius, nes kas ir vykdo įkalinimo įstaigoje resocializaciją, bet kartais dėl visuomenės požiūrio nuteistieji bijo grįžti į laisvę <...>. “ (TD6)</i> <i>„Na ir pats didžiausias turbūt iššūkis yra tai mūsų visuomenės požiūris. Visuomenė dar nėra pasiruošusi ir tiesiog nenori priimti žmonių žinant, kad jie kažkada atliko bausmės <...>. “ (TD8)</i>
	Pakartotinis nusikalstamumas	<i>„Jiems tai kaip 2 namai, toks vaizdas. “ (TD1)</i> <i>„<...> grįžtamumas po 2 mėnesių arba po 3 mėnesių, tai jau yra laimėjimas. “ (TD2)</i> <i>„<...> jie vėl grįžta ir mes juos vėl sutinkame ir 2, 3 ir 4 kartą. “ (TD3)</i> <i>„<...> jeigu aš pamatysiu, kad nu man neišeina laisvėje gyventi, tai aš tiesiog padarysiu vėl nusikaltimą, kad aš čia papulčiau vėl <...> “ (TD5)</i> <i>„<...> atrodo sutvarkėm viską, ta ateitis buvo šviesi ir maždaug po mėnesio, pusantrą jis vėl pas mus įkalinimo įstaigoje <...>. “ (TD6)</i>